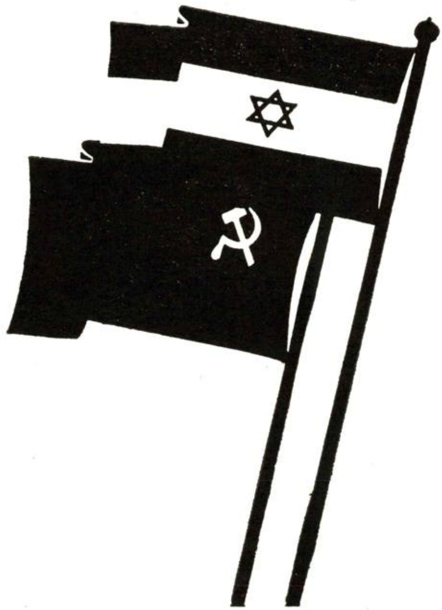
רות לוביץ

קורותיה של ידידות

רות לוביץ' / קורותיה של ידידות

רות לוביץ'

קורותיה
של
ידידות

בהוצאת „תנועת הידידות
ישראל — ברית־המועצות"
תל־אביב — 1984

RUTH LUBITZ

HISTORY OF A FRIENDSHIP

THE MOVEMENT OF FRIENDSHIP ISRAEL - U. S. S. R. – 40 YEARS

Printed in Israel
Tel-Aviv — 1984

עיצוב העטיפה: י. ולרשטיין

תמונת השער: השגריר הסובייטי, מ. פ. בודרוב,
וסגן נשיא תנועת הידידות, מישה אידלברג,
בתוך הקהל, בתערוכה ביער ע"ש הצבא הסובייטי

נדפס בדפוס „אורלי" — ת"א

לאלפי החברים הפעילים, שהקדישו
ומקדישים את כוחם וכשרונם לעניין
הידידות בין ישראל לברית־המועצות

פתח דבר

זה זמן רב נתון הציבור הישראלי למיתקפה אנטי־סובייטית רעיונית ופוליטית, ההולכת ומחריפה. הקשרים הדיפלומטיים בין ישראל וברה"מ מנותקים.

עם זאת, קיימים מגעים מתמידים בין נציגי הציבור הישראלי לבין ברה"מ, קיימים חילופי משלחות של רצון טוב, והעיקר — קיימת ופעילה **תנועת הידידות ישראל—ברית־המועצות.** תנועה זו קיימת למעלה מ־40 שנה והיא קמה כתנועה המונית ורב־גוונית. כזאת היתה גם בתקופות שונות בתולדותיה.

כיצד קמה תנועת הידידות ישראל—ברית־המועצות, באילו נסיבות ומה היתה דרכה? בכך עוסק ספר תעודי זה. מטרתו לסייע בהבנת עניין הידידות בין ישראל לברה"מ ובעיות התנועה לעומקן, דבר שאפשר לעשותו רק תוך כדי סיקור היחסים בין ישראל לברה"מ במרוצת ארבעת העשורים הללו.

הספר מבוסס על מסמכים ועל פירסומי תנועת הידידות מאז היווסדה, על פירסומים בעתונות הישראלית והזרה וכן על מקורות אחרים. מסמכים ואירועים רבים נשארו, כמובן, מחוץ ליריעתו הקצרה של הספר.

הספר מיועד ראשית־כל לדורות הצעירים, כדי שיוכלו ללמוד על נסיבות הקמתה של „ליגה V", שהיתה במרוצת השנים לתנועת הידידות ישראל—ברה"מ, ועל דרכה בתנאים המסובכים והמשתנים של היחסים בין ישראל לברה"מ.

הספר מנסה להבהיר לקורא את עקרונות מדיניותה של ברה"מ באזורנו בתקופה הנזכרת ואת הסיבות להידרדרות היחסים בין ישראל לברה"מ וזאת על־מנת לעזור לקוראים הכנים להשתחרר מדעות קדומות וסילופים שהוחדרו ומוחדרים לתודעתם.

קיומה של תנועת הידידות ישראל—ברה"מ מושתת על השכנוע המנומק העמוק של חבריה, שיחסים תקינים וידידותיים עם ברה"מ הם לטובת ישראל ועמה.

40 שנה
לתנועת הידידות

תנועת הידידות ישראל—ברית־המועצות ציינה ב־1982 את השנה ה־40 להיווסדה של המסגרת הראשונה, שפעלה בארצנו למען ידידות עם ברית־המועצות. ידידי ברה״מ בישראל רשאים להיות גאים, כי הודות למסירותם לרעיון הידידות עם ברית־המועצות התפתחה תנועה זו לתנועה בעלת חשיבות ציבורית רבה. במשך 40 השנים שחלפו התרחשו מאורעות בעלי חשי־בות היסטורית. היו תקופות של גאות ושפל ביחסים בין ישראל לבין ברה״מ שהשפיעו על פעילות התנועה.

40 שנה אלה חובקות תקופה ארוכה של מאבק הכוחות המתקדמים, שוחרי־השלום בארץ זו למען חזית נגד השלטון הבריטי הקולוניאלי, למען חזית אנטי־פאשיסטית במלחמה נגד גרמניה הנאצית ולמען חזית ידידות עם ברית־המועצות המטי־לה את מלוא משקלה במאבק להבטחת השלום בעולם.

ברית־המועצות, המדינה הסוציאליסטית הראשונה בעולם, היתה והינה ידידת כל העמים. לכל אורך דרכה ההיסטורית, היא פעלה ופועלת על פי העקרון של הגשת עזרה לכל עם הלוחם לעצמאות, לשלום ולידידות בין העמים.

40 שנות קיום תנועת הידידות הן גם תולדות גבורה ומסירות מצד אלפי חברי התנועה, יהודים וערבים, שהקדישו ומקדישים את כוחם למאבק למען קיום יחסי ידידות עם ברית־המועצות, שהם אינטרס חיוני של ישראל.

מלחמת העולם השנייה

תנועת הידידות נוסדה בשנת 1941, השנה שבה התקיפה גרמניה הפאשיסטית את ברית־המועצות. על־מנת להבין את מהותה ומטרתה של התנועה כגוף שקם בתקופת מלחמת העולם השנייה, יש לחזור ולספר בקצרה, על תחילתה של המלחמה ואירועיה השונים, עד התקופה אשר בה הותקפה ברה״מ ע״י גייסות היטלר. יהיה בכך רענון זכרונם של אלה שעברו מלחמה נוראה זו, יהיה בכך גם סיקור לדור הצעיר שלמד על תקופה זו או שמע עליה.

השלטון הפאשיסטי הפך למציאות פוליטית מרכזית עם מינויו של המנהיג הפאשיסטי, אדולף היטלר, לקאנצלר גרמניה. היטלר ביצע את הדיקטטורה האכזרית של ההון הגדול הגרמני ותכנן את המלחמה לכיבושן של מדינות העולם. השלב הראשון בהכנת המלחמה היה: החייאת התעשייה הכבדה והצבאית של גרמניה. היטלר וחבר מרעיו התעלמו ביודעין מן החוק הבינלאומי ומהת־חייבויות בינלאומיות. בשנת 1934 נטשה גרמניה הפאשיסטית את חבר הלאומים. באותה שנה הצטרפה ברה״מ לחבר הלאומים וקיבלה על עצמה את כל ההתחייבויות הבינלאומיות שנבעו מחברותה בו.

צעדים מכריעים במיליטריזציה של גרמניה היו הקמתם מחדש של הכוחות המזויינים וקבלת חוק גיוס חובה לצבא (מארס 1935). שליטי צרפת ובריטניה לא הגיבו בתקיפות על צעדים אלה. הפרת ההסכמים וההתחייבויות מצד שליטי גרמניה, הקמת התעשייה הצבאית והעוצמה הכלכלית התאפשרו הודות לעזרה הפיננסית הבינלאומית הישירה והעקיפה, שגרמניה קיבלה משליטי ארה״ב. ללא כל חשש מסנקציות בינלאומיות יכול היה היטלר להכין את המלחמה, תוך מימוש תורתו הפאשיסטית, הגזענית והאנטישמית של דיכוי והרג נגד הכוחות המתקדמים ובראש וראשונה נגד הקומוניסטים ונגד היהודים.

עד פרוץ מלחמת העולם השנייה ביצעו גרמניה ואיטליה הפאשיסטית, ביחד עם יפן המיליטריסטית, פעולות תוקפניות בחלקים שונים של העולם. מעודדים מחוסר תגובה מצד המדינות המערביות הקימו התוקפנים את „ציר ברלין־רומא־טוקיו״, המוכר

כהסכם „אנטי־קומינטרן". היטלר החל בעשיית „סדר חדש" באירופה.

הקורבן הראשון של התוקפנות המלחמתית היתה אוסטריה. היא נכבשה ללא כל התנגדות צבאית (1938). לאחר מכן בא תורה של צ׳כוסלובקיה, שממנה תבע היטלר למסור לגרמניה את אזור הסודטים המאוכלס בתושבים דוברי־גרמנית. לצ׳כוסלובקיה היה הסכם לעזרה הדדית עם צרפת וברה"מ. הנציג הסובייטי בחבר הלאומים, **מ. ליטבינוב**, הציע לצרפת ולבריטניה לכנס את המטות הצבאיים וביחד להבטיח את בטחונה ושלמותה של צ׳כוסלובקיה. הצעתו נדחתה. לאחר־מכן הציעה ברה"מ לצ׳כוס־לובקיה עזרה מצידה, אך ממשלת צ׳כוסלובקיה לא הסכימה לזה. גורלה של צ׳כוסלובקיה נחרץ **במינכן**, שבה התכנסו (29.9.1938) ראשי ארבע מדינות: בריטניה (צ׳מברליין), צרפת (דלאדיה), גרמניה (היטלר), איטליה (מוסוליני). **„הסכם מינכן"** הפך למושג בהיסטוריה כהסכם בגידה מחפירה, הסכם שהפקיר עמים ומדינות לידי התוקפנים הפאשיסטיים. מייד לאחר מכן כבש היטלר את צ׳כוסלובקיה כולה (1939) ואת חבל ממל בליטא. הסכם מינכן הוכיח, ששליטי המדינות המערביות התכוונו להשתמש בגרמניה הפאשיסטית כראש־המחץ נגד ברית־המועצות.

הם ניהלו בחשאי שיחות עם היטלר על חלוקה חדשה של העולם על חשבונן של ברה"מ, פולין ומדינות אירופיות אחרות. כדי להסוות את מעשיהם הסכימו אנגליה וצרפת להצעתה של ברה"מ לשאת ולתת עמה על הקמת חזית נגד התוקפנות הפא־שיסטית. למו"מ זה (יוני 1939) באו למוסקבה נציגי בריטניה וצרפת מדרג שני, ללא כל סמכות להחליט, והמו"מ נמשך ללא תוצאות.

לאחר שברה"מ נוכחה לדעת, ששליטי בריטניה וצרפת מעוניינים לבודדה ולדחוף את היטלר להתקיף את גבולותיה, היא החליטה החלטה הכרחית להגנה עצמית. כאשר גרמניה פנתה לממשלת ברה"מ לכרות עימה חוזה אי־התקפה, נאלצה ברה"מ, בהתחשב בתנאים הריאליים החמורים וכדי להרוויח זמן לקראת ההתמודדות העתידה, לחתום על הסכם זה (23 באוגוסט 1939).

ב־1 בספטמבר 1939 פתח היטלר במלחמה נגד פולין. זו היתה ההתחלה של מלחמת העולם השנייה, בה הטביעו הגייסות הפאשיסטיים בדם את מדינות אירופה על מיליוני תושביהם.

ברית־המועצות מיהרה להתכונן לבאות.

התקפת גרמניה הנאצית על ברית־המועצות

ללא הכרזה מוקדמת, כגנבים בלילה, תקפו גייסות הפאשיס־טים הגרמנים, ב־22 ביוני 1941 את גבולות ברה"מ. לצד גרמניה השתתפו במלחמה זו כל בעלי־בריתה הפאשיסטיים. היטלר ראה תמיד בקומוניזם את אויבו הגדול ביותר. מתחילת עלייתו לשלטון, חלם ראש מרצחים זה על כיבושה והשמדתה של ברה"מ ועל החזרתה לשלטון הקפיטליסטי, שלטון בעלי־ההון ובעלי הקרקעות.

לאחר שגרמניה הנאצית כבשה את רובה של אירופה, השמידה מיליוני בני־אדם, ושלטה על טריטוריה של כ־5 מיליון קמ"ר עם 290 מיליון תושבים — היפנתה את כל כוחה הצבאי אל עבר ברה"מ, למלחמת „חיים או מוות".

התוכנית של ההתקפה על ברה"מ נשאה את השם „תוכנית ברברוסה". לפי תוכנית זו צריכה היתה המלחמה להיות מלחמת־בזק („בליצקריג"), שתתנהל חודש וחצי עד חודשיים ותשיג את מטרתה — השמדת המדינה הסוציאליסטית הראשונה בעולם.

ברה"מ על למעלה מ־100 עמיה התייצבה כאיש אחד למלח־מה נגד אוייב האנושות. מלחמה זו קיבלה את השם „מלחמת המולדת הגדולה". החל השלב האכזרי ביותר, המכריע ביותר בתולדות מלחמת העולם השנייה. העמים הסובייטיים והצבא האדום הראו אז לעולם כולו, שאכן הם מסוגלים לעמוד בגבורה עילאית מול האוייב, להביסו ולהביא את הנצחון המיוחל.

ההתקפה של גרמניה על ברה"מ באה שנתיים לאחר שה־קואליציה הריאקציונית ביותר של מדינות קפיטליסטיות־פא־שיסטיות, התקיפה מדינות קפיטליסטיות אחרות (1939). המטרה היתה לחלק מחדש את מקורות חומרי הגלם ושווקי העולם, על רקע המשבר הכלכלי הבינלאומי שהחריף בשנים 1929—1933. האופייני מבחינה גלובלית בתקופה זו היה — קיומה של המדינה הסוציאליסטית, ברה"מ, על פני ששית כדור הארץ.

כתוצאה מכך היו שני גילויים: מצד אחד הניגודים שבין חוגים קפיטליסטיים מתחרים שלחמו אחד בשני ומאידך, האיבה שאיחדה את כל אלה ביחד נגד ברה"מ.

במהלך המלחמה חלו שינויים אשר הביאו לידי הקמת

לנקם ולגאולה!

שער החוברת של ליגה V למען רוסיה המועצתית, 1942

קואליציה אנטי־פאשיסטית בקנה־מידה בינלאומי, בה השתתפו ברה״מ, ארה״ב ובריטניה. ברית־המועצות היתה הכוח המניע בקואליציה אנטי־פאשיסטית זו.

העמים בארצות שהותקפו ע״י הפאשיזם סבלו מוות וחורבן ולחמו מההתחלה מלחמת שחרור לאומי, מלחמה צודקת, אנטי־פאשיסטית. האופי האנטי־פאשיסטי של המלחמה קיבל צורה מושלמת עם כניסת ברה״מ למלחמה נגד גרמניה הפאשיסטית.

מאז 1941 נוצר מצב חדש בעולם, ובראש וראשונה בקרב מעמד הפועלים הבינלאומי ובקרב הכוחות המתקדמים בעולם. העובדה שהפאשיזם תקף את המדינה הסוציאליסטית הראשונה בעולם על־מנת להשמידה — עורר מיליוני עמלים סוציאליסטים ואנשים שוחרי קידמה לעשות הכל על מנת לעזור לברה״מ במלחמה, בתקווה שזה יקרב את יום הצלת האנושות כולה.

התגייסות לעזרת ברית־המועצות

שאיפות אלה באו לביטוי בתנועות ציבוריות, המוניות, שקמו לעזרה ולסולידריות עם ברה״מ. תנועות כאלו קמו בארצות שונות, שם הוכרזו מגביות לעזרת הצבא האדום במלחמתו נגד המפלצת הנאצית. התופעה הכללית בשנים 1941—1945 היתה התרחבות בלתי רגילה של כוחות שונים שהתגייסו לעזרת ברה״מ במלחמתה. הנייטרלים הפכו למתקדמים וריאקציונרים רבים הפכו פחות נייטרליים ויחד עם כוחות אנטי־פאשיסטיים עקביים, פעלו להבסתה של גרמניה הפאשיסטית.

קריאות להתגייסות ולסולידריות הגיעו מברה״מ באמצעות גופים סובייטיים שונים. בארצות רבות קמו חזיתות אנטי־פאשיסטיות לוחמות. לצד החרדה העמוקה התעוררה בקרב העמים, זו הפעם הראשונה מאז פרוץ המלחמה, התקווה שהצבא האדום יעצור את מצעד הפאשיזם ויציל את האנושות; כי על אדמת ברית־המועצות ייקברו גייסות־היטלר והעולם ישוחרר מסיוט שקיעת התרבות האנושית. תקווה זו פיעמה גם בקרב המוני היהודים, שהיו מהקורבנות הנוראים ביותר של מלחמה נוראה זו.

קריאת הוועד היהודי האנטי־פאשיסטי במוסקבה

בהתרגשות גדולה התקבלה באוגוסט 1941 הקריאה של הוועד היהודי האנטי־פאשיסטי במוסקבה, בה נאמר בין הייתר:

„מהחזיתות של המלחמה הפטריוטית הגדולה, מלחמת־השחרור, שלוחה אליכם קריאה חמה מאחיכם, הלוחמים ללא מורא לאושרה ולחירותה של מולדתם האהובה, לחופש ולחירות של עמיה ושל כל העמים.

זיכרו: אם לא יושמד בסיס האוייב הפאשיסטי עד היסוד, הוא ישמידכם ללא רחמים, ימחה את תרבותכם ויהפוך את העולם כולו לגיהנום של עינויים ושל זוועות שלא תתוארנה.

הבה נלכד את הכוחות ואת כל המרץ למאבק נגד הפאשיזם הארור! הלחמו ככה, שתוכלו להיות בין השותפים, בזכות מלאה לאושר הנצחון!"

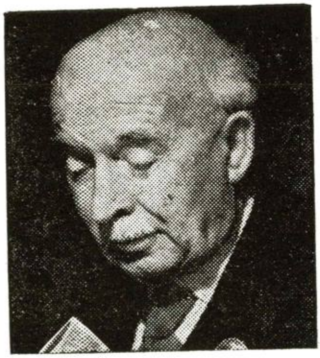
קריאה זו עוררה מיליוני אנשים בארצות שונות וגם בארץ. מיליוני בני אדם הבינו, כי מתנהלת מלחמה לחיים ולמוות, כי התקווה היחידה שנשארה לאנושות היא נצחון הצבא האדום במלחמה זו.

השחקנית הנודעת חנה רובינא קראה את הפנייה ברדיו בתל־אביב. ההדים בציבור היו נרגשים ורחבים. רבבות מתושבי הארץ התארגנו להגשת כל עזרה אפשרית לברית־המועצות, מתוך האמונה, שהצבא האדום יציל את המוני העם היהודי מהשמדה ואת האנושות כולה מזוועות המלחמה.

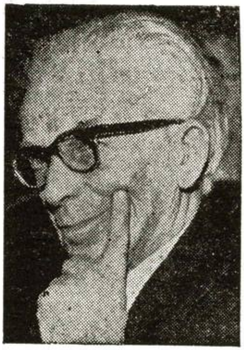
כך קמה „ליגה V", או: ההתארגנות הראשונה

ב־18 באוקטובר 1941 התארגנה קבוצת אישים בחיפה, כשבראשה ניצב הסופר האנטי־פאשיסט הנודע **ארנולד צוויג**. לקבוצה זו הצטרף אחר־כך גם מנהל הטכניון בחיפה **ש. קפלנסקי**. הקבוצה התארגנה בשם **„ליגה V למען רוסיה המועצתית"**.

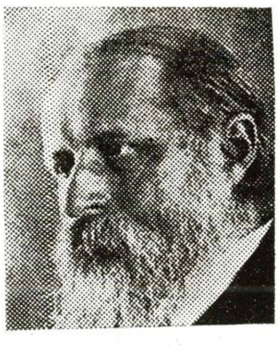
מייסדי „ליגה v למען רוסיה המועצתית"

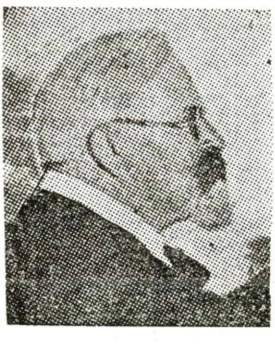
הסופר ארנולד צווייג
(1968—1887)

המשורר מרדכי אבי-שאול
נשיא תנועת הידידות ישראל-ברה"מ

פרופ' מרטין בובר
(1965—1878)

פרופ' דוד שור
(1942—1867)

הפרוגרמה של הליגה כללה שתי מטרות:

„א. לעזור לרוסיה הסובייטית באופן חומרי ורוחני.

ב. לעודד אהדה בקרב תושבי הארץ לרוסיה הסובייטית ול-מלחמתה.

כל אדם, המביע תמיכה בשתי מטרות אלה, יכול להצטרף לארגון".

הפנייה הראשונה ליישוב

באותו היום של ייסוד „ליגה V" פרסמו אישים בעלי השקפות שונות את הפנייה הראשונה אל מוסדות היישוב ואל ההסתדרות:

„**לכל היישוב בארץ!** זה למעלה משלושה חודשים נאבקים עמי ברית־המועצות והצבא האדום בגבורה נגד גייסותיו הממוכ־נים של הפאשיזם הבינלאומי. מלחמה זו — מלחמת כל נאמני השחרור הלאומי והסוציאלי, מלחמת העמים המשועבדים והמדו־כאים, מלחמתם של המוני העם היהודי הנלחמים שכם־אל־שכם עם כל העמים הסובייטיים נגד העריץ הפאשיסטי — זו מלחמתם של כל שוחרי התרבות האנושית, הקידמה החברתית וחירות האדם.

האפשר להישאר פאסיביים נוכח מערכה זו, שתוצאותיה עלולות לקבוע את גורל האנושות וגורל העולם כולו?

הגיעה שעת ההכרעה. הכרחי להתגבר על כל ההיסוסים והספקות ולקיים את החובה האלמנטרית של עזרה פעילה וממשית בהיאבקות זו המשותפת לכולנו. כבר הוחל בארגון פעיל של מפעלי העזרה בארצות־הברית, בקנדה, בארגנטינה ובכל חלקי הקיסרות הבריטית. הולכת ומתארגנת תנועה רחבת ממדים בשורת ארצות להושטת עזרה מיידית לברה"מ.

הננו פונים אל כל היישוב בארץ בקריאה חמה להשתתף בארגון העזרה לרוסיה הסובייטית במלחמתה למיגור הפאשיזם. אנו מציעים להקים ועד ציבורי שתפקידו יהיה:

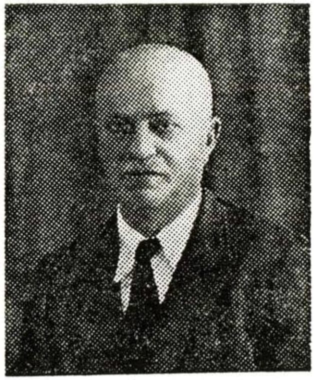
1. לארגן תנועת אהדה לברית־המועצות במלחמתה האנטי־פאשיסטית;
2. להשתתף בתנועה העולמית לעידוד העזרה הצבאית והכלכלית של המדינות הדמוקרטיות לברית המועצות;
3. לארגן עזרה רפואית וטכנית וכל עזרה אחרת שתידרש".

תל־אביב, 18 באוקטובר 1941

חתומים היו: הסופר ארנולד צווייג, פרופ׳ אדלר, ז. אברמוביץ, המשורר מ. אבי־שאול, פרופ׳ מרטין בובר, מאכס ברוד, המנצח מ. גולינקין, עו"ד דגני, הסופר אביגדור המאירי, ד"ר ויסמן, י. יצחקי, הפסל מירון סימה, ד"ר א. מנדלברג, המשורר אלכסנדר פן, שלמה צירולניקוב, השחקנית חנה רובינא, פרופ׳ ד. שור.

באותם הימים עצמם התארגנה קבוצה בתל־אביב, שבראשה עמד המשורר **מרדכי אבי־שאול**. בפגישת המייסדים, שהתקיימה בדירתו של פרופ׳ ד. שור, השתתפו, בין הייתר: ד"ר א. מנדלברג, המהנדס צבי נדב (בלתי מפלגתיים), ל. טרנופולר, יצחק יצחקי („פועלי ציון שמאל"), ש. צירולניקוב (קבוצת מארקסיסטים ואינטרנציונליסטים), ר. לוביץ׳ וי. סתווי (המפלגה הקומוניסטית), י. נהוראי (בלתי מפלגתי). בפגישה זו הוקם „הוועד הציבורי לעזרת הצבא האדום במלחמתו נגד גרמניה הנאצית". כמזכיר־ראשון נבחר מ. אבי־שאול.

מהמייסדים של „הוועד הציבורי לעזרת הצבא האדום"

ד"ר אביגדור מנדלברג
(1944—1870)
חבר המשלחת שיצאה לטהרן עם
משלוח העזרה לצבא האדום

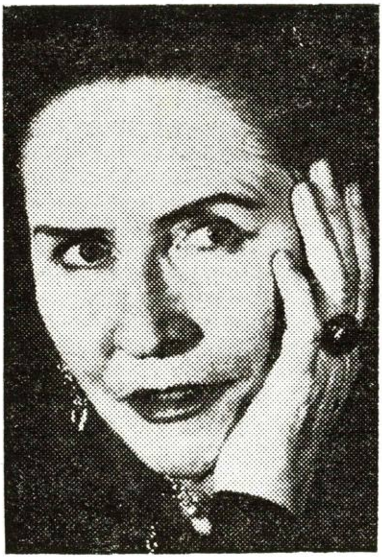
רות לוביץ'
חברת הנשיאות של „תנועת הידידות
ישראל—ברה"מ"

ל. טרנופולר
מזכיר „הליגה למען רוסיה
המועצתית בשנים 1942—1949

י. סתווי
(1968—1903)
ממייסדי סניף הליגה בת"א

חנה רובינא
(1980—1890)
בין ראשוני החותמים על „הפנייה ליישוב", השמיעה ברדיו את קרי־את הוועד היהודי האנטי־פאשיס־טי במוסקבה

כינוס האיחוד

ב־2 במאי 1942 נערך כינוס־האיחוד של שתי הקבוצות, החיפאית והתל־אביבית. את הכינוס ניהלו א. צווייג, ש. קפלנסקי וד"ר מנדלברג. בכינוס אושר מצע בן 3 סעיפים, שהוכן על־ידי פרופ' מ. בובר. המצע קבע, כי:

„1. הליגה הינה ארגון אל־מפלגתי;

2. מתפקידו להגיש עזרה לצבא האדום;

3. עליו לטפח הבנה הדדית בין ברה"מ לבין היישוב היהודי והערבי בא"י".

הסעיף השלישי הוכנס במטרה להדגיש, כי בארץ חיים שני עמים, יהודי וערבי.

תקנון הליגה נמסר לממשלה המנדטורית לאישור רשמי. נשמר השם „ליגה V למען רוסיה המועצתית".

ל. טרנופולר, ד"ר י. קרוק וכמה משתתפים נוספים בפגישה, פתחו בוויכוח ועמדו על הכנסת סעיף נוסף האומר: „הוועד הציבורי, אגב פעולתו, ישאף לטפח קשרים ולרכוש את אהדתה של ברה"מ למפעל שחרורם הלאומי והסוציאלי של ההמונים היהודיים בארץ ישראל". להצעתם זו התנגדו בתוקף כל שאר המשתתפים, ולבסוף הוחלט לאשר רק את שלושת הסעיפים הראשונים.

מהכינוס יצאה קריאה לציבור לבטא את רגשות אהדתו בעזרה קונקרטית: איסוף תרומות, בגדי צמר וציוד רפואי למען הצבא הסובייטי.

ההיענות לקריאת הליגה היתה נלהבת. אלפי אנשים הביעו את רצונם לפעול למען מטרות אלו. רוח חברית ואווירה של רצון טוב שררו בליגה בין הפעילים, חברי מפלגות שונות ובלתי־מפלגתיים. הליגה היתה לתנועה עממית. הפעולה התרחבה וזכתה לתמיכה בקרב פועלים, אינטליגנציה וגם בקרב המעמד הבינוני.

סניפים של הליגה הוקמו בת"א, בחיפה, בירושלים, בראשון לציון, בפתח־תקווה, בנתניה, בעפולה ועוד. נערכו אסיפות המו־ניות במקומות שונים בארץ. בכל זאת הופיעו בריונים ימניים מוסתים שתקפו כמה אסיפות של הליגה.

הליגה שהוקמה קשרה קשרים עם הוועד היהודי האנטי־פאשיסטי במוסקבה, עם השגרירות הסובייטית באנקרה ועם ארגונים מקבילים בארצות שונות.

פעולות העזרה הראשונות

חלוץ ראשון במפעל העזרה היה הסניף התל־אביבי של הליגה, שפתח במפעל־הצמר לצבא האדום. פעולה זו נמשכה כמה חודשים וריכזה עשרות חברות וחברים, שישבו ערב־ערב עד לשעות הלילה הקטנות במועדון הליגה ברחוב בצלאל 5 (עכשיו טשרניחובסקי), סרגו סוודרים, גרביים, כפפות וכובעים.

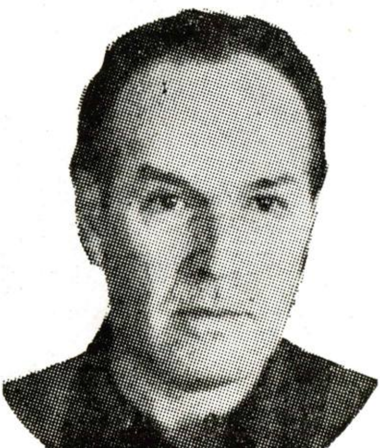
שער הרפרפת שפורסמה ב־1942

הם עסקו בפעילויות שונות, כשהם מלווים את עבודתם בשירת שירים סובייטיים. המפעל הפך עממי, רחב. לרכישת הצמר תרמו רבבות אנשים והוא הכניס 2,000 לא"י.

ב־2.10.41 הכריז הוועד־הפועל של הסתדרות העובדים על מגבית דחופה לעזרה סולידרית לצבא האדום. תוך שבועות מעטים נאספו 10,000 לא"י. סכום זה הועבר לידי השגריר הסובייטי, **א. מאייבסקי** בלונדון.

בחודש מאי 1942 הכריז ועד „ליגה וי" על מגבית לרכישת אמבולנס וציוד רפואי לצבא האדום. בפנייה לציבור נאמר: „הנכם נתבעים להצטרף בהמוניכם למגבית זו ולתרום ביד רחבה. אל נאחר: המאחר מאחר את יום הנצחון על אויבו בנפש..." (מתוך כרוז הליגה, חיפה 15.5.42).

בין המתגייסים המסורים למגבית לעזרת ברה"מ היתה ברית הנוער הקומוניסטי שהחלה לפעול באורח לגלי. חבריה אספו ושלחו — בין הראשונים — תרומה של 100 לי"ש וקיבלו משגרירות ברה"מ בלונדון מברק תודה על־כך. לאחר מכן ערכו בהצלחה „מפעל חודש הנוער למען הצבא האדום" ושלחו עוד 261,500 לא"י ל„קרן המפציצים והטנקים של הוועד האנטי־פאשיסטי בקויבישב". במארס 1943 הוציא הנוער הקומו־ניסטי לאור גלויה ואסף 5,000 לא"י, שהועברו ללונדון.

המשורר אלכסנדר פן
(1972—1906)
חבר המועצה של תנועת הידידות,
בין ראשוני החותמים על
„הפנייה ליישוב"

הצטרפות מפלגות ההסתדרות

הליגה הצליחה להקים 19 סניפים ורשמה 2,500 חברים ברחבי הארץ. אך למרות הפעולה הענפה והמאמצים שעשתה הליגה להרחבת המסגרת האירגונית — לאור האהדה הגדו־לה שגילה הציבור ורצונו להגיש עזרה לצבא האדום — התוצ־אות הארגוניות לא היו מספיקות, ולא הלמו את התקופה.

על הפרק עמדה השאלה הדחופה: כיצד להרחיב ולהגדיל את היקף מסגרתה ופעולותיה של „ליגה וי״.

הנהגת ההסתדרות דאז, על כל מפלגותיה, הבחינה בתמיכה הגדולה של הציבור במטרות הליגה וברצונו להשיב בחיוב לפנייה של הוועד היהודי האנטי־פאשיסטי הסובייטי והחליטה להצטרף לליגה.

המו״מ בין מפלגות ההסתדרות לבין המשלחת מטעם „ליגה וי למען רוסיה המועצתית״ היה קשה וממושך. הוויכוחים התנהלו סביב התביעות של חלק מהנהגת ההסתדרות — בעיקר מפא״י — לראות בליגה מכשיר להפצת רעיונות הציונות בקרב היהודים בברה״מ. נציגי „ליגה וי״ התנגדו למגמה זו ועמדו על כך, שהליגה צריכה להיות ארגון בלתי־מפלגתי, שמטרתו היחידה הגשת עזרה לצבא האדום במלחמה להבסת הפאשיזם. הם התנגדו להכללת סעיף אידיאולוגי כלשהו במצע. המו״מ המייגע נמשך כשלושה חודשים. לבסוף, ב־22.7.42, נערכה ישיבת־סיכום בחיפה, בה השתתפו מטעם הליגה: ש. קפלנסקי, ד״ר מנדלברג, צבי נדב, ש. צירולניקוב, י. נהוראי; ומצד הנהגת ההסתדרות: ד. רמז (מזכ״ל ההסתדרות, מפא״י), א. ציזלינג (אחדות העבודה), ד״ר י. קרוק (ציונים ליברלים), י. זרובבל ול. טרנופולר (פועלי ציון שמאל), ה. רובין (הקיבוץ הארצי— השומר־הצעיר), ח. וישינסקי, ש. קולודני ומ. ברכמן (מפא״י). (המפלגה הקומוניסטית לא היתה בתקופה זו מוכרת ע״י ההסתדרות, ממנה הוצאה בשנת 1921). בישיבה זו הוחלט על הצטרפותן של מפלגות ההסתדרות לליגה ועל עריכת ועידת־האיחוד של הליגה. (באותו הזמן נקראו כל המפגשים „כינוס״ אנחנו נקרא להם „ועידה״). כן הוחלט לקרוא לציבור להצטרף לליגה ולתרום למפעל האמבולנסים והציוד הרפואי לצבא האדום.

בכך הפכה הליגה לאירגון המוני ביותר בעל חשיבות פולי־

טית ולאומית, לגורם שהיה בכוחו לרכז את העזרה לצבא האדום.

תהליך האחדות היה קשה ומייגע. אחד הגורמים לכך היה רצונם של מנהיגי מפלגות הפועלים הציוניות למנוע את שיתופה של המפלגה הקומוניסטית בליגה.

נסקור בקצרה נושא זה.

הקומוניסטים בתקופת ייסוד הליגה

יוזמי ההתארגנות והפנייה הראשונים לעזרת ברית־המועצות היו, כאמור, בעלי השתייכות פוליטית שונה ובעלי השקפות שונות, דמוקרטים, אנטי־פאשיסטים וקומוניסטים. המפלגה הקומוניסטית הפלשתינאית בשנים ההן היתה עדיין במחתרת, לכן, קומוניסטים בולטים המוכרים לשלטונות לא יכלו לעמוד בגלוי בראש פעולה זו. עם זאת הקומוניסטים היו הגורם הפעיל ביותר ביוזמה להקמת הליגה ובמרוצת הזמן הופיעו כמה מהם בגלוי ופעלו בהנהגת הליגה. על הדאגה מצד המפלגה הקומוניסטית לשמירה על הלגליות של „ליגה וי" מעיד המסמך הבא, שנכתב במחתרת לסניפי המפלגה בימים ההם:

> „יש לזכור, שעד כמה שהדבר אפשרי, לא להעמיד קומוניסטים ידועים בציבור בראש פעולת החזית, כיוון שבתנאים הקונקרטיים של הארץ זה יכול להזיק לחזית, שבה אנו מעוניינים בראש ובראשונה. אולם, יחד עם זאת, עלינו להילחם בעקביות נגד טנדנציות, שתתגלינה פה ושם לסלף את פעולותיה ואת אופייה של החזית. יש להקים בכל מקום אקטיב מפלגתי, אשר ידריך את הפעולה, ולהקים ועדה ארצית לקואורדינציה של הפעולות האלה".

יש לציין, כי במשך כל השנים ההן, בתנאי המחתרת, ניהלה המפלגה הקומוניסטית מאבק להקמת חזית אנטי־פאשיסטית. כזכור תנועת הפועלים הבינלאומית הוזהרה על־ידי ה„קומינטרן" (האינטרנציונל הקומוניסטי) מפני סכנת עליית הפאשיזם עוד בתחילת שנות ה־30. זכורה הופעתו של הגיבור האנטי־פאשיסטי,

מנהיג תנועת הפועלים הבולגרית והבינלאומית, **גיאורגי דימיט־רוב**, לפני בית המשפט הנאצי בלייפציג וקריאתו הנרגשת, המז־הירה את עמי העולם: **„פאשיזם זה מלחמה!"**

אך למרות שהמפלגה הקומוניסטית היתה השותפה וגם היוזמת להקמת „ליגה וי", לא הסכימו מפלגות הפועלים הציו־ניות בהסתדרות לצרפה רשמית לליגה ולהשתתף בוועידתה הראשונה. דבר זה עורר התמרמרות רבה בקרב רבים מראשי ומפעילי „ליגה וי". יומיים לפני הוועידה פירסמה המפלגה הקו־מוניסטית (23.8.1942) גילוי־דעת בו היא הביאה לידיעת הציבור הרחב את תביעותיה. בגילוי־הדעת נאמר בין הייתר:

„עוד בזמן המו"מ על הצטרפות מפלגות הפועלים בהסתדרות לליגה וי, פנתה מפלגתנו להנהלת הליגה ביחס להצטרפותה הרשמית. פנייתנו זו חזרה פעמים מספר בכתב ובעל־פה גם לאחר הצטרפות המפלגות לליגה על סמך ההסכם אשר אישר את מטרת הליגה — ארגון העזרה לברית־המועצות וכן את אופייה העממי והאל־מפלגתי של הליגה. אולם עד עתה לא נענינו על כל פניותינו אלה.

בימים אלה עומד להתקיים הכינוס הארצי של הליגה. חשי־בות רבה נודעת לכינוס, אשר צריך לשמש מנוף ונקודת מפנה בארגון מפעל העזרה לברית־המועצות הלוחמת. כל היישוב, ומעמד הפועלים בראשו, מעוניינים בהצלחתו ובהאדרת ערכו של הכינוס. בהזדמנות זו הננו פונים אל הנהלת הליגה, אל משתתפי הכינוס והמפלגות בליגה, לאפשר את השתתפותנו בכי־נוס ולזרז את עניין הצטרפותנו לליגה.

אי־הענות לפניות מפלגתנו ביחס להצטרפותה והשתתפותה בכינוס, אינה פגיעה רק במפלגה הקומוניסטית. דחיית פנייתנו על ידי האנשים האחראים לכך, פירושה הפחתת ערכה של הליגה והנמכת שיעור קומתו של מפעל העזרה לברה"מ בכללו.

לא יתכן לוותר על כל גורם וחוג ביישוב המוכן לשתף פעולה במפעל העזרה לברה"מ. לא יתכן ולא יתואר לדחות את תמיכתה ונכונותה של המפלגה הקומוניסטית הנאמנה והעקבית מאז במלחמתה בפאשיזם ובעזרה לברית־המועצות — מלתת את מיטב כוחותיה לארגון מפעל העזרה של היישוב למען סססו"ר הלוחמת.

מפלגתנו היתה בין יוזמי הליגה ומפעיליה העיקריים במשך

כל זמן קיומה. גם ההצטרפות האחרונה של מפלגות ההסתדרות אליה, הם במידה גדולה פרי יוזמתם ועמלם של חברינו.

ליגה וי כארגון בלתי מפלגתי איננה יכולה להיות ארגון של מפלגה או זרם אחד ביישוב. מטרת הליגה — עזרה וסולי־דריות עם ברה"מ — משותפת ויקרה היא ליישוב על כל שדרותיו.

הכינוס המתאסף בשעה זו — אחריות גדולה רובצת עליו. עד כמה שלא נעשה עד עכשיו לעזרת ברה"מ בתוך היישוב, הרי הכרת הכל היא, כי עוד טרם מילאנו את המוטל עלינו. הכינוס צריך ליזום ולהתוות דרכי ביצוע של מפעל גדול למען ברה"מ, אשר יהלום את יכולתו של היישוב ויהיה לכבודו.

...הכינוס מתאסף בשעה שבקווקז ובמבואות סטאלינגרד נטו־שים קרבות אדירים רבי גורל וכבדי הכרעה לכל העמים שוחרי החופש והעם היהודי בתוכם. על הכינוס לצרף את קולו בשם כל היישוב בארץ לקריאה הדחופה והחיונית המלכדת את כל העמים שוחרי החופש: **הבו חזית שנייה באירופה בגבו של היטלר מייד!**

...המפלגה הקומוניסטית פונה לחברי הכינוס ולכל חברי הליגה, לזרמים המיוצגים בליגה ולכל אלו אשר עוד טרם הצטרפו לליגה: **התלכדו, התאזרו למען הגיש חלקנו במגבית 1000 הטנקים ו־500 המפציצים של יהדות העולם לצבא האדום.** למען העלות דרישתנו לפתיחת חזית שניה מייד באירופה למי־גור המהיר של הברבריות ההיטלריסטית".

המפלגה הקומוניסטית הפלשתינאית
הוועד המרכזי

23 באוגוסט 1942

אך למרות הפניות והתמיכה שהיתה לתביעה זו מנעו מפל־גות ההסתדרות את השתתפותה של המפלגה הקומוניסטית בוועידה ואף מנעו את הופעתו של הנציג הקומוניסטי.

רק עם גמר המלחמה הוכרה המפלגה הקומוניסטית רשמית כסיעה בהסתדרות וכגוף בליגה.

המאבק לפתיחת חזית שנייה

הוועידה הראשונה של הליגה עמדה להתכנס בקייץ 1942, בשעה שהתחוללו קרבות אדירים במבואות סטאלינגרד. עמי העולם עצרו את נשימתם, ביודעם שגורל הקרבות האלה עשוי להכריע את עתידם. כדי להקל את הלחץ העצום של הגייסות הנאציים העצומים בחזית הסובייטית, הכרחי היה לפתוח מייד חזית שנייה באירופה. לכן היה זה מתפקידה של ועידת הליגה להעלות בוועידה את התביעה לפתיחת חזית שנייה, אך הימין במפא״י לא הסכים לכך.

מסביב לנושא זה היו ויכוחים חריפים, שכן לגיוס דעת הקהל בארץ ובעולם לתביעה מממשלות אנגליה וארה״ב לפתוח חזית שנייה מייד — היתה חשיבות רבה.

כדי להבהיר עד כמה חשוב היה לפתוח בשלב זה של המלחמה חזית שנייה נגד גרמניה הפאשיסטית — נסקור בקצרה את המצב בחזית הסובייטית בזמן ההוא. התקפת־החורף של הצבא הסובייטי זעזעה את המכונה הצבאית של גרמניה, אך

כתובת על הקיר: „חזית שנייה מייד! פ.ק.פ.״

לא שברה אותה — היא היתה עדיין חזקה מאוד. הגרמנים המשיכו לחדור לפנים ברה"מ, השאירו על כל צעד אדמה חרוכה, המון הרוגים ופצועים. בקיץ 1941 נמשכו קרבות קשים עקובים מדם נגד האוייב הגרמני ונגרמו לו אבידות קשות. באביב 1942 הושגו הישגים רציניים במשק הצבאי הסובייטי. מפעלים רבים שהועברו הרחק לעורף, לאזורים המזרחיים, הגבירו את הייצור והאספקה לחזית. הצבא הסובייטי קיבל טנקים ומטוסים חדשים וציוד צבאי נוסף, אך המצב היה קשה, כי הצבא הסובייטי נשא על גבו את מלוא כובד העוצמה הצבאית הגרמנית. במאי 1942 נסע מ. מולוטוב לאנגליה ולארה"ב, שם חתמו שלוש המעצמות על הסכם נגד גרמניה הפאשיסטית וברית לעזרה הדדית במלחמה. במעמד זה הצהירו אנגליה וארה"ב כי יפתחו בשנת 1942 חזית שנייה באירופה. לא היתה להם כל סיבה לסרב לכך. לרשותם עמד צבא בן 6 מיליון חיילים, נשק ואמצעי תחבורה למכביר. אך למרות ההבטחה הרשמית, לא פתחו בחזית השנייה, בהשאירם ביודעין את כל עומס המלחמה הכבדה על ברה"מ. זאת ועוד, החברות המונו־פוליסטיות באנגליה ובארה"ב המשיכו בקשריהם עם חברות גרמניות וסייעו בידי הגרמנים להלחם בברה"מ. הגרמנים העבירו לחזית הסובייטית 240 מתוך 256 גדודים ודיוויזיות, מהם של גרמנים, רומנים, פינים, הונגרים, איטלקים, סלובקים וספרדים. כך בחזית הסובייטית. ואילו בחזית אפריקה הצפונית — לחמו צבאות אנגליה רק נגד 4 דיוויזיות גרמניות ו־11 דיוויזיות איטלקיות. ארה"ב לא שלחה עד 1942 אף חייל לחזית באירופה.

בסוף יוני 1942 החלו הגרמנים לעקוף את מוסקבה מהמזרח ולהעביר צבאות לחזית סטאלינגרד. לעיר סטאלינגרד עצמה פרצו כבר בחודש ספטמבר. למרות הלחץ הקשה מנשוא, החזיקו מגיני העיר, גברים, נשים, נוער ואף ילדים, מעמד בהגנה על עירם, כשתפקידם היה לעצור את מצעד צבאות היטלר ובני בריתו. כל ברה"מ לאורכה ולרוחבה עצרה את נשימתה מעוצמת הגבורה של תושבי סטאלינגרד בהגנתם על עיר מולדתם. מיליוני אנשים בעולם כולו עקבו בחרדה ובהערצה אחרי מגיני סטא־לינגרד. ההגנה על סטאלינגרד, המכות שהוכה צבא היטלר (150 אלף הרוגים, 500 אלף פצועים, 91 אלף שבויים, ביניהם 24 גנרלים ו־2500 קצינים גרמניים) ושלל הנשק הרב שנלקח,

חיסלו את התוכנית הגרמנית לעקוף את מוסקבה ממזרח ואיפשרו לצבא האדום לעבור להתקפת־נגד רבתי. הקרב על סטאלינגרד נמשך 7 חודשים (17 ביולי 1942 — 2 בפברואר 1943). הוא סימל מפנה יסודי במלחמת עמי ברה״מ, וכן מפנה יסודי במלחמת העולם השנייה. מפת המלחמה שונתה. צבאות טורקיה ויפן, שהיו מרוכזים בגבולות ברה״מ, נאלצו לזנוח את תוכניותיהם התוקפניות. הצבא האיטלקי הושמד בחזית הסו־בייטית־הגרמנית ואיטליה נאלצה לפרוש מהמלחמה. עם פרישת איטליה מהמלחמה החל הגוש הפאשיסטי להתפורר.

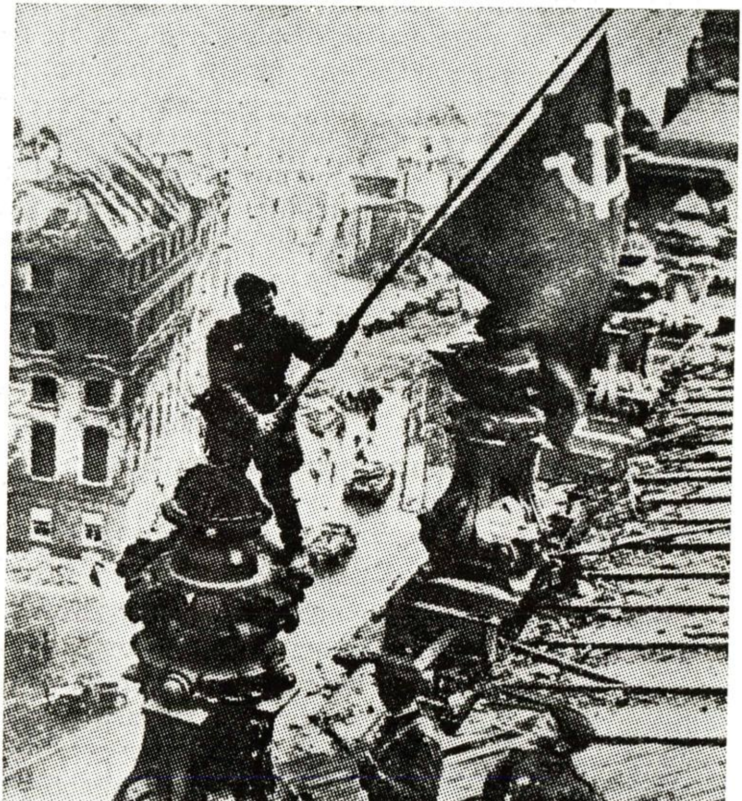
שינוי רציני חל באותם הימים גם במצב בארץ. צבאות רומל של גרמניה הפאשיסטית התרכזו בצפון־אפריקה, במדבר אל־עלמיין, ואיימו בפלישה למצרים, לפלשתינה ולשאר ארצות המזרח־התיכון. הסכנה היתה מוחשית ומאיימת. היה ברור יותר ויותר, ששום כוח צבאי, מלבד הצבא האדום, לא יוכל לבלום את הפאשיסטים. לכן, גברה בציבור הרחב הציפייה לנצחון הצבא האדום על הפאשיזם. ה„נס״ של בלימת צבאות רומל בצפון אפריקה והמפלה שנחל שם, התרחש, כידוע, הודות להכרח להעביר צבא גרמני מחזית זו לחזית סטאלינגרד, בה החלה להתמוטט העוצמה הצבאית הגרמנית.

קל לתאר מה היה עולה בגורל הארץ וכל האיזור, ובמיוחד בגורלה של האוכלוסייה היהודית, לולא הנצחון של הצבא האדום בסטאלינגרד.

למרות ההתפתחות הזאת בחזיתות השונות, עדיין השהו ממ־שלות אנגליה וארה״ב את פתיחת החזית השנייה. עם זאת הם נוכחו לדעת, שאינם יכולים לממש את שאיפתם להגיע להסכם עם גרמניה נגד ברה״מ.

בתגובה להתנהגות ממשלות אנגליה וארה״ב הגיבו המונים נרגשים בהפגנות המוניות בארצות שונות בעולם וגם בארץ בתביעה **„לפתיחת חזית שנייה מייד!״** בשנת 1943 (ב־1 בדצמ־בר) התקיים בטהרן כנס ראשי שלוש המדינות: נשיא מועצת הקומיסארים של ברה״מ, **י. סטאלין**, נשיא ארה״ב, **פ. רוזוולט**, וראש ממשלת בריטניה הגדולה, ו. צ׳רצ׳יל. בכנס זה התקבלו החלטות חשובות בדבר פעולות צבאיות נגד גרמניה בשנת 1944. צ׳רצ׳יל התנגד להצעות הנ״ל, אך בניגוד לדעתו הוחלט שצבאות בריטניה וארה״ב יכינו פלישה לצרפת. אולם גם

החלטה זו לא בוצעה לפי לוח הזמנים שנקבע. כאשר התברר לשליטים הבריטיים והאמריקאיים שברה"מ מסוגלת בכוחותיה היא להכות את גרמניה מכה ניצחת ולשחרר את כל אירופה — רק אז הם פתחו בחזית שנייה. היה זה ביוני 1944, כלומר שלוש שנים לאחר ההתקפה על ברה"מ. מעתה לחמה הקוא־ליציה האנטי־פאשיסטית העולמית במלוא העוצמה והביאה לסיום המלחמה על גרמניה הנאצית.

חייל הצבא האדום מניף את הדגל הסובייטי מעל הרייכסטאג בברלין

הוועידה הראשונה של הליגה

נחזור לוועידה הראשונה של הליגה שנפתחה ב־25 באו־גוסט 1942 בירושלים, בהשתתפות 250 צירים שייצגו את כל מפלגות ההסתדרות ופעילי „הליגה וי", אישים מחוגים שונים, קומוניסטים ובלתי מפלגתיים רבים. השתתפו בה גם אורחים רבים ונכבדים, ובכלל זה חברי המשלחת הסובייטית בהרכב המזכיר הראשון של הצירות בתורכיה, ס. **מיכאילוב**, ונספח העתונות הסובייטית בתורכיה, א. **פטרנקו**. הם באו לוועידה על־פי הזמנת הליגה.

בנשיאות הוועידה (מימין לשמאל): ד"ר א. מנדלברג, א. פטרנקו, חבר המשלחת הסובייטית, ש. קפלנסקי, נשיא הטכניון בחיפה, מ. מיכאילוב, חבר המשלחת (נואם), ד. רמז, מזכ"ל ההסתדרות (מפא"י), י. זרובבל (פועלי ציון—שמאל), מ. יערי, מזכ"ל „השומר הצעיר"

הופעת המשלחת הסובייטית בוועידה עוררה התרגשות רבה בקרב הצירים והם הריעו לאורחים שעה ארוכה.

בואה של המשלחת הסובייטית גרם התרגשות גם בקרב חוגים רחבים בארץ, יהודים וערבים. המשלחת התקבלה באהדה רבה בכל מקום שבו ביקרה בתום הוועידה, בערים, בבתי־חרושת ובכפרים. בחיפה נפגשה המשלחת עם חוגים ערביים מתקדמים.

לוועידה הגיע מברק ברכה מהוועד היהודי האנטי־פאשיסטי במוסקבה, חתום בידי היו"ר שלמה מיכאלס, השחקן והבמאי

הגדול. בוועידה ובמסיבת הסיכום החגיגית נאמו: ז. רובשוב, הסופר ארנולד צווייג, פרופ' מרטין בובר, ש. צירולניקוב, י. ריפתין, א. טבנקין, וד"ר קרוק. כן בירך את הוועידה בשם חוגים אנטי־פאשיסטיים ערביים — **עבדאללה בנדק.**

הוועידה קבעה את שם התנועה: **„ליגה לקשרי ידידות עם ברית המועצות".**

בהצעת המצע נקבע:

„1. הליגה נועדה: להגביר את השתתפותה הישירה של א"י בעזרה הניתנת על־ידי הדמוקרטיה לברית־המועצות במלחמתה המשותפת בפאשיזם.

2. בפעולתה תשאף הליגה לרכוש את תמיכתה של רוסיה המועצתית במפעל הציוני — מפעל השחרור הלאומי והסוציאלי של העם העברי בארץ־ישראל".

סביב המצע החדש שהוצע, פרץ ויכוח חריף.

צירים רבים מבין חברי „ליגה וי", בלתי־מפלגתיים וקומוניסטים, התנגדו בתוקף לסעיף הציוני (השני) במצע. דעתם היתה, שיש לשמור על כלליותה של הליגה, לא לכלול שום

חברי המשלחת הסובייטית: מ. מיכאילוב וא. פטרנקו (בכובעים) מבקרים בבית־חרושת „עסיס" ברמת־גן, עומד ביניהם — אליהו גוז'נסקי, מהפעילים הראשיים ב„ליגה V"

סעיפים אידאולוגיים, המגבילים את הצטרפותם לליגה של אנשים בעלי השקפות לא־ציוניות וכמו־כן של חברים ערביים. לדעה זו הצטרפו גם מספר צירים בעלי השקפה ציונית, בעיקר מקרב פועלי־ציון שמאל.

הצהרת הסתייגות

לאחר ויכוח סוער וממושך שגרם מתח רב בוועידה, הסכימו שוללי הסעיף השני לאשר את המצע, תוך הצהרת הסתייגות מפורשת. את הצהרת ההסתייגות, שביטאה את הקומוניסטים ואת הבלתי־מפלגתיים הביא לוועידה ש. צירולניקוב, ובה נאמר, בין הייתר:

„אנו ראינו בהצטרפות מפלגות־הפועלים הגדולות גורם חשוב, שיאפשר לליגה לצאת לדרך רחבה, לאחר שעד כה פעלה באווירה של חרם חלקי, או יחס נייטרלי בלתי אוהד.

- אין לראות במצע החדש, שלליגה יש, כביכול, שני תפקידים — אלא רק תפקיד אחד והוא עזרה לברה״מ;
- אין לפרש את הסעיף הציוני כיסוד להצגת תביעות ועשיית חשבונות עם ברה״מ;
- אין לראות בסעיף הציוני כפייה מצפונית, שכן אין הוא דורש (לפי ההסכם) מכל חבר בליגה לחתום על הסעיף הציוני שבמצע;
- פירוש הדבר — הצהרנו — כי אנו מסתייגים מהסעיף הציוני ורואים אותו כמוקפא בפעילות הליגה;
- לליגה יש תפקיד אחד — לגייס את העזרה המוסרית, הפוליטית והחומרית לברה״מ;
- עזרה זו צריכה להיות מוגשת ללא כל חשבונות, טענות ושיקולים כפולים;
- החזית האנטי־פאשיסטית בארץ היא חלק של החזית האנטי־פאשיסטית הגדולה בעולם;
- חובת הליגה לאחד את כל הכוחות ולא לגרום לפירוד ע״י הכנסת סעיפים אידאולוגיים או פוליטיים מפרידים;

★ צריך היה לדחות על הסף את הסעיף הציוני, אך כמה גורמים שהתחשבנו בהם, השפיעו שנסכים לאשר את המצע, תוך כמה הסתייגויות שפורטו לעיל".

תרומה חשובה להפגת המתיחות בוויכוח שפרץ מסביב למצע תרם ש. קפלנסקי, יו"ר הכינוס, שסיכם את הוויכוח על הגדרת מהותה ותפקידיה של הליגה בכמה משפטים קול־עים וממצים:

„נכונותנו לעזור לטפח יחסי הבנה וסולידריות **אינה מותנית בשום תנאי** (ההדגשה שלי ר. ל.). היא מלווה בתקווה ובשאיפה להבנה הדדית, להתוודעות ידידותית ולהתקרבות כנה. הליגה רוצה להקיף ראשית־כל את כל הישוב היהודי בא"י, לקרב אותו לרוסיה המועצתית. אולם אנו שואפים גם לכך, שעמי ססס"ר יכירו את הישוב הזה כמו שהוא".

מתוך החוברת של „ליגה V למען רוסיה המועצתית", „סיכומים", (27.12.1945)

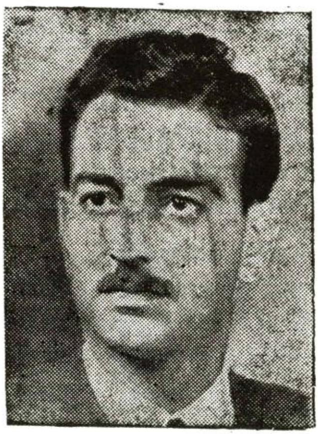
למרות מגרעותיה, העלתה הוועידה את אירגון הליגה ואת פעילותה לשלב גבוה יותר. נוצרה חזית רחבה נגד המלחמה ובעד עזרה לברה"מ. הוועידה היתה הישג גדול לראשוני מייס־דיה. הוועידה הניחה יסוד למיפנה רציני בגיוס העזרה לברה"מ, שכל תשומת־הלב תוקדש להגברת הסולידריות ולהצ־טרפות למפעל הגדול שעליו הוכרז בקויבישב (ברה"מ) — המפעל של „אלף טנקים ו־500 מפציצים"; שהליגה תפנה בשם הפועלים והמוני העם בארץ לממשלת בריטניה לפתוח מייד חזית שנייה באירופה.

בוועידה נבחרו: **ש. קפלנסקי** כנשיא, **ד. רמז** כיושב־ראש, ול. **טרנופולר** כמזכיר „הליגה לקשרי ידידות עם ברית־המועצות".

השתתפות של חוגים ערביים מתקדמים במאבק האנטי־פאשיסטי

הליגה כידוע, קמה על בסיס הישוב היהודי ואילו חוגים ערביים מתקדמים ניהלו פעילות נפרדת. בשנת 1943 חל פילוג במפלגה הקומוניסטית הפלשתינאית והקומוניסטים הערביים התארגנו בליגה לשחרור לאומי.

„הליגה לשחרור לאומי" וחוגים מתקדמים אחרים בקרב האוכלוסייה הערבית ניהלו מאבק נגד הפאשיזם ופעלו למען גיוס העזרה לצבא האדום. חוגים אלה עמדו בקשר עם „ליגה וי". כך, למשל, בירך **עבדאללה בנדק** בשם חוגים ערביים מתקדמים את הוועידה הראשונה של הליגה.

אמיל חביבי
מבין מקימי „הליגה האנטי־פאשיס־
טית הערבית בפלשתינה"

ב־14 בנובמבר 1942 התקיימה בירושלים, בקולנוע „רקס" אסיפת „הליגה האנטי־פאשיסטית הערבית בפלשתינה". באסיפה נאמו **אמיל חביבי** (חיפה), **ג'עפר חאשים** (ירושלים), **עבדאללה בנדק** (בית לחם), **איוב מוסללם** בשם הנוער (בית לחם), **מחמוד יוסוף אבו חילה** (שכם). ארבעה מהנואמים היו חברי הוועד המארגן.

מטרת הליגה כפי שהוצגה באסיפה היתה: הוקעת התע־מולה הפאשיסטית, הסברה אנטי־פאשיסטית וטיפוח רעיון הידי־דות בין כל עמי העולם. בקהל הופץ כרוז בו נאמר בין הייתר:

„אויבי הערבים בברלין וברומא תיארו לעצמם, כי הם יוכלו למשוך את לב הערבים בהתחפשם כמצילי הערבים. אולם כל עמלם עלה בתוהו. אנו מחוייבים להילחם כאיש אחד במפלצת הנאצית־פאשיסטית עד בוא הנצחון".

(„קול העם", מאי 1942)

באותו הזמן נוסדו תנועות אנטי־פאשיסטיות בסוריה. „אגו־דת ידידי ברית־המועצות" שפעלה לגיוס עזרה לברה"מ ולצבא האדום בסוריה, פירסמה גילוי־דעת בו נאמר בין הייתר: „כיום אין מי שיטיל ספק כי ייצוב השלום בעולם ומילוי שאיפות העמים הקטנים לשחרורם נשענים על נצחון ברה"מ ובנות בריתה הדמוקרטיים" (אותו מקור).

כמו־כן הוקמה ליגה לידידות בין ברית־המועצות ולבנון, שבראשה עמד הסופר המפורסם **עומר פאכורי**. בשנת 1943 יצא ספרו — „ברית־המועצות — אבן היסוד".

בחיפה התקיימו ב־1943 פגישות לבביות של חוגי אינטלי־גנציה ערבית מתקדמת עם נציגים סובייטיים לוועידת „ליגה וי" — החברים מיכאילוב ופטרנקו. בראש קבוצה אחת שניהלה את השיחה עמד עו"ד **חנא נקארה**. לאחר מכן הוא היה חבר הנשיאות וסגן נשיא „תנועת הידידות ישראל—ברה"מ".

הפגישה השנייה התקיימה במלון של גב' **מ. וולמן**, מהפעי־לות הראשונות של הליגה בחיפה, שאירחה במשך שנים רבות את המשלחות הסובייטיות במלונה בהר הכרמל. בפגישה זו השתתפו אישים, צעירים רבים וסטודנטים, ביניהם: אמיל תומא, המשורר אבו סלמן (עו"ד עבדול כרים אלכראמי), אמיל חביבי, תופיק טובי, ג'אבר ניקולא, בולוס פרח, מוחמד מוסא סלים, סעיד קבלן ואחרים.

בוועידה ה־3 בשנת 1949, הצטרפו חברים ערביים רבים לשורות התנועה ולהנהגת תנועת הידידות. כך הפכה הליגה ליהו־דית־ערבית.

ארגון העזרה לצבא האדום

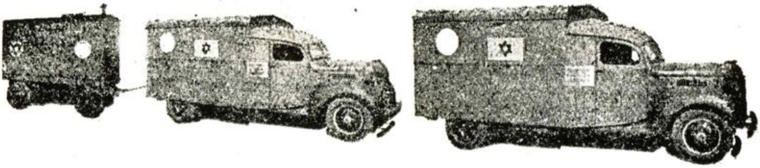
הוועידה עוררה עניין רב בקרב הציבוריות הרחבה והביאה ל־היענות גדולה ולהשתתפות במגבית לעזרת ברה״מ במלחמה, עליה הכריזה הוועידה. לאחר דיונים הוחלט, כי העזרה היעילה ביותר בתנאי הארץ היא העזרה הרפואית. הוקמה ועדה ובה מיטב הרופאים, שהכינה תוכנית לאסוף מכשירים כירורגיים ותח־בושות על מנת לשלוח אותם יחד עם האמבולנסים, שעל תרומ־תם הוחלט בליגה עוד ב־1941.

הציבור קיבל ברצון רב את התוכנית לעזרה הרפואית, ובעיקר את משלוחי האמבולנסים. העתון „ידיעות אחרונות״ פירסם בפברואר 1943 רשימה שעודדה עוד יותר את הנכונות להגשת עזרה רפואית. ברשימה נאמר: „הרופאים הרוסיים אומ־רים, שהם מצילים 90 אחוז מפצועיהם, בשדה הקטל; 75—80 אחוזים מהפצועים מחלימים וחוזרים לחזית. העזרה הרפואית לברה״מ — היא הדרך היעילה והמהירה ביותר להחזיר חייל אדום למערכה נגד היטלר״.

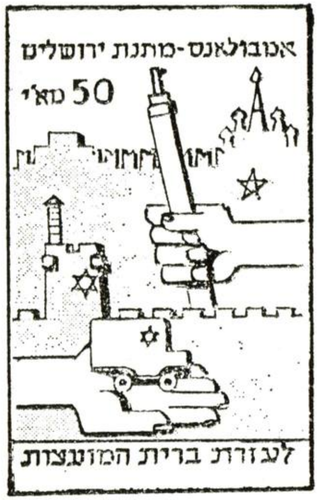
ועדה מיוחדת מטעם הליגה מצאה שאפשר בזמן קצר יחסית לארגן משלוחים ותרופות בכמות גדולה, וזאת באמצעות מגבית עממית. הליגה קראה להקמת ועדים למטרה זו במקומות העבודה.

אחרי הוועידה הוקמו סניפים רבים של הליגה: ב־1943 היו כבר 95 סניפים עם 15,000 חברים מאורגנים: בערים היו 6 סניפים; במושבות — 26; בקיבוצים — 54 (מהם 29 בקיבוץ המאוחד ו־25 בקיבוץ הארצי השומר הצעיר); בישובים אחרים — 9. בכמה ערים נעשו מאמצים לצרף לליגה גם חוגים מה־מעמד הבינוני.

ואולם, מרבית החברים הנ״ל היו רשומים בדרך־כלל על הנייר בלבד. בקיבוצים התנהלה פעולה מועטה מאוד. לעומת המנגנון ההתנדבותי בתקופה הראשונה של הליגה, הוקם עתה מנגנון מרכזי, ברובו שכיר, שנעשה נגוע בגישה אנטי־דמוקר־טית וביורוקרטית. כך כתב טרנופולר, מזכיר הליגה בעצמו, בחוברת הפנימית הראשונה „ידיעות״ (פברואר 1943, 7 חודשים אחרי הוועידה): „בארגון הפעולה מראשיתה חלו ליקויים רצי־ניים, חלה עצירה והאטה במידה ניכרת. גם ההוראות המעשיות למועצות הפועלים בדבר ביצוע המגבית בוששו לבוא ולא נקבע מועד להתחלת הפעולה ולסיומה״.

האמבולנסים, כולל קרון ניתוח, מתנה לצבא האדום

בול תרומה לעזרה

ארגזים עם ציוד של תרופות ובגדים נשלחים לשגרירות הסובייטית בטהרן

המגביות והמשלוחים

אך, למרות הקשיים והעיכובים, בעיקר מצד הוועד הפועל של ההסתדרות, חלה התקדמות בפעולת העזרה ובמגביות, וזאת, הודות לפעילותם ולהתלהבותם של נאמני הליגה שעשו לילות כימים, וכן הודות להיענותם של ההמונים שתרמו כמיטב יכולתם ולמעלה מזה. פעילים סובבו בבתי־חרושת ופועלים הקשיבו לדבריהם על המלחמה ועל תרומתו של הצבא האדום לעצירת מצעד הרצח וההשמדה הנאצי. ראוי לציין, כי פועלים במפעלים בהם בנו את האמבולנסים, עבדו שעות נוספות רבות ללא תשלום.

הוכרז על מגבית עממית ששמה היה „**מתן לחזית**", שהס־תכמה ב־28,144 לא"י. מהסכומים שגוייסו הועברו 5 משלוחים:

משלוח א': 10,501 לא"י במזומנים שנשלחו ללונדון, לקרן המפציצים והטנקים, ביולי 1942. את הסכום הזה החלו לאסוף עוד בתקופת „ליגה וי".

משלוח ב': כלל בגדי חורף (בפברואר 1943). את המפעל יזמו וביצעו חברות הליגה בת"א ובראשן: **טובה צוקרמן, חנה שליסלברג, יונה הולצמן, גילה ורדי, מילכה**, ורבות אחרות.

במשלוח השני נשלחו גם 2 טונות ברום — תרומת חברת „האשלג"; שמן וסבון — תרומת חברת „שמן"; זריקות נגד טיפוס־הבהרות מתוצרת האוניברסיטה העברית (10,000 מנות).

משלוח ג': עליו הוכרז עוד ע"י „ליגה וי" במאי 1942 כלל 2 אמבולנסים וקרון לניתוחים, ציוד רפואי ומכשירים כירורגיים שתרמו 150 רופאים וקופת־חולים (4.4.1943), כמו כן שתי מכו־נות כתיבה — מתנה לוועד היהודי האנטי־פאשיסטי. עם האמבו־לנסים יצאה משלחת ובה: **ג. אגרונסקי** (מפא"י), **א. כהן** (ה־קיבוץ הארצי), המהנדס **צבי נדב** ממייסדי הליגה (נסע פעמיים לטהרן ונהג בעצמו באמבולנס במדבר). כן השתתפו **ל. טרנופולר ודוד הכהן**. למשלחות שיצאו עם מטען העזרה אורגנו אסיפות פרידה בהם השתתפו המונים.

משלוח ד': כלל 3 קרונות כפולים לניתוחים על ציודם הרפואי המלא ומכשירים כירורגיים, חומרי רפואה ותחבושות, שמיכות וסדינים. עם המשלחת יצאו לטהרן ב־7.12.1943: **א.**

ציזלינג, מ. אורן, א. רבינוביץ, ד"ר א. מנדלברג, י. ריפתין ומ. ארם.

משלוח ה': (נובמבר 1944) כלל 2 מכונות חיטוי וילקוטי־שדה רפואיים. אלה נשלחו על־שם הד"ר א. מנדלברג המנוח (מת זמן קצר לאחר שובו משליחות בטהרן). הציוד הזה נרכש על־ידי סניף הליגה בתל־אביב. (מתוך דו"ח בחוברת המזכירות הארצית של „ליגה וי": „סיכומים לקראת הכינוס הארצי השני, 1942—1945", יצאה לאור ב־27.12.1945).

המשלוחים והמשלחות התקבלו באהדה רבה בשגרירות הסו־בייטית בטהרן. חברי המשלחות הסבירו למארחיהם את מהות הליגה ופעולתה, דובר על פיתוח קשרים נוספים בשטחי התר־בות, הכלכלה, המסחר ועוד. עם זאת, הם ניצלו את ההזדמנות כדי לנהל תעמולה ציונית.

הליגה ליוותה את מפעל העזרה בפירסומים רבים. פלקטים, כרוזים, פירסומים בקולנוע. הוצא הביולטין „ידיעות". גם סניפים שונים הוציאו ביולטינים. סניף ת"א הוציא כמה גליונות של „עלון" בו הגיבו חברים, בין הייתר, על ההסתה האנטי־סובייטית שניהלו מנהיגים מסויימים של מפא"י בתוך הליגה ומחוצה לה. אורגנו אסיפות פומביות, נשפים אמנותיים וכינוסים מחוזיים.

ב־18.7.1943 נפתחה בת"א, בבית „הבימה", התערוכה: „ססס"ר — ארץ־ישראל במלחמה", וב־29.7.1943 התקיים נשף רוסי גדול בקפה „פיקדלי" בחיפה.

ביום השנה ה־15 להקמת הצבא האדום, ב־23 בפברואר 1943, נערך בארץ יום הפצת סרט ברחובות הערים שהכנסתו הוקדשה לעזרה לצבא האדום. זוגות צעירים סובבו בערים והסבירו את ערך הידידות עם ברה"מ. באותה תקופה גם יצר המלחין **מארק לברי** את יצירתו המרשימה „פרטיזנים". הליגה הוציאה גם פירסומים בשפה הרוסית.

התמרמרות בקרב פעילי הליגה

הפעילות הענפה ומשלוחי העזרה שימחו, כמובן, את לב פעילי הליגה. עם זאת הם לא יכלו להתעלם מכמה גילויים שהפריעו בפעולה הגדולה הזו. ראשית, היקף העזרה לא תאם את הרצון ואת היכולת של הישוב. המאמצים והמשלוחים פיגרו פיגור רב אחרי מפעלי עזרה דומים, שאורגנו בארצות אחרות, כמו אנגליה, בלגיה, ארה"ב ועוד.

חמור היה, שבפרסומים הכוזבים נגד ברה"מ לקחו חלק גם אי־אלה מנהיגים ממפא"י, שהיו גם חברים בהנה־גת הליגה. בבטאונים האנטי־סובייטיים של מפא"י „מלחמתנו" ו„אשנב" רבו הטענות כלפי ברה"מ, כמו: למה אין היא מעבירה מייד לפלשתינה את 400 אלף הפליטים היהודים מפולין שהצבא האדום הצילם, או: „על המצב המזעזע והאדיש של מעצמות הברית לגורלם של הפליטים הנ"ל שהועברו לססס"ר האסיאתית ומצבם הולך ורע..." („אשנב" 1.5.43) ועוד ועוד.

ראויה לתשומת־הלב העובדה שטענות אלה פורסמו בעת, שהצבאות האיטלקיים של רומל עמדו באל־עלמיין, שמצרים ופלשתינה עמדו בפני סכנה מוחשית של פלישה פאשיסטית־נאצית. כזו היתה „אחריותם" של „הדואגים" לפליטים היהודיים.

מנהיגי מפאי בליגה התקיפו גם את „הוועד היהודי האנטי־פאשיסטי" על „ששתקו ולא הזעיקו אותנו בעניין האסון היהו־די". האשמות אלה ואחרות שלא היה להם כל יסוד גרמו למשבר ביחסים בין הליגה לבין „הוועד היהודי האנטי־פאשיס־טי" וצער רב לפעילי ליגה רבים ממפלגות וחוגים שונים. תגו־בות חריפות על המצב הקיים בליגה באו מחוגים שונים, בתוכם קבוצת המייסדים: ארנולד צווייג, מרדכי אבי־שאול ואחרים, שפירסמו דפדפת על „המשבר בליגה V" (אוקטובר 1944).

המשבר היה חמור. האכזבה שאחזה במאות פעילי הליגה, יכלה לפגוע בפעילות הליגה ובמפעלי העזרה. בחוברת קטנה, שהוצאה לאור על־ידי המפלגה הקומוניסטית (דצמבר 1942), נאמר:

„מקומך בליגה וי! אל תירתע, אם תראה בה נסיונות להמעטת דמותה של ססס"ר, להקטנת העזרה, לניצול הליגה

למטרות פוליטיות לא נכונות. דע: הליגה שלך היא, של כל מי ששואף בכל הלב לעזור לססס"ר.

אתה, פעילותך ומסירותך הם הערובה לכך, כי חזית העזרה לברית־המועצות תהיה הולמת את היכולת של הישוב ואת דחי־פות השעה".

לזכותם של פעילי הליגה יש לומר, שהם התגברו על הקשיים וראו את העיקר בהגברתה של הפעולה לעזרת הצבא האדום.

במארס 1944 איבדה הליגה חבר חשוב. ד"ר א. מנדלברג, ממייסדי הליגה, מת מבלי שזכה לראות את הנצחון הגדול על הפאשיזם, עבורו נאבק במסירות רבה.

הודעה סובייטית על השמדת יהודים

ההאשמות, שכאילו ברית־המועצות היתה אדישה, שלא הז־עיקה ולא פעלה להצלת היהודים מהשמדה בידי המרצחים הנאציים, היו זדוניות ומופרכות מעיקרן. נביא כאן מיסמך המעיד, כי ברה"מ היתה בין הראשונים שהזעיקו והיתה היחידה שנתנה מקלט להמוני פליטים יהודים.

ב־1943 פירסמה ממשלת ברית־המועצות „**הודעה סובייטית מיוחדת על השמדת יהודים על־ידי כנופיות היטלר**". להלן קטע מההודעה:

„הפאשיסטים עורכים שפטים המוניים ושפיכות־דמים בקרב האוכלוסייה האזרחית... הם מבצעים את תוכניתם החייתית להשמדה פיסית של חלק ניכר מהאוכלוסיה בטריטוריות הכבושות בידיהם, להשמדת אנשים בני אומות שונות, בני מעמדות סוציא־ליים שונים, בני עדות, דתות וגילים שונים. ובתוך כך מבצעים כנופיות היטלר ושותפיהם בקצב מזורז את תוכניתם המיוחדת להשמדת האוכלוסייה היהודית בטריטוריות הכבושות באירופה. על העובדה, שקיימת מזימה כזאת ועל ביצועה המהיר נתקבל אישור על סמך הידיעות שבאו ממקורות מוסמכים שעל פיהם פורסמה ההכרזה המשותפת, ב־18 בדצמבר 1942, של ממשלות

בלגיה, בריטניה, הולנד, יוון, לוקסמבורג, נורבגיה, פולין, ארה"ב, ברה"מ וצ'כוסלובקיה. בהודעה פורסם, כמו־כן, על השמדת האוכ־לוסייה היהודית באירופה, כי על־פי תוכנית היטלר, בראשית שנת 1942, ירכזו במזרח־אירופה עד סוף השנה, בעיקר בטריי־טוריה של פולין, קרוב ל־4 מיליון יהודים כדי להמיתם".

בהמשך ההודעה סופר על הקטל האכזרי שנעשה ביהודים שהובאו מאירופה המרכזית והמערבית, כולל היהודים בברה"מ — במינסק, בביאליסטוק, בברסט דליטא ועוד. כן נאמר בה:

„הידיעות מאשרות, כי רבים מבני האוכלוסייה הביילורוסית וה־רוסית, שהפולשים חומסים ושורפים את עריהם וכפריהם משמי־דים אלפים מתושביהם, מגלים סולידריות גדולה לגבי היהודים הנרדפים והמעונים, לרבות המגורשים מהמערב, עוזרים להם ככל האפשר לברוח, מסתירים אותם בכפרים ומחלקים איתם את פיתם הדלה..." ועוד: „רבים מן האיכרים הליטאים הנאב־קים בעצמם תחת העול הכבד של הפולשים, מוצאים דרכים לסייע לאחיהם היהודיים ומספקים להם מזון ככל שמשיגה ידם הדלה, אף כי הם יודעים שהמגיש עזרה כזאת, כפי שהודיעו הפולשים, חייב מיתה..."

(„קול העם", מארס 1943)

זוהי עובדה מני רבות. זוהי האמת על הצלת היהודים על־ידי ברית־המועצות, על העזרה שקיבלו מאות אלפי פליטים יהודיים מידי המדינה הסובייטית רבת־הלאומים.

הנצחון על הפאשיזם

המלחמה של ברה"מ בנאצים נכנסה לשנתה השלישית. הצבא הסובייטי החל לגרש את הצבא הנאצי ושותפיו מאדמת ברה"מ ולרדוף אחריהם.

החל המצעד לשחרור המדינות באירופה המרכזית, המזרחית והדרום-מזרחית. אחת לאחר השניה שוחררו על-ידי הצבא האדום: הונגריה, רומניה, בולגריה, יוגוסלביה, אלבניה, פולין.

בריטניה וארה"ב שפתחו חזית שנייה, אם כי באיחור רב, עזרו בשחרור צרפת וסקנדינביה. ביאלטה (ברה"מ) נפגשו שלושת המנהיגים של הקואליציה האנטי-פאשיסטית: **סטאלין** (ברה"מ), **צ'רצ'יל** (בריטניה), **רוזוולט** (ארה"ב), ודנו במצב שנוצר לאחר המלחמה ובייחוד במעמדה של גרמניה המנוצחת (פברואר 1945). בכנס זה החליטה ברה"מ להתייצב, עם סיום המלחמה באירופה, לצד בריטניה וארה"ב במלחמה נגד יפן.

מנהיגי הקואליציה האנטי-פאשיסטית ביאלטה: ו. צ'רצ'יל, פ. רוזוולט וי. ו. סטאלין

ב־21 באפריל דרכה לראשונה רגלו של החייל הסובייטי על אדמת גרמניה. ברלין נפלה. מעל הרייכסטג הונף הדגל האדום. לבסוף שיחרר הצבא האדום את בירת צ׳כוסלובקיה — פראג (9 במאי) ומועד זה נכנס להיסטוריה כמועד גמר מלחמת העולם השנייה והנצחון על הפאשיזם.

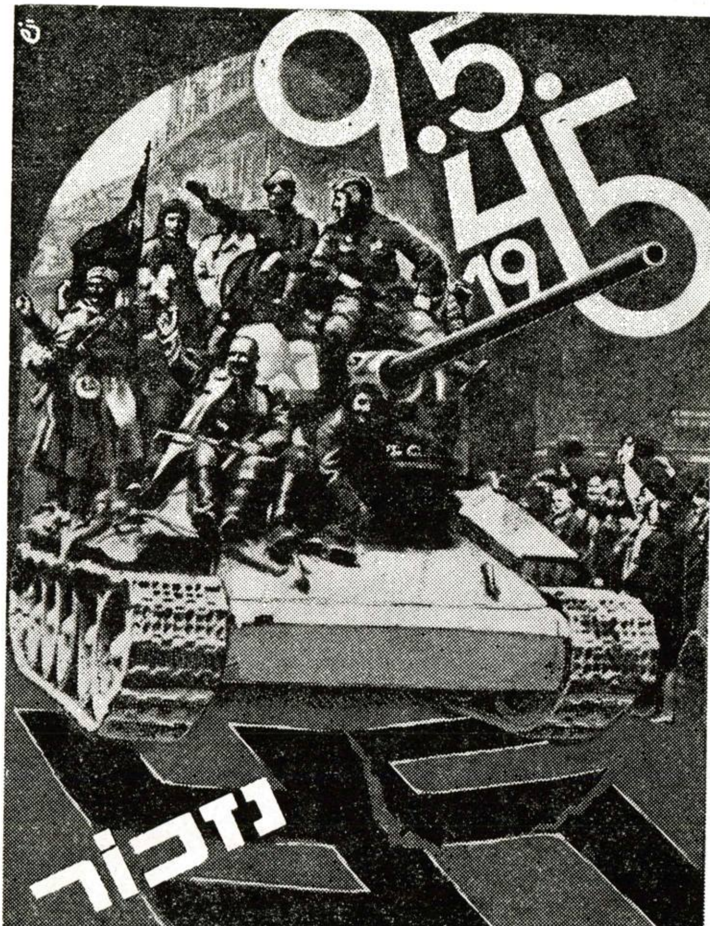
חיילים סובייטיים, אמריקאיים וממדינות הקואליציה האנטי־פאשיסטית המנצחת נפגשו במעמד מרגש על נהר אלבה. גרמניה חולקה לאזורי כיבוש. חלק של ברלין מסרה ברה״מ למדינות שהשתתפו בקואליציה האנטי־פאשיסטית. המלחמה נגד הפא־שיזם הסתיימה. מחירה היה העגום שבמלחמות עד כה.

היה זה הנצחון החשוב והמרגש ביותר בתולדות האנושות בתקופתנו. המפלצת הנאצית נדרסה לעפר. **ה־9 במאי 1945 ייזכר בתולדות האנושות כדברי המשורר: „יום האושר עם דמעות בעיניים״. זהו גם יום אזהרה, לבל יחזור הפאשיזם לעולם למקום כלשהו על פני כדור הארץ.** המלחמה נגד יפן הסתיימה בהכרעתה המלאה של יפן ב־14 באוגוסט 1945.

הצבא הסובייטי משחרר את אסירי מחנות הריכוז

יום הנצחון

המלחמה הסתיימה —
גבר המאבק לעצמאות לאומית

ב־9 במאי 1945 הסתיימה המלחמה. הפאשיזם האכזרי מוגר במחיר 50 מיליון קורבנות מקרב עמים שונים. עמי העולם נשמו לרווחה, ביכו את קורבנותיהם הרבים והיקרים והחלו לשקם את הערים ואת הכפרים מהריסותיהם.

ברה״מ היתה הכוח העיקרי שהביא את הנצחון. היא נשאה בעול הכבד ביותר במלחמה נגד המכונה הצבאית הגרמנית האדירה. היא הקריבה 20 מיליון מבניה.

ברה״מ הצילה את האנושות מהשמדה, שיחררה את מחנות הריכוז והחזירה לחיים את הכלואים בהם — המוני בני עמים שונים ובכלל זה המוני יהודים. לכן גברה גם ההערכה והאהדה לברה״מ ברחבי העולם כולו.

כך נתקבלו המשחררים, חיילי הצבא האדום

הנצחון על הפאשיזם שינה את פני העולם. עם שיחרורן מהכיבוש הפאשיסטי קמו בכמה מדינות משטרים דמוקרטיים־עממיים שהתפתחו לסוציאליסטיים. ברה״מ והארצות הסוציא־ליסטיות הפכו משענתם של העמים הנאבקים לשלום ולעצמאות לאומית. כתוצאה מהמלחמה גברו מאבקי העמים נגד הדיכוי הקולוניאלי, נגד שלטון האימפריאליזם בארצות שונות. גם עמי המזרח־התיכון פתחו במאבק לשחרור מכבלי השיעבוד הזר.

המאבק על המשך קיומה של הליגה

בארץ גבר המאבק נגד השלטון הבריטי. פלשתינה נכנסה לתקופה חדשה. ברם, למרות האווירה האוהדת לברה״מ והרצון בקרב המונים רחבים להמשיך בקשרי הידידות עם ברה״מ, שנוצרו בזמן המלחמה, טענו נציגי הימין במפא״י שתפקידה של הליגה הסתיים עם סיום המלחמה. דעתם היתה, שאין עוד צורך לטפח קשרים מיוחדים עם ברה״מ. גישה זו ביטאה את המדיניות היסודית של החוגים השליטים ביישוב היהודי — לשמור על קשריהם הטובים במיוחד עם המעצמות האימפריאליסטיות.

כנגד עמדה זו התייצב הרוב במוסדות הליגה — נציגי מפלגות שונות ובלתי מפלגתיים שציינו, שיש לליגה תפקיד חשוב גם אחרי המלחמה ושעליה להמשיך להתקיים. דווקא בתקופת המאבק האנטי־אימפריאליסטי הגובר — אמרו הם — חשוב לטפח קשרי תרבות, כלכלה וידידות עם ברה״מ.

הוועידה השניה של הליגה

במצב של משבר התכנסה בדצמבר 1945 הוועידה השנייה של הליגה. הוחלט לערוך את הוועידה בשני מושבים, מתוך תקווה שיימצא מוצא מן המשבר.

המושב הראשון נערך ב־27 בדצמבר, בירושלים, בהשתתפות 177 צירים מ־77 סניפים ומאות מוזמנים. במושב זה החליט הרוב בהנהגת הליגה, שלא לגלות ברבים את המשבר הקיים ולהסתפק בנאומים כלליים. כמו־כן הוחלט לדחות את המושב השני של הוועידה.

חילוקי־הדעות פרצו החוצה בוועידה, ב־17 בינואר 1946, שהיתה למעשה המושב השני של הוועידה השניה. פעילים רבים ביקרו את הנהגת הליגה על בלימת הפעולות, על חוסר התגובה על הלכי־הרוח האנטי־סובייטיים, על חוסר הדמוקרטיה בתוך הליגה ועל המגמות לחסל את הליגה. כמה אישים, כמו מניה שוחט, מרגוט קלאוזנר, צבי נדב וד"ר משה וולף, פנו במכתב רשמי למרכז הליגה לדון בפתרון למשבר שפרץ.

גורם חשוב בהכנת הוועידה השנייה ובמהלכה היתה ההשתתפות הרשמית — זו הפעם הראשונה — של המפלגה הקומוניסטית הפלשתינאית. היה זה לאחר שהוכרה רשמית כסיעה בהסתדרות. נציגי המפלגה עשו מאמצים רבים כדי להבטיח את המשך קיומה של הליגה וראו בה מכשיר חשוב ביותר לקשר עם ברה"מ ועם העולם המתקדם שוחר עצמאות־העמים והשלום. הופעתם של נציגים רשמיים של המפלגה הקומוניסטית בוועידה תרמה תרומה חשובה לקבלת ההחלטה על המשך קיום הליגה.

צירי ועידה רבים תבעו, שהליגה תהיה עצמאית, בנוייה על יסודות דמוקרטיים ומיוסדת על חברות חופשית, פתוחה לכל אזרח בארץ המעוניין בידידות עם ברה"מ. על כן הם דרשו גם להתאים את התקנון של הליגה למטרות הנ"ל.

אולם הרוב בוועידה לא הסכים לגישה זו והמצע נשאר כפי שהיה, עם תיקון אחד — ביטול הסעיף הראשון שעבר זמנו, בדבר הגשת העזרה לברה"מ במלחמתה. שונה השם של הליגה, ונקבע השם: **„ליגה לקשרי ידידות עם סס"ר"**.

נבחר מרכז חדש ובו 21 חברים:

חברי המזכירות הארצית של „הליגה לקשרי ידידות עם ססס"ר", שנה 1946 (מסמך הליגה):

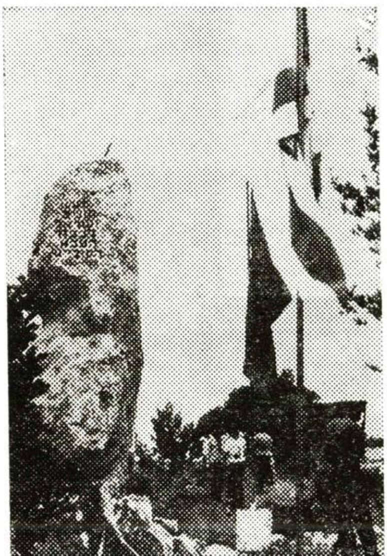
1. אופיר י.	מפא"י
2. אייזנשטאדט ברוך	"
3. בר־עם משה	"
4. ד"ר קרוק יוסף	"
5. ד"ר רזניק בן ציון	"
6. אילנית פייגה	מפ"ם
7. ד"ר דרבקין חיים	"
8. זרובבל יעקב	"
9. יודין י.	"
10. יצחקי יצחק	"
11. לויטה	"
12. קנטור לוי	"
13. ריפתין יעקב	"
14. טרנופולר ל.	"
15. שלומי דוד	העובד הציוני
16. וילנר מאיר	המפלגה הקומוניסטית
17. לוביץ' רות	"
18. ביאלר א.	המפלגה הקומוניסטית העברית
19. קפלנסקי שלמה	בלתי מפלגתי
20. שוחט מניה	"
21. נדב צבי	"

המזכירות הפעילה

1. טרנופולר ל.
2. רזניק בן־ציון
3. שלומי דוד
4. וילנר מאיר
5. ביאלר א.

תקופת הזוהר של הליגה לקשרי ידידות

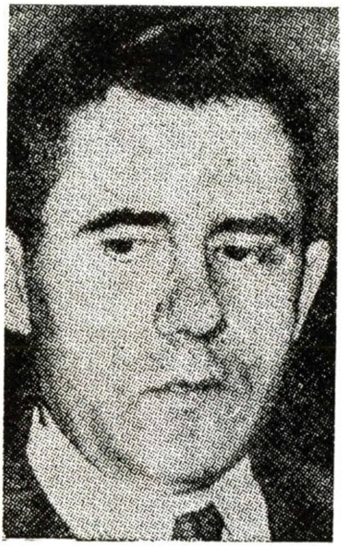
תבוסת הפאשיזם במלחמת העולם השנייה והתעוררות עמי המזרח למאבק נגד הקולוניאליזם ולעצמאות לאומית הגבירו את התקוות לגירושו של האימפריאליזם הבריטי מאזורנו. גבר המאבק נגד שלטון המנדט הבריטי בארץ. הלכה והתחזקה האמונה, כי ברית־המועצות תגיש את עזרתה למאבק האנטי־אימפריאליסטי של המוני־העם הערבים והיהודים בארץ. האהדה לברה״מ גברה, חרף תעמולתם העויינת של המנהיגים הציוניים הריאקציוניים והריאקציה הערבית.

הקמת היער ע״ש הצבא הסובייטי (1950), סימלה את רחשי התודה והשאיפה לקשרי ידידות עם ברה״מ

הצהרתו של א. גרומיקו

ב־14 במאי 1947 הופיע **אנדריי גרומיקו**, נציג ברה"מ, במליאת העצרת של האו"ם בהצהרתו ההיסטורית בזכות מתן עצמאות לשני עמי פלשתינה — העם היהודי והעם הערבי. הוא אמר:

אנדריי גרומיקו

„פתרון צודק של הבעייה אפשר למצוא בתנאי, שנביא בחשבון את האינטרסים החוקיים של שני העמים. אכן, שיקולים אלה מביאים את המשלחת הסובייטית לכלל מסקנה, כי האינטרסים החוקיים של העם היהודי ושל העם הערבי בפלשתינה יהיו מוגנים כראוי רק בדרך של כינון מדינה ערבית־יהודית בלתי תלוייה, דו־אחידה ודמוקרטית.

מדינה כזאת צריכה להיות מושתתת על זכויות שוות לתושבים היהודים והערבים, דבר העשוי לשמש יסוד לשיתוף־פעולה

בין שני העמים האלה בעניינים המשותפים ולטובתם־הם. אולם אם יתברר, כי פתרון זה אינו בר־ביצוע, בשל היחסים שנשתבשו בין היהודים והערבים, יהיה צורך לבחון הצעת פתרון שנייה, אשר גם לה כמו לראשונה, יש מהלכים בפלשתינה והיא — חלוקת פלשתינה לשתי מדינות עצמאיות, בלתי תלויות — יהודית וערבית".

את תוכנית הקמתה של המדינה הדו־לאומית האחידה דחו נציגי היהודים והערבים כאחד ואז הציעה ברה"מ כפתרון את תוכנית חלוקת הארץ. בנמקו את הצעתו לחלוקת הארץ הדגיש א. גרומיקו:

„חלוקת פלשתינה לשתי מדינות היא הפתרון הצודק ביותר. זהו הפתרון הצודק ביותר, משום שהוא הולם את האינטרסים הלאומיים היסודיים של שני עמי פלשתינה — הערבים והיהודים. הוא גם צודק, משום שהוא נאמן לאינטרסים של קיום השלום במזרח הקרוב, וממילא גם לאינטרסים של הבטחון הבינלאומי, דבר שהאומות המאוחדות מעוניינות בו".

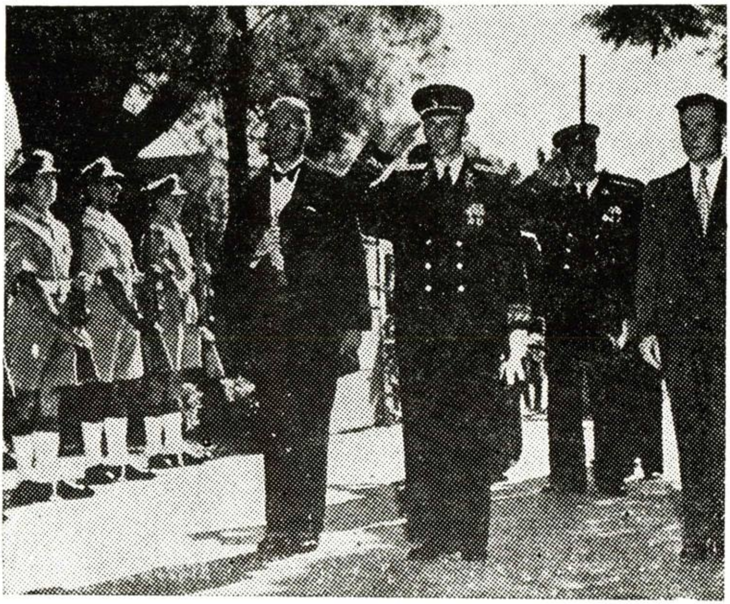
(מתוך נאום בוועדה המדינית של עצרת האו"ם, 20.4.1948)

עם ישראל והעמים הערביים יכלו ללמוד מהחלטה היסטורית זו, כי מדיניותה של ברה"מ היא עקרונית, כי עמדתה בעניין שחרור העמים מהעול הקולוניאלי והשגת העצמאות הלאומית מושתתת על **עקרון הזכות להגדרה עצמית** של שני העמים בארצנו. ברה"מ תבעה להפסיק את המלחמה, שפרצה ב־1948 ביוזמתו ובאירגונו של האימפריאליזם הבריטי ועושי־דברו ול־השכין שלום. עמדה זו של ברה"מ באה לידי ביטוי, בין השאר, בהצהרתו של הנציג הסובייטי **צאראפקין** בוועדה המדינית של האו"ם. הוא אמר:

„כל הנעשה מסביב לשאלה הפלשתינאית אך מוכיח, כי המטרות האמיתיות של ממשלות ארה"ב ובריטניה בפלשתינה מכוונות לחיזוק השפעתן בפלשתינה ובמזרח הקרוב כולו, לטובת ההון המונופוליסטי האמריקאי והבריטי. מדיניות זו מכוונת על־ידי אינטרסים זרים של בצע, עיניהם אינן נשואות לסילוק הניגודים הלאומיים ולא להבטחת שכנות טובה בין העם היהודי

והעם הערבי. מדיניותם חותרת בגלוי למטרות הפוכות מאלו. היא מעמיקה את הניגודים ודחפה את היהודים והערבים להת־נגשויות מזויינות ולמלחמה הנוכחית".

עמדה זו של ברה"מ, ותמיכתה הממשית בעניין העצ־מאות, רוממה עד למאוד את פעולות הליגה. רגשות האהדה לברה"מ העמיקו והקיפו המוני־עם רחבים.

הציר הסובייטי הראשון בישראל, פ. יירשוב, מגיע ארצה

ב־18 במאי 1948, היתה ברה"מ המדינה הראשונה שהכירה רשמית (דה־יורה) במדינת ישראל ובממשלתה הזמנית. באגרת ההכרה נאמר: **„הממשלה הסובייטית מקווה, כי כינון מדינה ריבונית עצמאית על־ידי העם היהודי ישרת את עניין חיזוק השלום והבטחון בפלשתינה ובמזרח הקרוב, והיא מביעה את אמונתה בהתפתחותם המוצלחת של יחסי ידידות בין ישראל לברה"מ".**

ברה״מ היתה המדינה הראשונה שקשרה קשרים דיפלומטיים עם ישראל, וכבר ב־10.8.1948 הגיע לארץ הציר הסובייטי הרא־שון, **פ. יירשוב**. באותו זמן בערך הגישה **גולדה מאיר**, נציגת ישראל, את כתב האמנה במוסקבה.

ברה״מ פעלה לקבלתה של ישראל כחברה באו״ם. הצעתה הראשונה בנידון (5.5.1949) נדחתה בגלל העדר רוב מספיק. הנציג הסובייטי גינה את המדינות (ובראשן ארה״ב), שנקטו סחבת בנושא זה. בלחץ ברה״מ נתקבלה ישראל לבסוף כחברה באו״ם ב־11.5.1949.

כדי לתת ביטוי לידידותה לישראל, הציעה ברה״מ לקשור קשרי תרבות ומסחר בין שתי המדינות.

הליגה מברכת

מרכז הליגה פירסם **גילוי־דעת** ובו ברכה לציר הסובייטי הראשון בישראל, פ. יירשוב, ולפתיחת הצירות הסובייטית בת״א. על עומק האהדה לברה״מ מעידה העובדה, שעל גילוי הדעת חתמו, נוסף למרכז „הליגה לקשרי ידידות עם ססס״ר״, גם הוועדים המרכזיים של מפא״י, מפ״ם, המפלגה הקומוניסטית הישראלית, העובד הציוני, המפלגה הקומוניסטית העברית וכן מוסדות תרבות שונים, כמו התיאטרונים „הבימה״, „האוהל״, „הקאמרי״, „המטאטא״ והאופרה הישראלית.

הליגה היתה בשיא הפופולריות שלה. המונים תמכו בה. הם רצו לקבל מידע על ברה״מ. מה מהות המהפכה הסוציא־ליסטית, מה נתן הסוציאליזם לעמיה, כיצד היא פותרת בעיות לאומיות, בהיותה בת יותר מ־100 לאומים; מה יחסה לפתרון בעיית היהודים, מהי האמנה על איסור האנטישמיות בברה״מ, וכן מהי עמדתה בענייני השלום ועצמאות העמים ועוד. כן ניכר רצון רב להכיר את הספרות ואת התרבות הסובייטית.

בפירסומיה ענתה הליגה על השאלות הנ״ל, עזרה לציבור להכיר את מדיניותה העקרונית של ברה״מ ואת חייה הסוציא־ליסטיים של ארץ, שתרמה כל כך הרבה לשלום העמים.

חגיגות יום מהפכת אוקטובר

באווירה של יחסים טובים אלה בין ישראל לבין ברה"מ צויין בישראל, ב־1948, זו הפעם הראשונה באופן רשמי, יום ה־7 בנובמבר, יום מהפכת אוקטובר הסוציאליסטית הגדולה, בהשתתפות הציר הסובייטי, **פ. יירשוב**.

מאז ציינה הליגה מדי שנה את יום מהפכת אוקטובר.

ראש־הממשלה, ד. בן גוריון, שלח מברק לראש ממשלת ברה"מ, י. ו. סטאלין:

„בשם מדינת ישראל ובשמי הריני שולח לך את מיטב ברכותי לרגל יום השנה למהפכת אוקטובר, שהעניקה שוויון לאומי לעמי ססס"ר, הבטיחה עבודה וקיום לכל בני־עמל, פתחה את הדרך לקידמה סוציאלית ורוחנית להמוני העם בעיר ובכפר, ויצרה את הצבא האדום רב האונים, שמילא תפקיד עצום במל־חמה נגד הסכנה הנאצית־פאשיסטית. עמנו לא ישכח לעולם

הלק מהנשיאות בעצרת ה־7 בנובמבר 1948 בתל־אביב. מימין לשמאל: מ. פיודורין, נספח התרבות של הצירות הסובייטית, ז. שז"ר (רובשוב), שר החינוך, מ. מוכין, יועץ הצירות, פ. יירשוב, הציר הסובייטי, ל. טרנופולר, ר. לוביץ', מ. שפירא, שר הפנים, י. גרינבאום, י. ציזלינג

את העזרה, שברית המועצות הושיטה ליהודים, קורבנות הנא־ציזם. אני מאחל לעמי ארצך, שישלימו את דבר השיקום של המשק שלאחר המלחמה, קידמה כלכלית ותרבותית, שלום והבנה בינלאומית".

ב־10 בנובמבר 1948 ערכה „הליגה לקשרי ידידות עם סםס"ר" עצרת חגיגית בנוכחות הציר הסובייטי, פ. יירשוב, חברי הצירות, נציגי המפלגות ושרי ממשלה. נציגי הליגה הופיעו בעצרת. בתשובה לברכות אמר הציר הסובייטי, כי „הנצחון במלחמה אין פירושו עדיין שלום קבע ובר־קיימא. כל מאמצי ברה"מ נתונים לשלום. מחרחרי המלחמה ינחלו תבוסות קלון". ודברים אלה, שנאמרו לפני 34 שנה, אקטואליים עד עצם היום הזה.

ברה"מ לא הסתפקה בהצהרות ידידות. ביוזמתה נקשרו קשרי תרבות ומסחר עם ישראל על־מנת לבסס ידידות זו.

בסוף שנת 1949 יצאה לברה"מ המשלחת הראשונה מיש־ראל. במשלחת היו **פייגה אילנית ורות לוביץ'**, שיצאו להשתתף במושב מועצת הפדרציה הבינלאומית של נשים, שהתקיים במוסקבה. המשלחת נסעה לאחר מכן ל„וועידת נשי אסיה", שהתקיימה בפקין.

הזמנים משתנים — מי אשם בכך?

כבר בשנת 1949 החלה להסתמן הרעה ביחסים עם ברה"מ, וזאת מפני שחל שינוי במדיניותה של ממשלת ישראל.

באותם ימים החלו המעצמות האימפריאליסטיות בהקמת בריתות צבאיות המכוונות נגד ברה"מ. ב־1949 נחתמה „הברית הצפון אטלנטית" (נאט"ו) והוחל בארגון ברית צבאית באזורנו — „הפיקוד המזרח תיכוני", בהשתתפות ארה"ב, בריטניה, צרפת וטורקיה.

ברית־המועצות נקטה עמדה מוחלטת נגד תוכנית „הפיקוד המזרח־תיכוני" ושלחה איגרת אזהרה לכל מדינות האזור, כולל ישראל — להמנע מלהצטרף לתוכנית תוקפנית זו.

באיגרת לממשלת ארה"ב שנמסרה על־ידי סגן שר החוץ הסובייטי, **אנדריי גרומיקו**, (31.12.1951) נאמר בין היתר, כי הפיקוד המוצע עומד בניגוד לתקנון ולמטרות האו"ם. הפיקוד הוא מכשיר של שיעבוד קולוניאלי לגבי הארצות הערביות וישראל ומכוון לצרפן להכנת מלחמת עולם חדשה. כמו כן נאמר, כי ארגון „הפיקוד המזרח־תיכוני", והקמת בסיסים צבאיים במזרח־התיכון, קשורים באופן הדוק גם בתוכניות התוקפניות של המעצמות האנגלו־אמריקאיות באירופה ובאסיה. צירופן של טורקיה ויוון לגוש האטלנטי, נעשה למטרות התקפה על ברית־המועצות וארצות הדמוקרטיה העממית.

הסתבר, שהקמת הפיקוד היתה דרושה לארה"ב ולשותפיה כדי לבלום את שאיפתן של מדינות האזור לחרות; למניעת הוצאת הצבאות הזרים מהטריטוריה של ארצות המזרח־התיכון ולמניעת הענקת עצמאות מלאה למדינות הנ"ל.

במצב מתיחות זה, החלה הליגה לידידות להיתקל בקשיים חדשים. הנהגת הליגה הופיעה נגד הבריתות הצבאיות מתוך אמונה שעמדה זו תואמת את הצהרתו של **ד. בן־גוריון**, אשר אמר במועצת המדינה הזמנית ב־17.6.1948: **„לשם מה עלינו למהר ולהצטרף לאחד הצדדים היריבים? אין לנו עניין להסתכסך עם גורמים עולמיים גדולים"**.

אולם ממשלת בן־גוריון גילתה עד מהרה את מגמותיה הפוליטיות האמיתיות. כבר ב־1948 הודיע שר החוץ, **מ. שרת**, בכנסת בשם הממשלה, כי **„ישראל תתרום את תרומתה להגנת אזור המזרח התיכון"**, בהתכוונו לתוכנית להקמת ברית צבאית אנטי־סובייטית מזרח־תיכונית — „הפיקוד המזרח תיכוני". בכך עלתה הממשלה רשמית על פסים של מדיניות המכוונת נגד ברית־המועצות ובחרה להמשיך בקו מדיני פרו־אימפריאליסטי.

השינוי ביחס לברה"מ בא לידי ביטוי בעמדות נציגי ישראל באו"ם. שינוי זה תאם את מהלכי המלחמה הקרה שגרמה להחרפת היחסים בין המעצמות הגדולות. ארה"ב טירפדה כל נסיון של הידברות. ברה"מ ניסתה, לעומת זאת, למנוע הסלמה והביאה לפני האו"ם הצעה חשובה — לאסור באופן מוחלט את השימוש בנשק גרעיני.

דרישה זו תאמה את האינטרסים של מדינת ישראל הצעירה, אך כבר ב־1949 נמנע נציגה באו"ם, גדעון רפאל, בהצבעה על

ההצעה הסובייטית. באותו מושב הוא גם הצביע נגד ההצעה הסובייטית לגנוז את ההכנות למלחמה אמריקאית-בריטית בקוריאה והצביע בעד ההחלטה האנגלו-אמריקאית. אך גם אחרי הצבעה זו חזר שר-החוץ מ. שרתוק (שרת) ואמר, כי „ישראל תימנע מלזהות את עצמה עם צד כלשהו במלחמה הקרה בין הגושים" (5.12.49). היתה זו כמובן הסחת-דעת.

גם ב-7.12.49 נמנע נציג ישראל באו"ם בהצבעה על הצעה סובייטית נוספת שתבעה פיקוח על הנשק הגרעיני.

שנה מאוחר יותר חלה התפתחות נוספת לרעה ביחסי ישראל-ברה"מ, כאשר נציג ישראל באו"ם הצביע נגד הצעת ההחלטה הסובייטית בדבר „אמנת-שלום והטלת איסור על השימוש בנשק הגרעיני".

מאז התייצבה ישראל **נגד** כל ההצעות לעצירת מרוץ-החימוש האטומי בעולם, שהחל לחדור במרוצת השנים גם לאזורנו. היא התנגדה להצעה הסובייטית להוציא את המזרח-התיכון ממעגל מירוץ-החימוש האטומי המסוכן, **ועד היום לא חתמה ממשלת-ישראל על האמנה הבינלאומית לאיסור השימוש בנשק הגרעיני.**

באותה עת נקשרו עוד יותר הקשרים בין ממשלת ישראל לבין המעצמות האימפריאליסטיות ובעיקר ארצות-הברית וגרמניה המערבית. במקביל התרופפו היחסים עם ברית-המועצות.

זוהי הסיבה היסודית להרעת היחסים בין ישראל לברה"מ, וזו התשובה לשאלה — מי אשם בשינוי שחל ביחסים אלה.

האם הרעת היחסים היתה כורח המציאות? לא. המדיניות של אי-הזדהות ונייטרליות, שהיתה המדיניות המוצהרת של ישראל בשנים 1948—1950, לו מומשה במציאות, היתה ודאי יוצרת לישראל מעמד שונה לחלוטין באזור ובעולם. מדיניות כזאת יכלה ליצור בסיס נאמן לפתרון בעיית היחסים של ישראל עם הארצות הערביות ולהשתלבותה של מדינת ישראל באזור.

אך לאסונו של עם ישראל, פנתה הממשלה בישראל אל המערב האימפריאליסטי וחיפשה את תמיכתם של הכוחות העויינים את עצמאות העמים.

מפא"י עוזבת את הליגה

לאחר שהממשלה היתוותה לעצמה קו מדיני פרו-אימפריאליסטי, טבעי היה שמנהיגי מפא"י לא ירגישו שמקומם ב„ליגה לקשרי ידידות עם ססס"ר". הם החלו לסגת מכל הצהרותיהם הקודמות ביחס לברה"מ. צעדם הבא היה — עזיבת הליגה לקשרי ידידות עם ברה"מ, במחצית שנת 1949.

המעשה החמור הזה גרם אכזבה אף בקרב חלק של חברי מפא"י, אשר המשיכו לדגול בידידות עם ברה"מ. לכן, כדי ליצור אשלייה של המשך יחסי הידידות, הקימה מפא"י את „הוועד לידידות עם ברית-המועצות". ועד זה, שבראשו הועמד ב"צ רזניק-רזין, התקיים באופן רשמי במשך מספר שנים אך לא פעל. לאחר מכן התחסל כליל.

מפא"י עזבה, אך הליגה הוסיפה לפעול. במסגרתה המשיכו לפעול מפ"ם, המפלגה הקומוניסטית הישראלית ואישים בלתי-מפלגתיים רבים. הם פעלו יחדיו בתנאים החדשים, שנוצרו בראשית שנות ה־50.

הליגה הפכה גוף ציבורי-פוליטי בעל אופי אופוזיציוני למדיניות הממשלה בכל הנוגע ליחסים עם ברה"מ ולעניין שלום העולם.

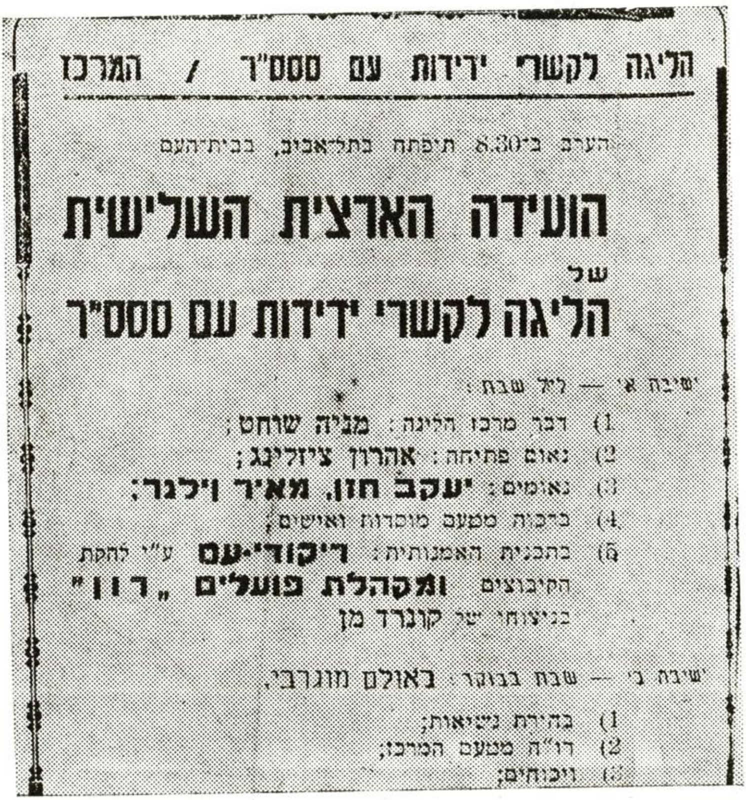
עמדתה של „הליגה לקשרי ידידות ישראל—ססס"ר" ביחס למדיניות ממשלת ישראל, באה לידי ביטוי בביולטין הליגה מחודש ספטמבר 1949, בו נאמר, כי „הקשרים בין ישראל וססס"ר אינם רק פרק בהיסטוריה, פרק אשר תם ונשלם; כי קשרי הידידות הנ"ל חיים וקיימים, וחשיבות גורלית נודעת להם בשביל עתידה של הארץ". עוד נאמר בביולטין:

„אנו זקוקים לאי-תלות באימפריאליזם, הזומם לשעבדנו למטרותיו הכלכליות, המדיניות והצבאיות. מאבקנו הלאומי והחברתי לא נסתיים. רבות עדיין הסכנות ורבות הן המערכות אשר לפנינו. בגיוס כל הכוחות הדמוקרטיים, המתקדמים, הנאמנים בעם מזה, ובברית-ידידות עם ברית-המועצות והרפובליקות העממיות מזה, צפונה תקוותנו הגדולה, טמון הסיכוי הגדול של פדות וגאולה לעמנו במשפחת העמים החופשית, הסוציאליסטית".

הוועידה השלישית של הליגה

עמדה פוליטית ברורה וחד־משמעית זו איפשרה לליגה להתגבר על הקשיים, שנוצרו עם עזיבת מפא"י, ולגייס דעת־קהל רחבה לקראת הוועידה השלישית של הליגה שהתכנסה, באווירה מעודדת, באולם „בית העם" בתל־אביב ב־22.8.49. בוועידה השתתפו 339 צירים מ־110 סניפים, יהודים וערבים.

בוועידה זו השתתפו לראשונה נציגים של החוגים הדמוקר־טיים הערביים. בהחלטות של הוועידה צויין: „**הוועידה מברכת את השתתפותם של נציגי הציבוריות הערבית הדמוקרטית בכי־**

הליגה לקשרי ידידות עם ססס"ר / המרכז

הערב ב־8.30 תיפתח בתל־אביב, בבית־העם

הועידה הארצית השלישית

של

הליגה לקשרי ידידות עם ססס"ר

ישיבה א' — ליל שבת:

1) דבר מרכז הליגה: **מניה שוחט**;
2) נאום פתיחה: **אהרון ציזלינג**;
3) נאומים: **יעקב חזן, מאיר וילנר**;
4) ברכות מטעם מוסדות ואישים;
5) בתכנית האמנותית: **ריקוד־עם** ע"י להקת הקיבוצים **ומקהלת פועלים „רון"** בניצוחו של קונרד מן

ישיבה ב' — שבת בבוקר: **באולם מוגרבי**.

1) בחירת נשיאות;
2) דו"ח מטעם המרכז;
3) ויכוחים;

נוס הליגה. יהודים וערבים יפעלו שכם אחד ברוח של אחווה ושותפות למען מטרותיה של הליגה, לידידות עם ססס"ר, המש־משת דוגמה ומופת של אחוות־עמים".

מאז שקדה התנועה על טיפוח הרכבה היהודי־ערבי, כגורם חשוב מאוד במאבק לידידות ישראל־ברה"מ ובמאבק למען השלום.

בוועידה השתתף בא־כח הצירות הסובייטית, א. פיודו־רין. האולם היה מלא מפה לפה ומאות התאספו ליד האולם, כדי להקשיב לנאומים.

שלמה קפלנסקי (1884—1950)
מנהל הטכניון בחיפה, ממייסדי „ליגה V" ונשיא „הליגה לקשרי ידידות עם ססס"ר"

דברי פתיחה בוועידה נשאה **מניה שוחט**, ונאמו: **אהרון ציזלינג** (אחה"ע), **יעקב חזן** (מפ"ם), **מאיר וילנר** (המפלגה הקומוניסטית הישראלית). נשיא הליגה, **ש. קפלנסקי**, שנמנע ממנו להשתתף בוועידה עקב ניתוח, שלח מברק ברכה לוועידה. בסיום היתה תוכנית אמנותית מרשימה.

בוועידה הופגנה אחדות־דעות, ובכך היא נתנה תשובה מוחצת למפא"י. כל הנואמים היו מאוחדים בדעה, כי הצעד של מנהיגי מפא"י נוגד את האינטרס הלאומי של ישראל ויוצק שמן על מדורת ההסתה האנטי־סובייטית.

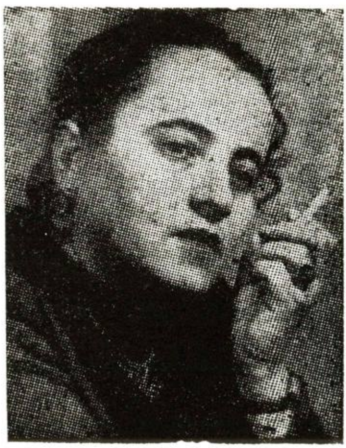
בוועידה נבחר מרכז הליגה, אשר התכנס ב־10 בספטמבר 1949, ובחר בש. קפלנסקי, כנשיא הליגה ובמ. סנה, כמזכיר

כללי. למזכירות המרכז נבחרו: פרופ' ש. אייזנשטאדט, פ. איל־נית, ל. גרינבלט, ש. דרך, י. יצחקי, ר. לוביץ', פ. מרחב, עו"ד ח. נקארה, י. שדה. ש. שטיינברג.

הוועידה ביטאה את אחדות כוחות השמאל למען ישראל דמוקרטית, בת־ברית נאמנה למחנה השלום העולמי, שבראשו ברית־המועצות. תפקיד השעה היה לחשל את החזית המאוחדת שקמה בליגה.

פעילות תרבותית עניפה

פעולת הליגה בתקופה זו זכתה בהישגים רבים. באמצע שנת 1950, מנתה הליגה אלפי חברים רשומים. בסניפים אורגנה פעולה תרבותית עניפה: נפתחו ספריות, נערכו סמינריונים וקורסים לשפה הרוסית.

המשוררת חיה קדמון
(1960—1918)
פעילה במוסדות המרכזיים של הליגה

ערב חגיגי בת"א, מוקדש למשורר הרוסי הגדול, א. ס. פ ו ש ק י ן, ליום הולדתו ה־150

קבלת פנים נלהבת לנוער מישראל בפסטיבל הנוער במוסקבה, 1957

בחודש ספטמבר 1949 הופיע בפעם הראשונה העלון **„ישראל—ססס"ר"**; תחילה — כעלון ידיעות צנוע, ולאחר־מכן — כירחון המביא ידיעות רבות על הנעשה בברה"מ.

הגליון הראשון של העלון הופץ על־ידי מתנדבים מקרב חברי הליגה.

בעלון הראשון נאמר: „באמצעות עלוננו נשתדל להמציא לקוראינו ידיעות על ססס"ר, מפעלה המשחרר ומאבקה לקידמה ולשלום, נביא לקהל חברינו את האמת על ברית־המועצות, לעומת מסע השקרים וההשמצה המנוהל מעל דפי העתונות הריאקציונית".

בעלון באה לידי ביטוי העמדה העקרונית של הליגה, אשר ראתה במדיניותם של החוגים השליטים האנגלו־אמריקאיים את מקור התככים באזור, ואילו בברה"מ — את הערובה לשמירת עצמאותה של ישראל ושל כל המדינות באזור. במאי 1950 נכתב בעלון: „כל החותר תחת ברה"מ — תחת עצמאות העמים הוא חותר".

בראש הפעילות צעד סניף תל־אביב. הוא היה בין הסניפים הראשונים שקמו (1942). מזכיר הסניף היה **מישה אידלברג**.

הסניף עמד בראש פעולת הרשמה של חברים חדשים, ויכול היה לציין בסיפוק, כי בחודשים ספטמבר־דצמבר 1949 הצטרפו אליו 1000 חברים חדשים.

בין יתר הפעולות החשובות שנעשו בסניפי הליגה בשנות ה־40 וה־50 נציין את הפעולות הבאות:

ב־1.1.1949 התקיימה בביתן הציירים בת"א תערוכה על הנושא: חינוך והשכלה בברה"מ.

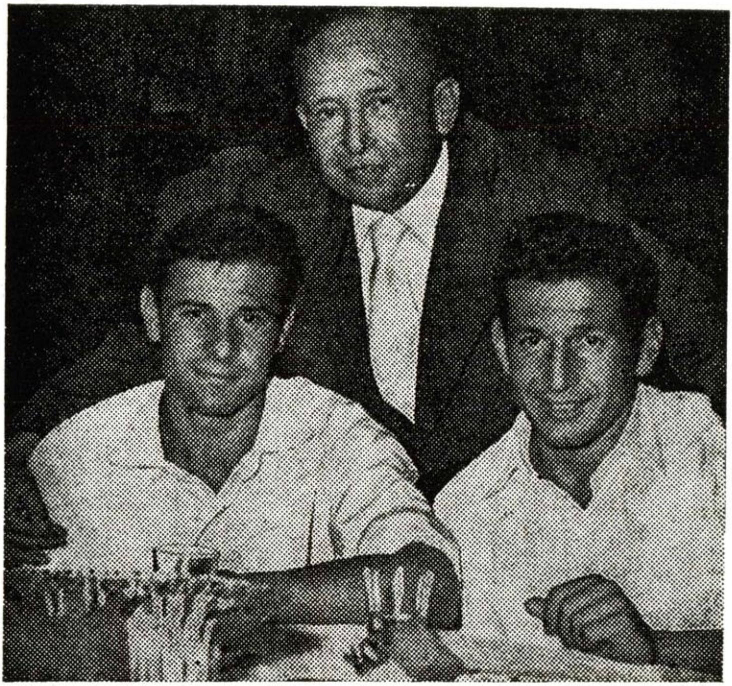
בת"א באולם „הבימה" התקיים ערב לזכרו של השחקן והבמאי הגדול **ש. מיכואלס** (1949).

ב־2.4.1949 התקיימה באולם חוג „הבימה" בת"א תערוכה המוקדשת לאמנות הלחימה של הצבא האדום.

ערב חגיגי שהוקדש למשורר הרוסי א. ס. פושקין, התקיים בת"א (1949).

ב־14.4.1950 התקיים בתל־אביב ערב שהוקדש לוו. מאיאקובסקי ליום השנה ה־20 למותו, בהשתתפות: **א. פן, ו. ליטאי.** הפותח היה **א. שלונסקי.**

קשרי הספורט מגבירים הבנה וידידות

השוערים: חודורוב (ישראל), יאשין (ברה"מ) וד"ר לם במסיבת רעים

הספורטאים הסובייטיים לפני בניין הוועד הפועל של ההסתדרות בת"א

מכון להשכלה סובייטית בהדרכתו של **פרופ' ש. אייזנשטאדט** נפתח בת"א (1950). המכון שעמד על רמה גבוהה, פעל יפה זמן מה ואחר־כך, בגלל קשיים, נסגר.

ב־4.2.1950 הוקרן בבית החלוצות בתל־אביב, סרט על ה־תיאטרון והאמנות במוסקבה. דברי פתיחה נשא: **פ. בן חיים.**

תערוכת הספר הסובייטי התקיימה בחיפה, במועדון ברח' נורדאו (1950).

ב־1.9.1950 התקיימה בתל־אביב, באולם הסטודיו של „אהל", תערוכה המוקדשת לסופר מ. גורקי.

תערוכה של גרפיקה סובייטית נפתחה בת"א ב־27.10.1950.

ב־19.1.1951 התקיימה בתל־אביב, ב„אהל", תערוכה שהוק־דשה לתיאטרון הסובייטי. דברי פתיחה נשאה המשוררת **לאה גולדברג.**

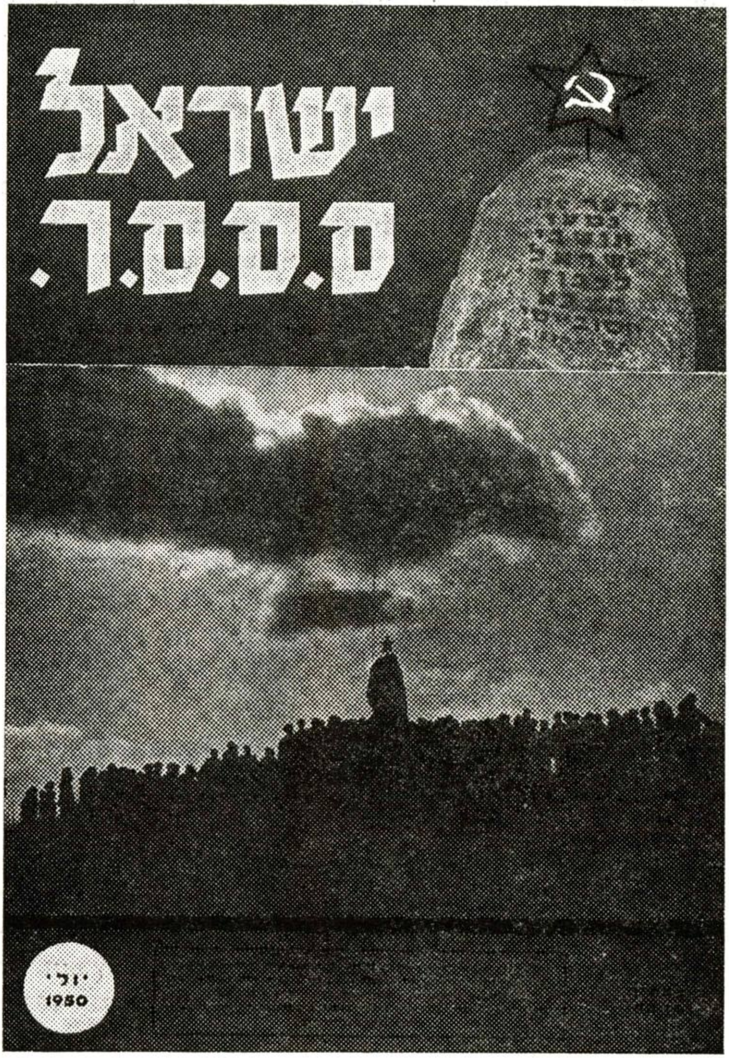
תערוכת הספר הסובייטי נפתחה בתל־אביב (1951), והיא הועברה גם לחיפה ולערים אחרות.

שנת 1952 הצטיינה באירוע חשוב עבור הליגה בתל־אביב: הליגה מצאה לה משכן. ב־8.11.1952, נפתח ברח' דיזנגוף 129 בת"א — „בית הידידות".

הליגה ציינה עשור לקיומה. בבית־העם בת"א התקיימה עצרת לציון עשור ל„ליגה V לקשרי ידידות ישראל—ססס"ר" (10.10.1952).

באותה השנה הוציאה הליגה חוברת מקיפה בשם: „תולדות מהפכת אוקטובר הסוציאליסטית הגדולה".

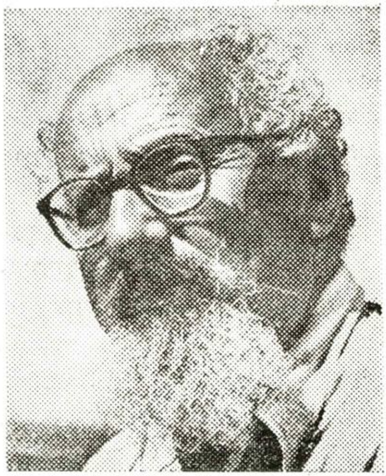
בשטח המגעים בין צעירים, נוער וספורט היו חילופי משל־חות. נבחרת הכדורגל של ישראל הוזמנה לברה"מ (4.7.1956), ובמקביל הוזמנה נבחרת הכדורגל הסובייטית „דינאמו" לארץ (23.7.1956). המשחק בין נבחרת ישראל ל„דינאמו" ריתק את כל הארץ. גם משלחת צנחנים ישראליים הוזמנה למוסקבה (1956). משלחות נוער ישראלי השתתפו בפסטיבל הנוער הדמו־קרטי שנערך במוסקבה (1957). משלחת שחמטאים ישראלית ובראשה ד"ר נ. צפלר, נשיא איגוד השחמט וחבר הנהלת „הלי־גה לקשרי ידידות ישראל—ברה"מ", השתתפה באליפות השחמט במוסקבה (1956).

גליון הבטאון של הליגה. בתמונה: היער על ע״ש הצבא הסוביטי בהרי ירושלים. על האבן חרות: „יער זה נטעו תושבי ישראל לכבוד הצבא הסובייטי״

נטיעת יער הצבא האדום והקמת האנדרטה

גולת הכותרת של פעילות הליגה בתקופה זו היתה — נטיעת יער זכרון על־שם הצבא הסובייטי בהרי ירושלים, בשנת 1950.

האלוף יצחק שדה
(1952—1890)
מראשי הוועדה לנטיעת היער, חבר המזכירות הפעילה של הליגה

על תוכנית נטיעת היער הוחלט כבר מייד אחרי סיום המל־חמה. ב־18.7.45 הכריזה הליגה על הנפקת „**תו נצחון**" — לאיסוף תרומות למען נטיעת עצים בהרי ירושלים.

את היער נטע „הוועד הציבורי לנטיעת היער לכבוד הצבא הסובייטי". היה זה המאורע הגדול האחרון, אשר איחד את כל הגורמים בציבור, ואשר ביטא את אהדתו לברית־המועצות. במאמצים רבים, תוך שיתוף קיבוץ מעלה־החמשה הוקמה במרכז היער אנדרטה, שעליה חקוקות המלים: „**יער זה נטעו תושבי ישראל לכבוד הצבא הסובייטי**". ב־22.6.50,

הוסר הלוט בטקס חגיגי, בהשתתפות מוזמנים רבים, נציגי חוגי ציבור שונים.

על המגילה שהוטמנה באנדרטה חתמו 35 אישים, חברי „הוועד הציבורי לנטיעת היער ע״ש הצבא הסובייטי״, ראשי המפלגות ואישי ציבור ידועים בארץ.

להלן רשימת חברי הוועד הציבורי:

פייגה אילנית, ד״ר ש. אייזנברג, אשר ברש, מ. ברעם, לאה גולדברג, ישראל גלילי, יצחק גרינבוים, פרופ׳ ב״צ דינבורג, ד״ר דבוז׳צקי, מ. הלוי, מאיר וילנר, ל. טרנופולר, ש. יבניאלי, יצחק יצחקי, ר. כצנלסון, א. לוינסון, י. למדן, רות לוביץ׳, ב. מינקובסקי, ד״ר מ. סנה, אהרון ציזלינג, יצחק צוקרמן, י. קלי־נוב, ד״ר י. קרוק, יונה קוסוי, ש. קפלנסקי דוד רמז — שר התחבורה, ד״ר ב״צ רזניק, פרופ׳ י. רטנר, יעקב ריפתין, חנה רובינא, ז. שזר — שר החינוך, יצחק שדה, מניה שוחט, אברהם שלונסקי.

במעמד החגיגי הושמעו ברכות רבות — את העצרת בירך במלים חמות גם ציר ברה״מ בישראל, פ. אי. יירשוב.

בסיום הטקס נטעו הנוכחים שתילי עצים — יסוד ליער הצבא הסובייטי לעתיד לבוא.

מניה שוחט, חברה פעילה ומסורה בוועד הציבורי לנטיעת היער, השקתה בקפדנות כל שתיל ושתיל, מלאת תקווה כי אכן יצמח לבטח יער ידידות זה. וכבר נרקמו חלומות על תוכניות לעתיד: בניית כביש נוח למקום, בימת קבע, וביתנים לספרים ולבזארים — מקום בילוי יפה לאלפים שיבואו לכאן לברך על ידידות הנצח בין ישראל לברה״מ.

ואכן, ב־5 במאי 1951, במלאות שש שנים לנצחון הצבא הסובייטי על הפאשיזם, התקיימה במקום חגיגה המונית. אלפי פועלים, נוער, חיילים, אינטליגנציה עובדת, יהודים וערבים מכל ערי הארץ, מהקיבוצים והמושבות ומהכפרים הערביים באו לציין את המועד החגיגי. למרגלות יד־הזכרון, הניצבת בפתח היער, על גבעה רמה המשמשת מעין בימה טבעית, ישבה נשיאות העצרת שכללה את חברי מרכז הליגה והנציגים הדיפלומטיים בישראל של ברה״מ ושל הארצות הסוציאליסטיות האחרות.

בעצרת נאמו **א. ארסט** — איש ירושלים, **מ. וילנר ומ. סנה.**

בחגיגה ביער ע"ש הצבא הסובייטי (1951). מימין לשמאל יושבים: מ א י ר ו י ל נ ר, חבר המזכירות הפעילה של הליגה, הציר הסובייטי, פ. י י ר ש ו ב, ורעייתו

בעצרת נשא דברו כמו־כן הציר הסובייטי בישראל, **פ. יירשוב**.
היער לכבוד הצבא הסובייטי בהרי ירושלים, שבמרכזו האנדרטה לזכר החיילים הסובייטיים שנפלו במלחמה נגד הפאשיזם, הפך למקום מפגש מסורתי שנתי של ידידי ברה"מ. מדי שנה, ב־9 במאי, יום הנצחון על הפאשיזם, מתאספים במקום המוני אוהדי ברה"מ ומעלים על נס את גבורת העם הסובייטי וצבאו, ואת שאיפתם הכנה לידידות עם ברה"מ.

פיצוץ בצירות הסובייטית

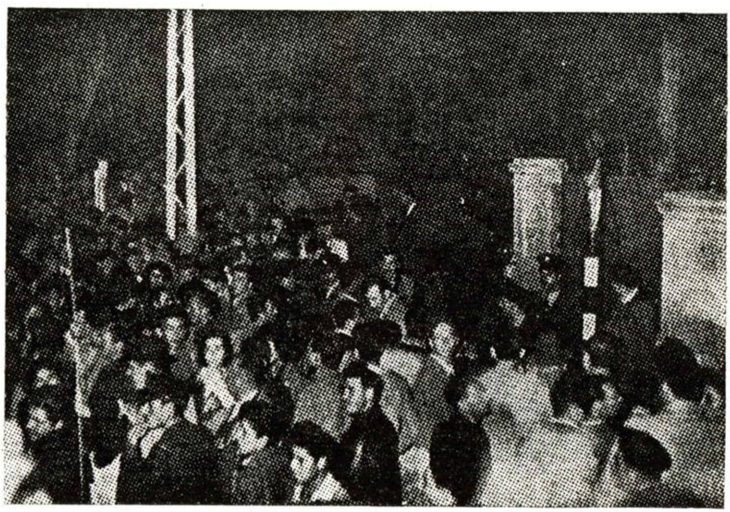
המלחמה הקרה הלכה והחמירה. ארה"ב, תוך נסיון למגר את המשטר הסוציאליסטי בקוריאה שלחה את גייסותיה (יוני 1950) למלחמה רבת־דמים וביצעה מעשי פשע אכזריים נגד המוני האוכלוסייה האזרחית בקוריאה.
בעקבות ארה"ב, הידרדרה ממשלת ישראל, לתוך האווירה הדחוסה של המלחמה הקרה. האנטי־סובייטיזם השתולל והיה

למנת חלקן של כמעט כל המפלגות בארץ. אווירה עכורה זו היתה הרקע לפשעו של הפאשיסט מינכס ומרעיו שהשליכו פצצה לתוך בניין הצירות הסובייטית בתל־אביב, בשדרות רוט־שילד (9.2.1953). בהתנקשות זו נפצעו קל שתי עובדות הצירות. בנס לא נהרג איש. נזק רב נגרם לבית.

חברי הליגה היו מזועזעים. עוד באותו ערב התארגנה בתל־אביב הפגנת־מחאה המונית, שצעדה לאורך רחוב אלנבי. המפ־גינים תבעו לתפוס את הפושעים ולהענישם, ולהפסיק את ההסתה נגד ברה״מ, הפוגעת קודם כל בישראל עצמה.

ההפגנה הסוערת עברה תחת מטר אבנים, שהושלכו מגגות־בתים על־ידי בריונים פאשיסטיים מ„חירות״. משלחת גדולה מטעם המפגינים נתקבלה בצירות הסובייטית. היא הביעה את הזדעזעותה מהמעשה הנפשע וסולידריות עם אנשי הצירות. כן הצהירה על נכונותה להמשיך בייתר־שאת בפעילות למען ידידות עם ברה״מ.

היתה זו תקופה קשה לפעילי הליגה. הם נאלצו ללון במוע־דוני הליגה, כדי לשמור עליהם מפני מתנכלים.

הפגנת מחאה המונית סוערת בת״א, לאחר הפיצוץ בשגרירות הסובייטית

ברה"מ מנתקת את הקשרים הדיפלומטיים עם ישראל

ב־12 בפברואר 1953 הוזמן ציר ישראל במוסקבה, ד"ר שמואל אלישיב, אל סגן שר־החוץ הסובייטי, אנדריי וישינסקי, שהודיע לו על החלטת ברה"מ לנתק את הקשרים הדיפלומטיים עם ישראל. אמנם, ממשלת ישראל שלחה איגרת של הבעת צער על מעשה ההתנקשות בצירות והבטיחה לנקוט בכל האמצ־עים כדי לגלות את האשמים ולהעמידם לדין, אך היא לא עמדה בדיבורה — הפושעים שוחררו ממאסרם ללא משפט.

ממשלת ברה"מ ניתקה את הקשרים הדיפלומטיים עם ישראל. בהודעה שמסר אנדריי וישינסקי, לציר ישראל בברה"מ, נאמר:

„ב־9 בפברואר, תוך העלמת עין מצד משטרת ישראל, הטילו פושעים פצצה על בניין הצירות הסובייטית בתל־אביב. ב־10 בפברואר שלחו נשיא המדינה ומשרד החוץ הישראלי לצי־רות הסובייטית אגרות המגנות את ההתנקשות, מביעות צער על המעשה, ומבטיחות שינקטו בכל האמצעים לגלות את הנאש־מים ולהביאם לדין.

„אולם הבעות־צער אלה עומדות בסתירה גלויה לפעולה השיטתית של הסתה לשנאה נגד ברה"מ, שהתנהלה בגלוי לא רק ע"י העתונים של המפלגות שבממשלה, אלא גם על־ידי חברי ממשלת ישראל והכנסת הישראלית. בנסיבות אלה גלוי לעיני כל, כי הבעות הצער וההבטחות של נשיא ישראל ושל משרד החוץ הן משחק רמיה שנועד לטשטש את עקבות המתנקשים ולהתחמק מאחריות למעשה. בתנאים אלה נוכחה ברה"מ, כי אין בישראל תנאים אלמנטריים לפעולה נורמלית של המשלחת הדיפלומטית הסובייטית. לכן קוראת ממשלת ברה"מ בחזרה את כל חבר העובדים של המשלחת הדיפלומטית שלה בישראל. כמו־כן היא סבורה, שהשארותה בברה"מ של המשלחת הדיפלו־מטית הישראלית אינה אפשרית עוד, ותובעת שכל חבר העובדים של הצירות הישראלית במוסקבה ייצא את מוסקבה ללא דיחוי".

ב־17.2.53 שלח ראש ממשלת ישראל לממשלת ברה"מ איגרת, בה הובעה תמיהה ודאגה עמוקה מהחלטתה.

חברי הצירות הישראלית עזבו את מוסקבה ב־19.2.1953, ואילו חברי הצירות הסובייטית עזבו את ישראל ב־21.2.1953.

כל חברי הנהגת הליגה לידידות ישראל-ברה"מ, חברי הוועדים לידידות של מפא"י ושל מפ"ם ועשרות ידידים ליוו את אנשי הצירות הסובייטית לנמל חיפה, שם נפרדו מהם בצער רב, אך גם בתקווה שהיחסים הדיפלומטיים בין ישראל וברה"מ יחודשו.

בתקופה של ניתוק הקשרים הדיפלומטיים המשיכה הליגה לפעול באופן סדיר. היא שבה ודרשה מהממשלה לחדול ממדיניותה העויינת כלפי ברה"מ ולפעול לחידוש הקשרים הדיפלומטיים בין שתי המדינות.

חידוש הקשרים הדיפלומטיים

ניתוק הקשרים הדיפלומטיים נמשך למעלה מחמישה חודשים.

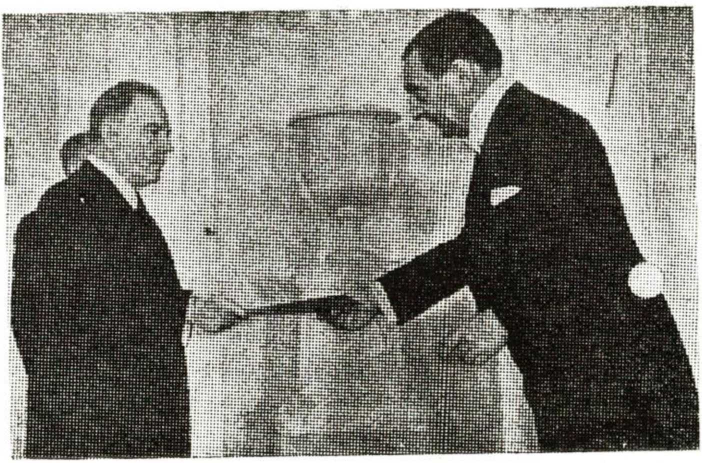
ב־6.7.1953 שלח שר החוץ, מ. שרת, איגרת לשר החוץ הסובייטי, מ. מולוטוב, בה הצהיר על התחייבותה של ממשלת ישראל „**לא להשתתף בשום ברית או הסכם בעל אופי תוקפני כלפי ברה"מ**". בעקבות זאת, ב־21.7.1953, הכריזו ברה"מ וישראל על חידוש הקשרים הדיפלומטיים ביניהן. בנאומו ב־8.8.1953 ציין ראש ממשלת ברה"מ דאז, א. מלנקוב, את חידוש הקשרים הדיפלומטיים על בסיס ההתחייבות הנ"ל של ישראל, והתייחס למצב במזרח-התיכון. הוא דיבר על נורמליזציה ביחסים עם ישראל ואמר שהמדיניות הסובייטית מכוונת לביצור שיתוף־הפעולה הידידותי גם עם המדינות הערביות.

עם חידוש הקשרים הועלו הנציגויות לדרגה של שגרירויות. כשגריר הסובייטי בישראל התמנה א. אברמוב, שהגיע לארץ באמצע חודש דצמבר 1953. ד"ר שמואל אלישיב מונה לשגריר ישראל במוסקבה.

עוד בטרם יצא הד"ר אלישיב חזרה למוסקבה, הוזמנה למוסקבה משלחת מסחרית ישראלית (19.10.1953). ואילו ב־1954 הוזמנה משלחת סטודנטים מישראל לברה"מ. שר החקלאות הישראלי, פרץ נפתלי, הוזמן כאורח שר החקלאות הסובייטי, י. א. בנדיקטוב, וכן הוזמנה משלחת לתערוכה החקלאית במוסקבה. ב־20.9.1953 הוזמן גם עורך העתון „דבר" לביקור

שגריר ברה"מ בישראל, א. א ב ר מ ו ב, מגיש את כתב האמנתו לנשיא ישראל י. ב ן - צ ב י

שגריר ישראל בברה"מ, ד"ר ש. א ל י י ש י ב, מגיש את כתב האמנתו לידי נשיא ברה"מ, ק. י. ו ו ר ו ש י ל ו ב

„...אנו זוכרים, שתמיד נתמכנו על-ידי ברה"מ, במיוחד בשעת הקמתה של מדינת ישראל וכי ברה"מ הכירה בנו דה-יורה מייד לאחר הכרזת המדינה" — מדברי ד"ר א ל י י ש י ב בטקס הגשת כתב האמנה

במוסקבה. בכך נתנה ברה"מ ביטוי לרצונה הכן בשיפור היחסים עם ישראל.

למרבה הצער, לא נקטה ממשלת ישראל יחס דומה. למשלחת סובייטית שהוזמנה לוועידת הליגה לידידות, לא ניתנו אשרות-כניסה (3.10.1954). משרד-החוץ סירב להעניק אשרות כניסה גם לשני מדענים סובייטיים שביקשו לבקר בישראל (15.12.1954).

הליגה מגבירה את פעילותה

עם חידוש הקשרים הדיפלומטיים נכנסה הליגה לתקופה חדשה. תפקידה היה לא להסתפק בחידוש הקשרים הדיפלומטיים-הפורמליים, אלא לפעול ליצירת קשרים עמוקים ומסועפים יותר ולשיתוף-פעולה בתחומי הכלכלה והתרבות.

תקופה זו שפעה יוזמות שלום מצד ברה"מ: ברה"מ קראה להטיל איסור על השימוש בפצצת האטום, תבעה את כינוסן של חמש המעצמות למניעת הידרדרות המצב הפוליטי ולמען פיתוח קשרי המסחר והתרבות על בסיס של דו-קיום בשלום, בשאלת אזורנו הציע הנציג הסובייטי באו"ם, א. וישינסקי, צעדים להפגת המתיחות, להפסקת התערבות המעצמות הזרות ולפתרון הסכסוך הישראלי-ערבי בדרכי שלום.

ב-22.7.1953 פירסמה הנהגת הליגה גילוי-דעת, בו נאמר:

„א) לפני חמישה חודשים, עם ניתוק הקשרים הדיפלומטיים בין שתי המדינות, כתוצאה מן ההתנקשות הפושעת בצירות הסובייטית בתל-אביב, הכריזה הליגה, כי ידידותו של העם בישראל לברית-המועצות בעינה עומדת, לא נותקה ולא תנותק. הליגה הוסיפה לטפח ידידות לברית-המועצות בקרב השורות הנרחבות ביותר של הציבוריות הישראלית. כיום מציינת הליגה בסיפוק רב את חידוש הקשרים הדיפלומטיים בין שתי המדינות. הליגה קובעת, כי קיום קשרי-ידידות עם ברית-המועצות הוא הכרח חיוני לעצמאותה ולמעמדה הבינלאומי של מדינת ישראל.

ב) הליגה מציינת בהערכה עמוקה את התחייבותה של ממשלת-ישראל, הכלולה באיגרתה לממשלה הסובייטית מיום 6

ביולי ש.ז., כי ,ישראל לא תהיה שותפת לשום ברית או הסכם המכוונים לתוקפנות נגד ברית המועצות'. הליגה קובעת, כי התחייבות זו היא ביטוי נאמן לאינטרס ולרצון, כאחד, של העם.

ג) הליגה מביעה את תקוותה, כי עם חידוש היחסים הדיפ־לומטיים ייקשרו קשרים אמיצים בין ישראל לססס"ר בכל השט־חים — המדיני, הכלכלי והתרבותי, למען חיזוק השלום, למען ביצור עצמאותנו הלאומית, למען הבראת משקנו הלאומי, למען התקדמותנו התרבותית.

ד) עם חידוש הקשרים הדיפלומטיים תוסיף הליגה בייתר־שאת להפיץ ולטפח את הידידות של עם ישראל לברית־המועצות, והיא קוראת את תושבי ישראל — ללא הבדל דעה פוליטית והשתייכות מפלגתית — להצטרף לשורותיה ולחזק את מחנה הידידות לססס"ר בישראל".

בתל־אביב, בכיכר מוגרבי, התקיימה (1.12.1953) עצרת־עם לכבוד חידוש הקשרים הדיפלומטיים בין ישראל לבין ברית־המועצות.

כמו־כן התקיים בתל־אביב, ב„אהל שם", קונצרט חגיגי לכבוד בואם של נציגי השגרירות הסובייטית לישראל.

מפ"ם פורשת מהליגה

חידוש הקשרים הדיפלומטיים איפשר לליגה להרחיב ולהע־מיק את פעולתה. אך דווקא אז החלו מנהיגי מפ"ם לגרום קשיים והביאו למשבר בליגה. הימין במפ"ם, הושפע מאווירת המלחמה הקרה והאנטי־סובייטיזם של מפא"י וגרם לכך שמרכז מפ"ם עשה צעדים לחיסולה של הליגה על־ידי פגיעה באחדות שו־רותיה.

צעד זה של הנהגת מפ"ם בא כתוצאה מתהליך הנסיגה המדינית שלה ופזילתה לעבר הצטרפות לשלטון במדינה. הנהגת מפ"ם הושפעה גם מהגילויים החמורים בברה"מ בזמן פולחן האישיות של סטאלין, וניצלה אותם כדי לעשות רוויזיה בעמ־דותיה היסודיות ביחס לברה"מ ולסוציאליזם בכלל. כל עוד

רצו מנהיגי מפ״ם לפעול בכנות למען שיפור היחסים עם ברה״מ, הם לא העלו תביעות אידאולוגיות במסגרת הליגה, אך ברגע ששונתה עמדתם כלפי ברה״מ, הם החליטו „להחיות״ את „הסעיף הציוני״. הם דרשו מהליגה לתבוע מברה״מ „הכרה במפעל הציוני המשחרר, בעלייה ובקיבוץ גלויות מכל הארצות ומכל המשטרים״.

במלאכה זו לא היתה למפ״ם זכות ראשונים. קדמו להם כידוע מנהיגי מפא״י, אשר כבר ב־1949 ניסו לסלף את דמות הליגה. כעבור ארבע שנים הלכו מנהיגי מפ״ם בעקבות מפא״י.

חברי הליגה, הקומוניסטים והבלתי־מפלגתיים ואף חלק מהציונים דרשו לא להעלות בליגה נושאים אידאולוגיים, בהיות הליגה מסגרת לכל ידידי ברה״מ ציוניים ואנטי־ציוניים וכמו־כן לחברים ערבים. ידידי ברה״מ דרשו לא להעמיד שום תנאים לידידות עם ברה״מ. אף **י. יצחקי** וחבריו מ„פועלי ציון שמאל״ הסכימו, „כי אין מקום בליגה לכפייה מדינית או רעיונית״.

הנהגת מפ״ם החליטה גם להשתלט באופן אירגוני על הליגה. בתוקף קיום „מפתח מפלגתי״, היה למפ״ם רוב במוסדות הליגה והיא החלה להתייחס בזלזול לשותפיה בליגה. נציגיה חיבלו בפעילות מוסדות הליגה. הם החרימו במשך למעלה מחצי שנה את הפעולות ואת ישיבות המרכז של הליגה. ב„על המשמר״ פורסם (14.8.53), כי הם, חברי מפ״ם בליגה, „מפט־רים״ את מזכירות הליגה. לבסוף סירבו להשתתף בעצרת ש־קיימה הליגה לכבוד חידוש הקשרים הדיפלומטיים וקיימו אסיפה נפרדת. כל זה הביא למעשה להוצאתה העצמית של מפ״ם מהליגה.

המזכירות הארצית של הליגה פנתה בקריאה לחבריה (6.8.1953), בה נאמר בין היתר:

„המזכירות הארצית קוראת לכלל חבריה ואוהדיה של הליגה לבצר את יסודותיה הארגוניים, להגביר את פעילותם ולמנוע — בעמידתם הנאמנה על משמר הליגה לידידות — כל נסיון שהוא לפגוע בתנועת הידידות הישראלית לברית־המועצות. המזכירות קוראת לכל ידידי ברית־המועצות, לכל אדם בישראל, ללא הבדל דעה פוליטית והשתייכות מפלגתית, להצטרף לשורות הליגה, להתלכד סביב דגל הידידות לברית־המועצות, הוא דגל השלום והעצמאות הלאומית״.

בחוברת „ידידות", שהוצאה בספטמבר 1953 על־ידי מרכז הליגה, נאמר בין הייתר:

„דווקא בשעה, שהציבור הישראלי נוכח לדעת, כי ברית־המועצות רוחשת ידידות לעמנו, כשם שהיא רוחשת ידידות לכל עמי־העולם; דווקא בשעה שלתנועת הידידות הישראלית־סובייטית נשקפים סיכויי התרחבות והתחזקות — ראתה הנהגת מפ"ם את שעת־הכושר להתנקש בליגה לידידות עם ברית־המועצות על־ידי מעשה פלגני אנטי־ציבורי חמור.

כל הטענות, שטוענת הנהגת מפ"ם לצידוק מעשיה הפלגניים הן חסרות כל אחיזה באמת...

ה) הנימוקים האמיתיים של המעשה הפלגני מצד מפ"ם נעוצים במדיניותה של מפלגה זו ולא בפנים הליגה. גם כעת פתוחה הדרך לשיבתם של חברי מפ"ם לפעילות ולחברות בתוך כל מוסדות הליגה, אם הם יסכימו לכך, ששום מפלגה אינה יכולה להשתלט על הליגה ולהשתמש בה כמכשיר מפלגתי, ושהליגה היא במה אך ורק לידידות עם ברית־המועצות. אם הנהגת מפ"ם תקיים את שני העקרונות המובנים־מעצמם האלה אשר שמשו כל הזמן בסיס של פעולות הליגה, הרי שום שאלה ייצוגית או אישית לא תעמוד למכשול להבטחת אחדותם של הליגה ומוסדותיה.

ו) מרכז הליגה אינו רואה את המעשה הפלגני מצד מרכז מפ"ם כסוף־פסוק. חברים ופעילים רבים של הליגה, הנמנים עם מפ"ם, חפצים בליגה מאוחדת וחזקה, והם ודאי לא יתנו יד לפלגנות מצד הנהגתם. בכל־אופן, מוסדותיה המוסמכים של הליגה, שנבחרו בוועידת הליגה, עמדו על משמר כלליותה של הליגה, אופייה העממי, ההמוני, והאל־מפלגתי. חברי מפ"ם בליגה נקראים לשמור אמונים לליגה, לידידות עם ברית־המועצות, שהיא המסגרת האירגונית היחידה לידידות זו.

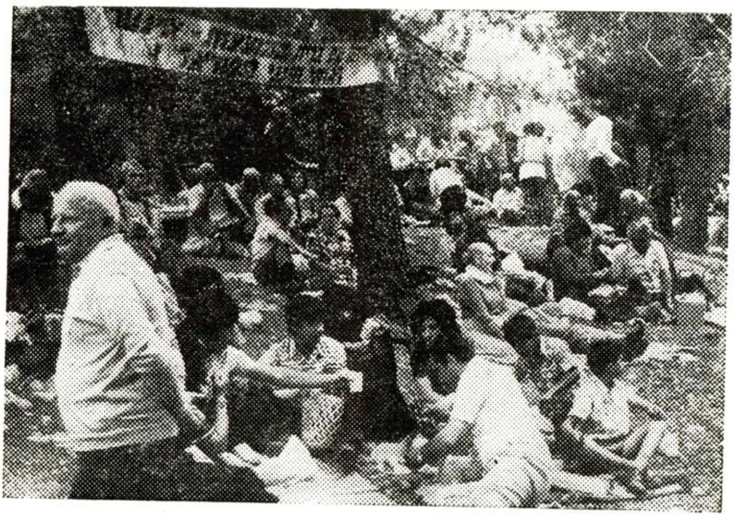
המעשה הפלגני מצד מפא"י בשעתו נכשל כשלון גמור; הליגה נשארה איתנה ואף התרחבה והגבירה פעלים, ואילו האגודה הנבדלת שהוקמה ע"י מפא"י מזה שנים אינה נותנת סימן־חיים. ישמש־נא נסיון זה לקח להולכים בעקבות הפלגנות.

המרכז של הליגה פונה לכל החברים והפעילים, לכל ידידי ברית־המועצות, להתלכד סביב הליגה, הממלאת תפקיד לאומי פטריוטי חיוני בהבטחת שלומה ועצמאותה של מדינת־ישראל".

הוועד המרכזי של מק"י פנה להנהגת מפ"ם לחזור מהחלטתה לפרוש מהליגה. הפנייה פורסמה ב„קול־העם", 7.4.1954.

כל הגילויים של רצון טוב מצד הנהגת הליגה וכמו כן מצד מספר חברי מפ"ם למנוע את פרישתה — לא הועילו. מפ"ם עזבה את הליגה בקיץ 1953.

עם פרישתה הקימה מפ"ם מסגרת נפרדת של „ליגה לקשרי ידידות". כמזכירת הליגה מונתה **יונה גולן**. ליגה זו התקיימה זמן קצר והתחסלה, כמו שהתחסל קודם לכן הוועד לידידות מיסודה של מפא"י.

פיקניק עממי ביער ע"ש הצבא הסובייטי

קונגרס הידידות

לאחר שמפ"ם עזבה את הליגה החליטה הנהגת הליגה לקיים „קונגרס לידידות ישראל—ברית-המועצות", שהיווה את הוועידה הרביעית של התנועה.

בניגוד לנבואות של מפ"ם, שהליגה לאחר עזיבתם תהיה חלשה ומחוסרת השפעה בציבור, הוכיחו ההכנות לוועידה, כי קיימת התלהבות בקרב פעילי הליגה ופעולות ההכנה היו במלוא התנופה. המזכירות הארצית החליטה להקים ועד ציבורי רחב

צבי נדב (1891—1959), נשיא התנועה, ממייסדיה הראשונים של „ליגה V"

שער החוברת לקראת הקונגרס

המורכב ממאה אישים מכל גווני הציבור, אנשים בעלי השקפות שונות, בתוכם גם חברי מפ"ם ומפא"י. מזכירות הליגה פנתה רשמית לוועד לידידות מיסודה של מפא"י ולליגה של מפ"ם לקיים במשותף את הקונגרס, אך נתקלה בסירוב.

פורסמה גלויה מיוחדת לציבור הרחב, שהופיעה בחמש שפות: עברית, ערבית, אידיש, רומנית ובולגרית הקוראת לתמוך ב„קונגרס לידידות ישראל—ברה"מ". ההחתמה עברה בהצלחה בלתי-רגילה. היא היתה מלווה באיסוף תרומות. ההיענות במקומות העבודה, בבתי-הספר ובמקומות ציבוריים אחרים היתה

גדולה. 25 תערוכות על החיים בברה"מ הוצגו במקומות ציבו־ריים ובמקומות עבודה. פורסמו פלקטים וכרוזים. הפעולה הקיפה את כל הערים, כפרים ערביים, מושבות וקיבוצים.

לקראת הוועידה היו בידי הפעילים 100 אלף חתימות ואחדים מהפעילים צויינו לשבח על פעילותם המסורה והמוצלחת.

לוועידה עמדה להגיע משלחת סובייטית, אך ממשלת ישראל סירבה להעניק לה אשרות כניסה.

הסירוב של ממשלת ישראל להעניק אשרות כניסה לישראל למשלחת אישים סובייטית, שעמדה ליטול חלק ב„קונגרס לידי־דות", היה מעשה של התגרות בידידי ברה"מ בישראל. הממש־לה התכוונה בכך לפגוע בהיקף ההכנות לקונגרס ולגרוע מחשי־בותו, אך תוכניותיה הושמו לאל.

הקונגרס נפתח בחגיגיות רבה ב־22.10.1954, במעמד אישים־אורחים רבים ונציגי שגרירות ברה"מ בישראל. כ־4000 איש מילאו את האולם הפתוח של „גן רינה" בתל־אביב. המשך הוועידה למחרת, התקיים באולם „בית העם", בהשתתפות 1461 צירים מכל פינות הארץ, יהודים וערבים, וכן אורחים רבים. בין הצירים היו 800 פועלים ופועלות, שבאו ממקומות עבודה וכן אנשי אינטליגנציה עובדת ויוצרת. בדיונים השתתפו גם כמה אנשי כלכלה ומסחר. נערך גם מירוץ שליחים, בו הועבר לפיד אש מיער הצבא הסובייטי לאולם הקונגרס.

הקונגרס שינה את שם הליגה ל„**תנועת הידידות ישראל—ברית־המועצות**". אושר גם מצע חדש. במצע נאמר:

1. מטרות תנועת הידידות הן הגברת הידידות, פיתוח קשרי תרבות וכלכלה בין ישראל לבין ברה"מ;
2. תנועת הידידות פתוחה לאנשים בעלי השקפות־עולם שו־נות ובלתי־מפלגתיים;
3. ההשתייכות לתנועה היא אישית, אם כי ניתנת האפשרות להצטרפותם של גופים ציבוריים, שיסכימו למצע התנועה.

המצע החדש חיסל את „המפתח המפלגתי". הבחירה למוס־דות התנועה בכל הדרגים נקבעה על־פי הפעילות, תוך יחס שווה לכל הפעילים. מצע פוליטי ואירגוני זה של התנועה איפשר הגברת הפעילות ומתן תנופה לתנועת הידידות.

המועצה הרחבה, שנבחרה בקונגרס, בחרה במהנדס **צבי נדב** לנשיא התנועה ובש. **צירולניקוב** למזכיר הכללי.

מועדוני התנועה

התנועה החלה לבסס את פעילותה. במקומות שונים בארץ הוחל בהקמת מועדונים — „בתי ידידות". מועדונים כאלה הוקמו בתל־אביב, בנצרת, בחיפה. בתי־הידידות — עם הספריות, הציוד הקולנועי, אקטיב הפעילים הקבוע והמסור — היו לנכס יקר של התנועה.

קשה להגזים בהערכות הגוף הנקרא **אקטיב הפעילים**, הנושא על שכמו עד היום את הפעילות המתמדת במועדונים. בשביל הפעילים המסורים של האקטיב, עניין הידידות אינו עניין קוניוקטורלי, אלא עניין מתמיד של האינטרס הישראלי העליון. המסירות של פעילי התנועה, זכתה בתמיכתם של אלפי אנשים בארצנו ובהערכה רבה בברה"מ. מפעל חשוב של התנועה היה הופעתו הקבועה של השבועון המצוייר „ידידות ישראל—ססס"ר". באמצעות הספריות, במגע עם הקהל המגיע לראות את הסרטים הסובייטיים ובמפעלים שונים אחרים, עמדה התנועה מול הסתה אנטי־סובייטית.

המשלחת הראשונה של תנועת הידידות בכיכר האדומה במוסקבה (1954).
מימין לשמאל: עו"ד ח. נקארה, מ. אידלברג, פרופ' ש. אייזנשטאדט

המשלחת הראשונה של תנועת הידידות הוזמנה לבקר בבר־ה"מ, על־ידי „החברה הסובייטית לקשרי ידידות ותרבות עם ארצות חוץ" (סו"ד). המשלחת יצאה ב־1954 והשתתפו בה: **מישה אידלברג, פרופ' אייזנשטאדט ועורך־דין חנא נקארה.**

הצהרת מועצת התנועה

ב־29.11.1955 התכנסה המועצה הארצית של התנועה שפירס־מה הצהרה, בה נאמר בין הייתר:

„נוכח התמורות הגדולות בעולם ובזירה המזרח־תיכונית, עלתה שבעתיים החשיבות המכרעת של קשרי ידידות תקינים וגוברים בין מדינת ישראל לבין ברית־המועצות. מועצת תנועת הידידות ישראל—ברית־המועצות מציינת בסיפוק את קיום יחסי המסחר בין שתי המדינות, אם כי מצטמצמים הם עדיין בתחום הספקת הדלק ויצוא פרי ההדר בלבד. יחד עם זאת, מביעה המועצה הארצית את צערה על כך שצעדים מסויימים מצד ברית־המועצות, להגברת קשרי תרבות וציבור בין שתי המדינות טרם זכו ליחס ראוי מצדה של ממשלת ישראל, (כגון: משלחות תרבותיות וידידותיות, ופיתוח התיירות ההדדית). צו השעה, על כן, והאינטרס הלאומי החיוני של ישראל הינו: שיפור היחסים והידוק הקשרים עם המעצמה הסובייטית האדירה. זוהי הדרך שעולים עליה רבים מבין עמי אסיה ואירופה. זוהי הדרך המבטיחה את ביצור מעמדה וחיזוק בטחונה של ישראל.

מועצת תנועת הידידות ישראל—ברית־המועצות, פונה לממ־שלת ישראל בקריאה נמרצת לסלק את כל המכשולים המלא־כותיים בדרך פיתוח יחסי הידידות עם ברית־המועצות. לגלות יוזמה של רצון טוב ולפתוח בזה דף חדש בקורות יחסי ישראל—ברית־המועצות, בכוון של הגברת ההבנה ההדדית ושיתוף הפעו־לה בין שתי המדינות. מועצת תנועת הידידות ישראל—ברית־המועצות קוראת לכל שוחרי הידידות בין ישראל וברית־המוע־צות, תהיינה השקפותיהם הפוליטיות והשתייכותם הארגונית אשר תהיינה, להגביר את המאמצים. למען הידוק הקשרים הידידותיים בין ישראל לבין ברית־המועצות".

ברית־המועצות פונה לפרלמנטים בעולם

בתחילת שנת 1956 יזמה ברה״מ פנייה לכל הפרלמנטים בעולם להדק את הקשרים ביניהם ולקיים חילופי משלחות פרל־מנטריות עם ברית־המועצות.

הפנייה נשלחה גם לכנסת ישראל. הכנסת דנה בהצעת ברה״מ ונענתה לה בחיוב. תנועת הידידות בירכה על היוזמה הסובייטית, שתרמה להגברת ההבנה והידוק הקשרים בין המדינות.

בבטאון „ידידות ישראל—ססס״ר״ (21 במארס 1956) נכתב במאמר „צעד נכון״:

„הציבוריות הישראלית כולה קיבלה בסיפוק את הצהרת הכנסת על זהות ההשקפות בינה לבין הסובייט העליון בדבר חילופי המשלחות הפרלמנטריות ועל כך, כי ייעשו הסידורים המתאימים לשם מימוש מעשי של הרצון ההדדי הקיים.

יוזמתו של המוסד המחוקק העליון של ברה״מ להידוק הקשרים בין נבחרי העמים הוא צעד נוסף בתוך מערכת המאמ־צים בהם נוקטת המדיניות הסובייטית למען הבנה־הדדית ואמון־הדדי בין המדינות למען ביצור השלום בעולם.

יוזמה מבורכת זו נשאה את הפרי המבוקש וזכתה להד חיובי ברחבי העולם. מדינות רבות, בעלות משטרים חברתיים ופוליטיים שונים באירופה ובאסיה החליפו משלחות פרלמנט־ריות עם ברה״מ ומדינות נוספות עומדות לעשות זאת בזמן הקרוב.

העדרה עד כה של ישראל בתוך הזרם החיוני הזה של הגברת המגע והקשרים בין העמים, היה בו כדי לצער ולגרום למפח־נפש לכל הדורש טובת ארצנו ומדינתנו.

יותר מאשר אי־פעם זקוקה ישראל כיום, להרחבת מעגל הקשרים והיחסים, ההבנה והידידות עם אומות העולם, וודאי הוא שהגברת המגע עם ברה״מ, — שהיא מעצמת השלום הגדולה בזירה הבינלאומית — הינה צורך דחוף וחיוני למדינת ישראל...״

בשער הגליון הופיעה תמונתו של יו״ר הכנסת, יוסף שפרינ־צק, ולצידה דבריו: „הכנסת מביעה תקווה, כי זהות השקפות

בינה לבין הסובייט העליון בעניין חשוב זה, תביא בקרוב לחילופי משלחות פרלמנטריות בין המוסד המחוקק של ברה״מ לבין המוסד המחוקק של מדינת ישראל״.

בבטאון התפרסמו תגובותיהם של חברי כנסת על הנושא הזה. כל התגובות של חברי הכנסת מכל הסיעות, חוץ מ„חירות״, היו חיוביות. חברי הכנסת הביעו את דעתם, מנקודות מבט שונות, כי הידוק הקשרים עם ברה״מ הוא דבר חיוני לישראל ולשלום באזור.

אווירה זו טמנה בחובה סיכויים לפיתוח קשרים בשטחים שונים בין ישראל לבין ברית־המועצות.

אך כפי שהתברר במהרה, לא היה להצהרות הידידותיות הנ״ל של ממשלת ישראל כיסוי במציאות. ממשלת בן־גוריון נטתה יותר ויותר לעבר ההתקרבות אל שליטי ארה״ב. זה השפיע בין הייתר על כך, שמשלחת פרלמנטרית ישראלית לא יצאה לברה״מ.

המצב הפוליטי בעולם הלך והחמיר. הלכו וגאו המאבקים האנטי־קולוניאליים. מדינות אימפריאליסטיות, ובראשן ארה״ב, הגיבו בתוקפנות כלפי העמים המדוכאים והצמאים לעצמאות ולחופש. המדיניות האמריקאית, אשר התנגדה לשאיפת העמים לדו־קיום בשלום בין מדינות בעלות משטרים חברתיים שונים, החריפה את היחסים עם ברה״מ וחיפשה בני־ברית להקמת בריתות צבאיות בחלקים שונים בעולם, ובכלל זה במזרח־התי־כון. למדיניות זו היתה השפעה רבה על מדיניותה של ממשלת ישראל.

מלחמת סואץ 1956 ותוצאותיה

עוד לא הספיקה הדיו להתייבש על אגרתו של שר־החוץ **מ. שרת** (6.7.1953) לממשלת ברה"מ, ובה הבקשה לחידוש הקשרים הדפילומטיים, תוך הבטחה שישראל לא תשתתף בשום ברית נגד ברה"מ — וכבר מיהר משרד החוץ להדגיש, כי לא יהיה כל שינוי במדיניותו הקודמת של בן־גוריון. עתון „הארץ" כתב ביולי 1953:

„לשאלת כתבנו, האם פירוש ההכרזה באיגרת הישראלית לססס"ר, כי ,ישראל לא תהיה שותפת לשום ברית או הסכם המכוונים נגד ברה"מ' — האם פירושה, כי ישראל לא תסכים להשתתף בברית מזרח־תיכונית — השיב דובר משרד החוץ, כי ,שאלה זו היא היפותטית מאחר שברית כזו אינה קיימת'. הדובר הוסיף שאף אילו היתה קיימת ברית זו, הרי מתעוררת השאלה: א) אם ישראל תשתתף בה, ב) אם ברית זו היא תוקפנית..."

היתה זו תשובה מתחמקת.

ממשלת ישראל היתה, אמנם, מעוניינת בקיום היחסים עם ברה"מ, אך תוך המשך מדיניותה הפרו־אימפריאליסטית והאנטי־סובייטית. הדבר בא לידי גילוי בולט בהכנות החשאיות למלחמה נגד מצרים, בה שיתפה ישראל פעולה עם המדינות הקולוניא־ליסטיות צרפת ובריטניה. ברה"מ, הנאמנה לעקרונות עצמאות העמים והשלום, הביעה התנגדות למדיניות תוקפנית זו.

ב־24.3.1953 פירסמה ברה"מ איגרת רשמית למדינות המז־רח־התיכון והזהירה אותן מפני הצטרפות לברית אנטי־סובייטית.

ב־16.4.1955 פורסמה איגרת סובייטית נוספת, בה גינה משרד־החוץ הסובייטי את הנסיונות של מעצמות המערב להקים בריתות צבאיות במזרח־התיכון. מצרים השיבה בחיוב על איגרת זו.

ב־11.6.1955 הופיע ב„איזבסטיה" מאמר, שהזהיר את יש־ראל מפני הצטרפות לברית־בגדד והזכיר לממשלת ישראל את התחייבויותיה הקודמות כלפי ברה"מ. נשיא מצרים, **ג. ע. נאצר**, דחה את הצעת שר־החוץ האמריקאי, **ג'. פ. דאלס** להצ־טרף לברית־בגדד.

רצונה הכן של ברה"מ להבטיח לכל מדינות האזור את עצמאותן, למנוע התלקחות מלחמתית ולהבטיח את השלום באזור, בא לידי ביטוי במספר מסמכים. משרד־החוץ הסובייטי פירסם הצהרה בזכות עצמאותן של כל מדינות האזור — בהצהרה זו (17.4.1956) נאמר, בין הייתר:

„ברה"מ תמכה בכינון העצמאות של מצרים, סוריה, לבנון, תימן, ירדן, לוב, סודאן, עיראק, ישראל ועוד... שהיו ארצות קולוניאליות או מנדטוריות. ברה"מ התייחסה באהדה חמה לכינון העצמאות של הארצות האלה. ברה"מ סבורה, שביצור העצמאות של עמי המזרח הקרוב שהושגה לא־מכבר, היא ערובה חשובה לבטחון האזור".

באותה הצהרה חשובה נאמר עוד:

„כוונותיהם של חוגים מסויימים בארצות מסויימות הן לנצל את הסכסוך הערבי־ישראלי למטרותיהם התוקפניות, להכ־נסת צבאותיהם לאזור זה ולביצוע התערבות בענייני הארצות הערביות העצמאיות, למען יצירת סיבוכים צבאיים באזור זה — דבר התואם את האינטרסים של מונופולי הנפט".

ולהלן:

„הממשלה הסובייטית סבורה, שאין לנצל את הסכסוך הערבי־ישראלי להתערבות בענייני ארצות־ערב העצמאיות ול־הכנסת צבאות זרים לאזור המזרח־התיכון, על כן מכריזה ברה"מ:

1) ברה"מ תומכת בכל האמצעים הננקטים על־ידי האו"ם לחיפוש הדרכים והאמצעים לביצור השלום באזור המזרח־התיכון ובהחלטות מועצת הבטחון בנידון.

2) ממשלת ברה"מ מאמינה, כי יש לנקוט אמצעים להפגת המתיחות באזור ללא התערבות מבחוץ, הנוגדת את אינטרס המדינות המזרח־תיכוניות ואת עקרונות האו"ם.

ממשלת ברה"מ קוראת לשני הצדדים להימנע מכל פעולה העלולה להביא להגברת המתיחות בקווי־התיחום שנקבעו בהס־כמי שביתת־הנשק בין המדינות הערביות וישראל. יש לנקוט באמצעים למען הקלת מצבם הקשה של מאות אלפי הפליטים הערביים שנשארו ללא קורת גג ואמצעי קיום.

3) ממשלת ברה"מ סבורה, שבאינטרס ביצור השלום והב־טחון יש להביא לידי הסדר שלום יציב של הבעייה הפלש־

תינאית על בסיס המתקבל אהדדי, תוך התחשבות באינטרסים הלאומיים הצודקים של הצדדים המעוניינים. מצידה היא, מביעה ברה"מ את נכונותה להשתתף יחד עם מדינות אחרות, כדי לסייע לפתרון שלום של השאלות שטרם נפתרו".

תנועת הידידות ישראל—ברה"מ הפיצה ברבים את המסמך החשוב הזה וקראה לציבור לפעול כדי למנוע את המלחמה, שכבר נראתה באופק. תנועת הידידות הסבירה, שיהיה זה אסון, ובניגוד לאינטרס של ישראל, לתקוף את שכנותיה הערביות וכי אין ישראל צריכה לשלוח את בניה להרפתקה מלחמתית נגד מצרים, הנאבקת על עצמאותה ועל זכותה הריבונית על תעלת סואץ, בה שלט הקולוניאליזם למעלה מ־70 שנה.

נציג ברה"מ קרא במועצת־הבטחון לפעול להסדר שלום ישראלי־ערבי (1.6.1956). אך ישראל לא היטתה אוזן לקריאה זו. ההכנות המלחמתיות של צרפת, בריטניה וישראל הלכו וגברו.

באוקטובר 1956 באה ההתקפה המשולשת של בריטניה, צרפת וישראל על מצרים. ההשתתפות של ממשלת ישראל במלחמה תוקפנית זו, יחד עם המדינות האימפריאליסטיות, איכזבה את החוגים הדמוקרטיים ושוחרי השלום בישראל, ששאפו למדיניות ישראלית עצמאית, דמוקרטית ושוחרת שלום. היתה זו פגיעה חמורה בקשרים בין ישראל לברה"מ ובתקווה לכינון שלום באזור.

עם פרוץ המלחמה שיגר **נ. בולגנין**, יו"ר מועצת המיניסטרים של ברה"מ, איגרות אזהרה לבריטניה, לצרפת ולישראל, בהן קרא להפסיק את מעשי־האיבה ולהחזיר את הצבאות מתחומי מצרים. באיגרת לישראל נאמר, בין הייתר:

„במלאה אחרי רצון זר, פעלה ממשלת ישראל לפי הוראות מבחוץ, ובכך הרי היא משחקת משחק נפשע ובלתי אחראי בגורל השלום, בגורל עמה שלה עצמה.

„היא זורעת בקרב עמי המזרח איבה כזאת למדינת ישראל, שלא תוכל שלא לתת את אותותיה על עתיד ישראל, ואשר תעמיד בסימן שאלה את עצם קיומה של ישראל כמדינה. בהיותה מעוניינת באופן חיוני בשמירת השלום ובהבטחת השקט במזרח הקרוב והתיכון, נוקטת הממשלה הסובייטית ברגע זה אמצעים לשם הפסקת המלחמה וריסון התוקפנים".

„אנו מצפים, כי ממשלת ישראל תימלך בדעתה בטרם תאחר את המועד ותפסיק את פעולותיה הצבאיות נגד מצרים. אנו פונים אל הפרלמנט, אל העמלים של מדינת ישראל, אל עם ישראל כולו: הפסיקו את התוקפנות, שימו קץ לשפיכות הדמים, החזירו את צבאותיכם מהשטח המצרי.

בשקלה את המצב שנוצר, החליטה הממשלה הסובייטית כנאמר באגרת להציע לשגרירה בתל־אביב לעזוב את ישראל ולצאת מייד למוסקבה. אנו מקווים, כי ממשלת ישראל תבין ותעריך כראוי את אזהרתנו זאת".

באיגרתה השנייה, מן ה־15 בנובמבר 1956, מדגישה ברה"מ, כי מלחמת סואץ הניבה תוצאות שליליות קודם כל למדינת ישראל, ומציינת, כי מנקודת־ראות של טובת ישראל, יש לחסל לחלוטין את כל תוצאות המלחמה ולהוציא את צה"ל מכל שטחי הכיבוש.

„רק עיוור לא יראה — נאמר באגרת — כי ההתקפה לא הביאה שום טובה לישראל. ההתקפה על מצרים ערערה ללא ספק את המעמד הבינלאומי של ישראל, עוררה אליה איבה עמוקה מצד עמי המזרח הערביים והאחרים, קלקלה את היחסים בין ישראל ומדינות רבות, גרמה להתהוות קשיים כלכליים ואחרים במדינה. הייתי רוצה, אדוני ראש הממשלה, להביע את התקווה, שממשלת ישראל תסיק את המסקנות המתאימות מלקח המאורעות האחרונים..."

גם איגרת זו, שתבעה להוציא את צבאות ישראל מן השט־חים הכבושים הוכיחה, כי נקודת המוצא של ברית־המועצות באזהרותיה היתה אך ורק חרדה רצינית ועמוקה לשלום העולם, לשלומו של המזרח־התיכון ולשלומה של ישראל בכלל זה.

ממשלת ישראל ענתה על האיגרות של ממשלת ברה"מ. בתשובתה, בחתימתו של ראש־הממשלה, דוד בן־גוריון, היא ניסתה להצדיק את מדיניותה התוקפנית. ברה"מ לא קיבלה את הנימוקים הללו וכמחאה החזירה זמנית את שגרירה מישראל (6.11.1956) כן הופסקו קשרי־המסחר. השגריר הסובייטי חזר לישראל ביוני 1957, אחרי נסיגת הצבא הישראלי ממצרים.

כתוצאה מן האזהרות הסובייטיות לבריטניה לצרפת וליש־ראל ועמדתה התקיפה של ברה"מ, נוצרה הידברות סובייטית־אמריקאית להפסקת המלחמה. התוקפנות נפסקה. ברה"מ מיל־אה תפקיד מכריע בהצלת השלום באזורנו.

קשרי מסחר ישראל-ברה"מ

הקשרים הכלכליים שהתפתחו בין ישראל וברה"מ הופסקו בעקבות מלחמת סואץ.

קשרי סחר וכלכלה הדדיים הם אמצעי חשוב להידוק הקשרים בין מדינות והגברת ההבנה והידידות ביניהן. בפעם הראשונה הופיעו אנשי מסחר סובייטיים בארץ עוד ב־1942, כשהיתה עדיין תחת המנדט הבריטי. אז הגיע המשלוח הראשון של חיטה מברה"מ.

באוקטובר 1943 הגיעה ארצה משלחת מסחרית סובייטית ובה שני נציגים: שליח המשרד לסחר חוץ ממוסקבה — סאחרוב ושליח הנציגות המסחרית שליד צירות ססס"ר בטהרן — יופאנוב. המשלחת באה לבחון את האפשרויות לשיווק כמה מוצרים לארץ ולקבל אינפורמציה יסודית על התעשייה והמסחר.

עם הקמת מדינת ישראל החלו להירקם הקשרים המסחריים הרשמיים עם ברה"מ. לקשרים המסחריים עם ברה"מ היה אופי אחר מאשר לקשרי סחר עם ארצות אחרות. זו היתה הפעם הראשונה שישראל ניהלה קשרים מסחריים עם ארץ סוציאליסטית. נחוץ היה ללמוד את יסודות המסחר הזה.

הטורבינה

המסחר אותו מנהלת ברה"מ עם ארצות אחרות בנוי על עקרונות של כיבוד הריבונות הלאומית ואי ההתערבות בענייּ־נים הפנימיים. ברה"מ, שהיא מדינה בעלת כלכלה עצומה, מנהלת קשרי מסחר עם רוב מדינות העולם, על יסוד תועלת הדדית ושוויון מלא. המדינות העומדות בקשרים מסחריים עם ברה"מ נהנות מחילופי מסחר, מה גם שברה"מ היא מדינה שאינה סובלת ממשברים כלכליים הגורמים להקטנת הקניות ולאבטלה. ברה"מ מחשיבה את קשרי הסחר עם מדינות אחרות גם כדרך להגברת ההבנה והידידות, כאמצעי להפגת המתיחות ולשמירת השלום בעולם.

בשנת 1949 ביקשה ממשלת ישראל אשראי מסחרי מברית־המועצות. בשנים 1951—52 נחתם הסכם לייצוא 30 אלף טון פרי־הדר ו־50 טון בננות לברה"מ תמורת יבוא פרפין ומוצרי נפט. כן התנהל משא ומתן לקניית נפט גולמי וחיטה.

ב־19.10.1953 יצאה משלחת מסחרית ישראלית למוסקבה על־פי הזמנה סובייטית.

ב־6—12.4.1954 השתתפה משלחת ישראלית בוועידה כל־כלית בינלאומית במוסקבה וניהלה מו"מ על יצוא הדרים מיש־ראל, תמורת יבוא מכונות חקלאיות ותעשייתיות ומכונות לקי־דוח נפט. כל זה על יסוד חליפין במטבע מקומי.

בתחילת שנת 1954 הגיעה ספינת המיכל הראשונה מברה"מ ובה מטען מזוט בן 10 אלפים טון. לרגל בואה של המיכלית קיימו נציגי משרד החוץ הישראלי ונציגי חברת הדלק היש־ראלית מסיבה חגיגית בהשתתפות ציר ברה"מ בישראל **א. נ. אברמוב**. במסיבה זו אמר נציג חברת הדלק הישראלית מר גורן, כי נחתם הסכם עם ברה"מ על משלוח 100 אלף טון מזוט, עם אופציה נוספת ל־100 אלף טון נוספים. הוא גם אמר, שישראל מעוניינת לקנות פחם, עצים, חיטה ועוד וכי מתנהל מו"מ על קניית פחם בסכום של 250 אלף דולר. תמורת עיסקה זו תמכור ישראל פרי־הדר בסך 2,9 מיליון דולר. ישראל יכלה למכור לברה"מ גם סחורות אחרות כמו: מוצרי גומי, טקסטיל, שיניים תותבות, משקפיים ועוד — אמרו הנציגים הישראליים.

הציר הסובייטי, א. נ. אברמוב, שנכח במסיבה, קיבל בברכה את כל ההצעות שהושמעו ואמר, כי מתפקידו לעשות לפיתוח הסחר בין ברה"מ וישראל.

ב־29.7.1954 ביקר סגן שר החקלאות של ישראל בברה"מ כאורח שר החקלאות הסובייטי. בשנת 1956 הוזמן למוסקבה גם מנהל מחלקת הייעור במשרד החקלאות. בשנת 1956 נמכרו לברה"מ 528 אלף תיבות הדר. ברה"מ הזמינה יותר, אך ישראל לא יכלה לספק את ההזמנה. ברה"מ תפסה את **המקום הרביעי** בין צרכני ההדרים של ישראל (אחרי אנגליה, גרמניה ושבדיה). ברה"מ קנתה, כמו־כן, מוצרי לוואי של תעשיית ההדרים, כמו שמנים אתריים. תמורת ההדרים מכרה ברה"מ לישראל נפט. משלחת סובייטית בראשות **א. איבנובה** באה לארץ להשתתף בקונגרס ההדרים. עיסקת הנפט המיועדת לתקופה 1957/58, שנחתמה ב־19.7.1956, היתה בהיקף של 20 מיליון דולר והיתה מבוססת על חליפין ועל מחיר זול. ישראל קנתה בברה"מ נפט בסך מיליון טונות, שערכם היה כ־7 מיליון דולר. הדלק הסובייטי, יכול היה לכסות 36 אחוז מכלל צריכת הדלק בישראל ובתוכנית היה להגדיל את כמות הנפט ל־40 אחוז. חשוב מאוד לציין שהנפט הסובייטי נמכר לישראל ב־20—25 אחוזים זול יותר ממחיר הנפט בארצות המערב. ישראל שילמה עבור הנפט בעיקר בייצוא הדרים, בננות ומוצרי תעשיה ואילו למערב היתה ישראל נאלצת לשלם במטבע חוץ.

קשרי מסחר בין ישראל לבין ברית־המועצות, מיוסדים על יחסי חליפין וגומלין, עשויים היו להגביר את הייצוא וממילא את הייצור הישראלי, לחסל את גרעונות המשק, להרחיב את התעסוקה, לסלול את הדרך להבראה בלכלית. לא סיוע משעבד אלא מסחר חופשי — זוהי השיטה הסובייטית.

קל לתאר איזו תועלת כלכלית עצומה יכלה לצמוח לישראל. אך התהליך הזה הופסק בגלל מלחמת סואץ ב־1956. לניתוק הקשרים המסחריים, כולל הסכם־הנפט, החיוני כל כך לישראל היתה אחראית ממשלת ישראל, שכרתה ברית צבאית עם צרפת ובריטניה והשתתפה במלחמה התוקפנית נגד מצרים.

בתגובה על הפסקת קשרי־המסחר החליטה ממשלת ישראל להפסיק את יבוא הספרות הסובייטית. החלטה זו עוררה בארץ התנגדות ומחאה, בייחוד בקרב אנשי מדע, סטודנטים ומשכילים. תנועת הידידות הוציאה גילוי־דעת (ספטמבר 1957), בו היא מחתה על הפסקת יבוא הספרים. בלחץ דעת הקהל ביטלה הממשלה החלטה זו.

החרם בוטל, כידוע, ולמרות העדר יחסים דיפלומטיים מוסיף להתנהל מסחר בשטח הספרות והעתונות, בין ישראל וברה"מ.

תפקיד חשוב במערכה לביטול ההחלטה של איסור יבוא ספרות סובייטית לארץ, מילאה חברת **לפ"ק** — יבואנית ספרות ועתונות סובייטית. חברת לפ"ק קמה בתקופת יסודה של „ליגה וי" לעזרת ברה"מ.

המהנדס שלמה פינקל
(1973—1905)
ממייסדי לפ"ק בת"א, חבר הנהגת הליגה וממייסדיה בת"א וחבר הנשיאות של תנועת הידידות

עם הקמתה של „ליגה וי", גברה הבקשה למידע על ברה"מ. כמה מידידי ברה"מ יזמו תרגומים מהפרסומים המעטים שהגיעו אז לארץ. כך למשל תורגמו יצירות מכתב־עת סובייטי — „המלחמה ומעמד הפועלים".

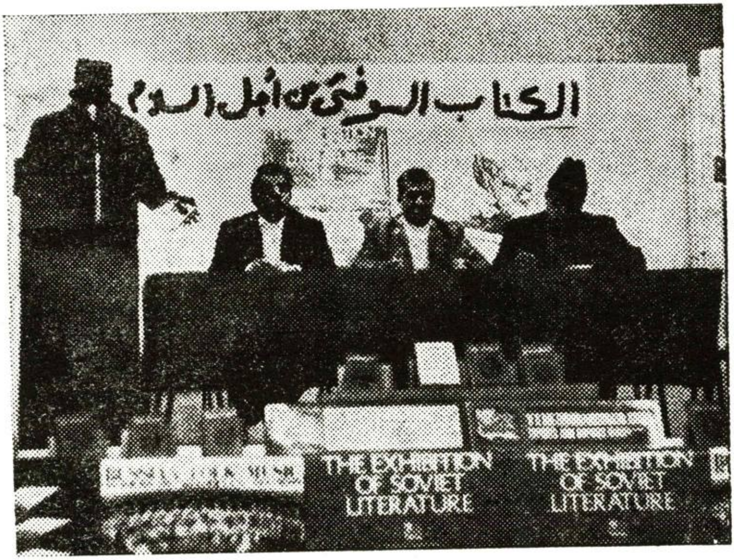
לפ"ק — „לשכת פרסום קדם", הוקמה על בסיס מסחרי כחברת מניות ועמדה בקשרי מסחר עם חברת מסחר ספרים ועתונות סובייטית עם ארצות חוץ „מז'דינארודנאיה קניגה".

לפ"ק נוסדה בחיפה, בסוף 1941, במימדים צנועים מאד. „חיפלפק" הפכה במשך השנים למקור אספקת ספרות ועתונות סובייטית. מנהלה במשך שנים רבות היה **ז. ספיבק**.

בתל־אביב הוקמה לפ"ק בשנת 1942, גם היא התפתחה והפכה מקור אספקה חשוב של ספרות ועתונות סובייטית. בין מייסדיה הראשונים וחבר ההנהלה היה המהנדס ש. פינקל. מנהלה של לפ"ק משך שנים רבות היה **ז. לוביץ'**.

בשנת 1958 נפתחה חנות ספרים „ספרייה עממית" בנצרת,

שהינה הספק היחיד בארץ של ספרות סובייטית בשפה הערבית. מנהלה, **סוהיל נסאר**, משתתף בשווקים בינלאומיים המתקיימים במוסקבה. כמו־כן קיימה הספריה עשרות תערוכות של ספרים סובייטיים בשפה הערבית בנצרת ובכפרים ערביים שונים.

תערוכת ספרים סובייטיים בנצרת, 1983. מימין לשמאל: יוסף סבאג, חבר המזכירות הארצית ומזכיר התנועה בנצרת, תופיק זיאד, ראש עיריית נצרת, עו״ד עבד אל חאפז׳ דראושה. נואם: מנהל הספריה העממית, סוהיל נסאר

בתקופת ניתוק קשרי המסחר, ביקרה במוסקבה בסוף שנת 1963 משלחת של אנשי תעשיית יהלומים, בראשות מנהל מחלקת היהלומים מטעם משרד המסחר והתעשייה, גדעון להב.

משלחת גומלין של יהלומנים סובייטיים עמדה להגיע לישראל, אך לא קיבלה אשרות כניסה. סירובה של ממשלת ישראל להעניק אשרות כניסה ליהלומנים הסובייטיים עורר התמרמרות בקרב תעשייני היהלומים, שטענו, כי נגרם נזק למסחר ההדדי עם ברה״מ.

רק עיסקה אחת נחתמה מאז הפסקת קשרי המסחר והכלכלה: ב־7.10.1964 נחתם בירושלים הסכם למכירת רכוש (דלא ניידי) סובייטי לממשלת ישראל.

הצעות סובייטיות לכינון שלום

לאחר מלחמת סואץ פנתה ברה"מ למעצמות המערב בהצעה לכונן הסכם שלום במזרח־התיכון. ברה"מ הציעה לבסס הסכם זה על תוכנית בת שישה סעיפים, אותה הציג סגן שר־החוץ הסובייטי, **ד. שפילוב**, ב־12.2.1957. להלן התוכנית:

1. את כל חילוקי הדעות בין מדינות המזרח־התיכון יש ליישב באמצעי שלום ובדרך מו"מ.
2. אי־התערבות בענייניהם הפנימיים של עמי האזור, כיבוד ריבונותן ועצמאותן של המדינות הנוגעות בדבר.
3. הסתלקות מכל הנסיונות לכלול את המדינות הללו בגושים צבאיים בהשתתפות המעצמות הגדולות.
4. חיסול הבסיסים הזרים ופינוי כל הכוחות הזרים מתחומי ארצות המזרח הקרוב והתיכון.
5. הפסקה הדדית של אספקת נשק לארצות המזרח־התיכון והקרוב.
6. שיתוף פעולה למען פיתוח כלכלי של ארצות האזור, ללא שום תנאים פוליטיים, צבאיים או אחרים, שיהא בהם משום פגיעה בכבודן או בריבונותן של המדינות הנוגעות בדבר.

התוכנית פורסמה בדפדפת של תנועת הידידות בספטמבר 1957.

פניות נוספות למעצמות הקפיטליסטיות הגדולות הפנתה ברה"מ גם באפריל 1957 וכן בספטמבר 1957.

תנועת הידידות פנתה בקריאה לתושבי ישראל לתמוך בהצעת השלום של ברה"מ ולהפעיל לחץ על ממשלת ישראל בכיוון זה. אולם ממשלת ישראל בחרה בדרך אחרת, המסוכנת לשלומה של ישראל. בשנת 1957 היא צעדה צעד נוסף לעבר רתימת המדינה לעגלה האימפריאליסטית — היא הצטרפה ל„דוקטרינת אייזנהאור", שמטרתה היתה הבטחת סמכות שרירותית לארה"ב להכניס ולהפעיל צבא, להשתלט על האזור, נגד רצונם של העמים.

„פרבדה" (24.5.1957) כתב על כך: „הצטרפות ישראל לדוקטרינת אייזנהאור נוגדת את התחייבותה כלפי ברה"מ". מול דוקטרינה זו הציעה ברה"מ הסכם בין המעצמות להבטחת

הנייטרליות והעצמאות של ארצות המזרח־התיכון (הצהרה מ־13.2.1957).

על הפניות של ברה"מ, שהיו לטובת כל עמי האזור ובכלל זה לטובת ישראל ובטחונה, לא באה תגובה חיובית מצד ממש־לת ישראל. ברה"מ העריכה את המצב כרציני ובהופעה בעצרת האו"ם (22.10.57) אמר שר החוץ הסובייטי, א. גרומיקו, בין הייתר: „אם לשפוט לפי המעשים, מקדישה ישראל מעט מחש־בה לעתידה ואפילו לעצם קיומה כמדינה. אם מדיניות ממשלתה הנוכחית תימשך, נראה כאילו ישראל כורתת את הענף עליו היא יושבת".

עתה, עשרות שנים לאחר מכן, בזמן המלחמה בה פתחה ישראל נגד לבנון, חוזרים רבים בישראל על דברים אלה, אך בימים ההם לא התייחסו לדברי גרומיקו בכובד־ראש הראוי.

תנועת הידידות ערב מלחמת סואץ ואחריה

התקופה של ערב מלחמת סואץ ואחריה היתה תקופה קשה עבור תנועת הידידות. ההסתה האנטי־סובייטית גברה עד לממדי היסטריה. כדי להסיט את תשומת־הלב של ההמונים מהפעולות ההרפתקניות של ממשלת ישראל, השתמשו השלטונות בהסתה. ברה"מ הואשמה ב„עויינות כלפי ישראל", וב„הפליית יהודי ברה"מ" וכו'. פעילי תנועת הידידות עמלו רבות, כדי לשכנע רבים ככל האפשר, כי טענות אלה מצוצות מהאצבע.

למרות הקשיים נמשכה הפעילות הסדירה של התנועה ומועדוני התנועה במקומות העבודה ובמגעים ציבוריים.

עם זאת חדר לתוך הנהגת התנועה ויכוח חריף על־ידי מזכ"ל התנועה, ש. צירולניקוב. הוא ערער על בעיות אידי־אולוגיות ופוליטיות הקשורות בברה"מ ובדרכה המדינית. כמו כן ערער על מהותה הפוליטית והאירגונית של תנועת הידידות עצמה. בוויכוחים נתגלה, כי ש. צירולניקוב נסוג מעמדתו הפרו־סובייטית הקודמת. עתה הוא הביע אי־אמון בדרכה הסוציא־ליסטית של ברה"מ ובמדיניותה במזה"ת. הוא הושפע מההס־

תה נגד ברה"מ שהתנהלה על־ידי השלטונות הרשמיים. ש. צירולניקוב חזר בו גם מעמדתו שנקט במשך שנים רבות, והחל לטעון שאין לקיים תנועת ידידות המונית בישראל מבלי שתהיה ציונית. לכן הוא הציע לתנועת הידידות לבקר את מדיניותה של ברה"מ כלפי ישראל, לדרוש עליה של יהודי ברה"מ וכמו־כן לחזור ולכלול במצעה של הליגה את הסעיף הציוני. מאוחר יותר הוא גילה בזכרונותיו („הווידוי"), שפירסם בכתב־העת האנטי־סובייטי בשפה הרוסית, היוצא לאור בניו־יורק — „הזמ־נים ואנחנו", שלמעשה הוא היה בעד הכללת הסעיף הציוני במצע הליגה עוד בשנת 1942, אלא שהתחשב בדעת הקומו־ניסטים. הוויכוח עם ש. צירולניקוב התנהל משך תקופה קצרה ועמדותיו נידחו על הסף על ידי כל חברי הנהגת התנועה. הנהגת התנועה הביעה את צערה וביקשה להחזירו מדרכו, אך צירולניקוב פרש מהתנועה. הוא פרש בודד ומבודד (1957). המציאות הוכיחה, שסטייתו של ש. צירולניקוב מהדרך האידי־אולוגית והפוליטית, מקורה ברצונו לחזור לכור הרעיוני הציוני־הנאציונליסטי, שאחד מיסודותיו העיקריים הוא התנגדות למדי־ניותה של ברה"מ ולדרכה החברתית. אגב, באותו „הווידוי" מזכיר צירולניקוב את פרישתו של מ. סנה ממחנה הידידות עם ברה"מ ואומר, כי לסנה אותן הטענות שהוא העלה עוד ב־1957, „אלא שסנה עשה זאת באיחור של כמה שנים".

פרישתו של ש. צירולניקוב לא שינתה דבר בתנועת הידידות. התנועה המשיכה בפעילות תרבותית ענפה, ובין הייתר התקיי־מה ב־10.11.1957 בתל־אביב, באולמי „גיל" תערוכה המוקדשת ל־40 שנה למהפכת אוקטובר — „כך חיים האנשים הסובייטיים".

הסתה אנטי־סובייטית — קו ממשלתי

עוד בשנת 1950 החריפו שליטי ישראל את מסע־ההסתה נגד ברה"מ בנושא „אפליית היהודים בברה"מ". בשנת 1949 נזהר עדיין שר החוץ של ישראל, מ. **שרתוק**, לגעת בנושא, אך הוא כבר רמז על כך וניסה להסביר, כי „הקשרים הקבועים עם יהדות רוסיה אינם מתאפשרים כעת, בגלל סירוב השלטו־

נות הרוסיים מסיבות שלהם, שאין ברצוננו לשפוט אותם".
(5.12.1949).

גולדה מאיר בהיותה צירת ישראל הראשונה בברה"מ גרמה להחרפת היחסים עם השלטונות הסובייטיים בגלל התערבותה בעניינים הפנימיים, בקשר ליהודי ברה"מ.

גם בזירה הבינלאומית היתה גולדה מאיר הראשונה שהעלתה את הנושא. בסעודה לכבודה באו"ם (25.2.1950) דיברה על „מסע אנטי־יהודי במזרח־אירופה ובברה"מ". מאז במשך עשרות שנים ועד היום הזה הנושא „יהודי ברה"מ" הוא הסוס המרכזי עליו רוכבת ההסתה האנטי־סובייטית, שהפכה לקו רשמי של ממשלת ישראל.

בראשית שנות ה־60 נמשכה התעמולה האנטי־סובייטית ואף החריפה.

צעד חמור חדש היה החלטת משרד החינוך והתרבות להנהיג (בפעם הראשונה) שעת־לימוד־חובה המוקדשת ל... „בעיית יהודי ברה"מ". כוונת החלטה זו היתה להחדיר ללב ילדי ישראל את רעל השנאה לברה"מ. את תלמידי בתי־הספר הפכו לקהל העיקרי בהפגנות נגד ברה"מ.

גברה התעמולה בנושא זה גם מעל במות בינלאומיות. בקונגרס הציוני (20.1.1960) הוחלט לנהל מערכה קבועה נגד ברה"מ ולקיים ועידות אזוריות קבועות. החלטה דומה התקבלה בוועידה בינלאומית של ארגונים יהודיים אנטי־סובייטיים בניו־יורק (4.3.1963).

על הנושא הזה דיברו נציגים ישראליים מעל במות האו"ם ובוועדותיו. התקפות חריפות השמיעו נציגי ישראל בוועדת־המשנה להגנת מיעוטים (23.1.1963), ובוועידת ז'נבה למניעת אפלייה גזעית (26.6.1963). גם בעצרת הכללית של האו"ם הופיעה באותו נושא, ג. מאיר.

ברית־המועצות הדפה בהחלטיות מעל בימות בינלאומיות את כל ההאשמות הכוזבות.

ראש הממשלה הסובייטי, **נ. חרושצ'וב**, אמר לכתב „פרבדה" (10.3.1963): „זכויות יהודי ברה"מ מובטחות בכל". „ההאשמות בדבר אנטישמיות בברה"מ הן כזב והשמצה זדונית", נתברר יותר ויותר, **כי מסע האיבה כלפי ברה"מ ב„שאלת היהודים" היה תרומתה של ממשלת ישראל במלחמה הקרה**

הגלובלית. במקביל החלו גם בעלות בריתה האימפריאליסטיות של ישראל לנצל את „הנושא היהודי" בתעמולתם נגד ברה"מ. מדיניות זו של ממשלת ישראל יצרה תנאים נוחים להקמתו ולהשתוללותו של הארגון הארסי והבזוי „מעוז", המפיץ רעל נגד ברה"מ. הממשלה אף סייעה לארגון הזה להכריז על „שבוע למען יהודי ברה"מ".

תעמולת „מעוז" והפגנותיו לא משכו ציבור רחב, והמאר־גנים נעזרו בעיקר בקהל תלמידים, שאותם הביאו במאורגן למקום ההפגנה.

תנועת הידידות פירסמה מכתב לשר החינוך והתרבות, ובו תבעה איסור הסתה נגד ברה"מ בין כותלי בתי־הספר (5.4.1965) במכתב נאמר בין הייתר:

„...אגודת ,מעוז' מחדירה אל תחום בתי־הספר, אל בית היוצר של התרבות הלאומית, אל עולם הילדים הרכים ובני־הנעורים, ומפיצה שם רוח של איבה לברית־המועצות, ולא נתקררה דעתה עד שלא הישוותה את ברית־המועצות אל ספרד של ימי האינקוויזיציה.

„האם זאת היא הרוח — רוח של משטמה — שצריכים ילדי ישראל לרחוש לברית־המועצות, אשר צבאותיה הכריעו את מלכות הרשע, את המדינה ההיטלריסטית, ושיחררו מאות אלפי יהודים מידיהם הטמאות של המרצחים? האמנם מותר לחנך את ילדינו לשנאת המדינה, אשר מיליוני יהודים מתגור־רים בה כאזרחים חופשיים, ובהם רבבות הנושאים משרות ותפ־קידים רמים ונכבדים בכל שטחי התרבות?"

זאת ועוד:

„מעולם לא שמענו שתימצא בעולם ארץ שמחנכיה יהיו נתבעים לנטוע שנאה לארץ אחרת בלב חניכיהם במסגרת לימודי בתי־הספר, בייחוד בשעה ששתי המדינות מקיימות קשרים דיפלומטיים בדרג הגבוה ביותר.

מן הדין הוא שמשרד־החינוך ישתמש בסמכותו להגן על הילדים מפני שנאה ושקר שמנסה להחדיר אל התלמידים אגודה, שאין בינה לבין החינוך ולא כלום".

„הננו מבקשים מאת כב' לאסור בהתאם לנוהל המקובל את הפצת כרזת השטנה, העשוייה להרעיל את נפש הילדים ועלולה לגרום נזק רב לעתידם של יחסי הידידות בין עמי ישראל לברית־המועצות" — נאמר בסיום המכתב.

מהי האמת על מצבם של יהודי ברה״מ?

„תנועת הידידות״ הגיבה על תעמולת ההשמצות. היא נעזרה בחומר חשוב שפורסם בחוברת „**יהודי ברה״מ, מעמדם ומצבם**״, שיצאה לאור במוסקבה. תנועת הידידות ישראל—ברה״מ תירגמה את החוברת לשפה העברית והוציאה אותה לאור בנובמבר 1963. החוברת כללה חומר סטטיסטי רב וחשוב על מעמדם של היהודים בעבודה, במוסדות השלטון, בצבא, בחינוך, במדע, באמנות, בספרות ובכל יתר שטחי העבודה והיצירה בברה״מ.

בחוברת נאמר בין הייתר:

„בברה״מ האנטישמיות אסורה על פי החוק —

ברית־המועצות היא ארץ של אחוות־עמים. למעלה מ־100 עמים חיים בברית־המועצות וביניהם שוררים חיי אחווה וידידות איתנה. לכל האזרחים מובטח שוויון־זכויות מוחלט ואין היהודים יוצאים מכלל זה.

מגיל הילדות מחנכות הממשלה הסובייטית והמפלגה הקומוניסטית הסובייטית את המוני הנוער והעם כולו לכבד את הזולת, את תרבותו ומסורתו. הן נאבקות נגד כל גילוי של אפלייה גזעית או לאומית.

הגשמת החוק והחינוך המתמיד לאחוות־עמים הניבו תוצאות ברוכות.

ודאי קיימים עדיין בברית־המועצות, בעלת למעלה מ־220 מיליון התושבים, אלמנטים פליליים, רוצחים, ספסרים ופושעים למיניהם, ביניהם ודאי גם אנטישמים. אך הללו הם בשולי החברה הסובייטית והם נעקרים בכל חומרת הדין״ — נאמר בחוברת.

קורה גם שבברית־המועצות מתפרסמים דברים, שאינם נכונים והם נוגדים את המדיניות הסובייטית בשאלה הלאומית ובשאלות אחרות. המוסדות המוסמכים של ברה״מ מבקרים פירסומים מסוג זה, שאינם מדעיים ומביאים נזק.

„תנועת הידידות״ ביקרה פירסומים כאלה, כפירסומים חריגים ומזיקים, שאינם תואמים את המציאות הסובייטית. בו בזמן הדפה את ההסתה האנטי־סובייטית המציגה את הפירסומים הנ״ל, כמבטאים את המדיניות הסובייטית.

בחוברת הסובייטית הנ״ל צויינו גם כמה הוצאות לאור באידיש

וברוסית, ובהם יצירות רבות של סופרים ומשוררים יהודים; הופעת מלון עברי־רוסי בעריכתו של א. שפירא, מאמרים על הספרות הישראלית, שירים משירי המשוררים הישראליים; נאמר עוד, כי חגיגות־היובל של הסופר היהודי הגדול **שלום עליכם** שנפתחו לראשונה בברה"מ עולות בהיקפן על החגיגות שאורגנו בארצות אחרות ובתוכן ישראל.

שער הגליון של הכמאון

משנת 1961 החל להופיע באופן סדיר כתב־העת הספרותי־אמנותי בשפת אידיש „סאָוועטיש היימלאַנד" („המולדת הסובייטית"). בכתב־העת בעל הרמה הגבוהה מתפרסמות יצירותיהם של טובי הסופרים, המשוררים והפובליציסטים היהודיים־הסובייטיים. העורך הראשי של כתב־העת הוא מאז היווסדו המשורר **אהרון ורגליס.**

בכתב־העת התפרסמו גם יצירות של סופרים ומשוררים ישראליים ומארצות אחרות. בית־המערכת משמש אכסניה לפעולות תרבותיות ואמנותיות בשפת אידיש. כמו־כן מארחת המערכת משלחות רבות מחוץ לארץ.

ובקשר לכזבים, כאילו רודפים בברה"מ את הדת היהודית, פירסמה תנועת הידידות ישראל—ברה"מ את מאמרו של העתונאי האמריקאי ב. צ. גולדברג (שאינו נימנה במיוחד עם מחנה ידידי ברה"מ), שביקר בברה"מ וסתר את ההאשמות בנושא זה. הוא הביא עובדות רבות על חופש הפולחן ליהודים המאמינים.

כל החומר הנ"ל פורסם בלווי גילוי־דעת של תנועת הידידות, בו נכתב הסיכום הבא:

„ההיסטוריה של עמנו קשורה קשר בל־יינתק עם ברית־המועצות. בסערת המאורעות ההיסטוריים היו מפגשים רבים בין עמנו לבין ברה"מ.

שום תעמולה אנטי־סובייטית עויינת לא תוכל להשכיח את העובדות ההיסטוריות, כי:

„ב־1917 — מהפכת אוקטובר הצילה את יהודי רוסיה מפוגרום ומכליון, חיסלה את תחומי המושב של הגיטו היהודי, החזירה ליהודים את כבוד האדם והאזרח, העניקה להם את השוויון המלא.

ברה״מ היא המדינה הראשונה בעולם שהוציאה את האנ־טישמיות אל מחוץ לחוק, וחוקקה חוק מיוחד המעניש את העוברים עליו.

בשנים 1941—1945 — ברה״מ הצילה את יהודי ברה״מ ואת שארית הפליטה של העם היהודי מארצות שונות בימי מלחמת העולם השנייה מידי המפלצת הפאשיסטית.

ב־1948 — ברה״מ היתה המדינה הראשונה בעולם שהכירה רשמית (דה־יורה) במדינת ישראל, הגישה עזרה פוליטית וכל־צדדית מכרעת לעם ישראל במאבקו לעצמאות ובהקמת מדינת ישראל, ושלחה מייד באותה השנה את נציגותה הרשמית ליש־ראל. ברה״מ תמכה בזכותן של שני העמים בפלשתינה (א״י) להגדרה עצמית ולהקמת שתי מדינות עצמאיות — יהודית וער־בית. היא סיכלה את הצעתה של ארה״ב, בדבר הטלת משטר נאמנות בינלאומית על הארץ, שהיה בה משום ביטול ההחלטה ההיסטורית של עצרת האו״ם מ־29 בנובמבר 1947.

ברה״מ עומדת בראש המערכת העולמית נגד קימום המי־ליטריזם הגרמני ומשמשת מבצר איתן לביצור השלום בעולם, בו מעוניינים היהודים בכל אתר וגם בישראל.

לכן מחובתו של כל אזרח ישראלי לשאול, לחשוב ולשקול: את מי משרתת התעמולה האנטי־סובייטית? את מדינת ישראל? את יהודי ברה״מ?״ — נאמר בגילוי הדעת.

ומה שנוגע להגירת יהודים מברה״מ לישראל, אפשר היה להניח, כי לאחר הכרזתו של ראש־ממשלת ברה״מ, **א. קוסיגין**, בעת ביקורו בפאריס ב־1966 בדבר מתן אפשרות ל„**איחוד משפחות**״ של יהודים סובייטיים עם קרוביהם בישראל — **יביא** סוף לפעילות נגד ברה״מ, אך זו היתה אשלייה. המציאות הוכי־חה, פעם נוספת, כי למפגינים: „שלח את עמי״, אין כל קשר לדאגה האמיתית ליהודי ברה״מ. התעמולה האנטי־סובייטית נמשכה ונמשכת עד היום הזה.

לא קשה להבחין, כי הנושא המלאכותי של „אפליית יהודי ברה״מ" משמש קלף בדיפלומטיה הישראלית בזירה הבינלאומית. אנו עדים לכך, שכל אימת שבמוסדות האו״ם עולה בעיית הפליטים הערביים, או עניין ההתנהגות האכזרית של שליטי ישראל לגבי האוכלוסייה הערבית בשטחים הכבושים, או כאשר עולה בעיית אפליית הערבים בישראל — מופיע נציג ישראל באו״ם ולשם הסוואה מעלה את דחליל „אפליית יהודי ברה״מ".

לעויינות של שליטי ישראל לברה״מ יש גם משקל רב במישור היחסים הישראליים-אמריקאיים. כל אימת שממשלת ארה״ב נמצאת במצב קשה, כתוצאה מלחץ גואה וסוער מצד דעת-הקהל האמריקאית והבינלאומית (כמו במלחמת וייטנאם) — חשה ממשלת ישראל לעזרתה ומגייסת חלק מהיהודים האמריקאיים לפעילות אנטי-סובייטית בזעקה „שלח את עמי!"

דברי כזב שונים כלפי ברה״מ עוררו לא פעם מורת-רוח אף במחנה הציוני עצמו. כך, למשל, הופיע ד״ר נחום גולדמן עוד בהיותו נשיא ההסתדרות הציונית ונשיא הקונגרס היהודי העולמי, במושב של הוועד הפועל הציוני (בשנות ה-60) והזהיר מפני הצמדת שאלת יהודי ברה״מ למלחמה הקרה האנטי-סובייטית. הוא גם ענה לדוברי השטנה, כי „סכנת השמד אורבת לא ליהדות הסובייטית אלא בעיקר ליהדות המערב".

על-מנת לא לחזור לנושא זה בפרקים מאוחרים יותר, נסקור את הנושא כאן, גם תוך קפיצה קדימה מבחינה כרונולוגית.

הסטטיסטיקה הסובייטית הרשמית מראה, כי 98.4 אחוז מכלל היהודים שביקשו להגר, קיבלו היתרים. הסיבה לעיכובים לזמן מסויים, של מספר מועט, נעוצה היתה בדרך-כלל בהיותם קשורים בידע סודות מדע, צבא או כלכלה.

הסטטיסטיקה הרשמית הישראלית קובעת:

ב-1973 היגרו מברה״מ 36,733 יהודים; ב-1978 — 28,865; ב-1979 — 51,333; ב-1982 — 2,688 ואילו ב-1983 יצאו 1320 יהודים („הארץ", 3.2.84). אך מאלה רק מספר קטן בא לישראל. רובם המכריע פונה בשנים האחרונות לארה״ב, לקנדה, לגרמניה המערבית ועוד. 80 אחוז ואף יותר מהיוצאים מברה״מ נושרים בוינה. מבין היהודים שיצאו ב-1983, רק 403 איש באו לישראל, (כלומר, שיעור הנשירה היה 70%).

כדי למנוע מהציבור לחפש את הסיבות האמיתיות למצב זה, היפנו התעמלנים האנטי־סובייטיים בישראל אצבע מאשי־מה כלפי ברה"מ. אך במקביל לבעיה זו, הועמדו שליטי ישראל ו„תעמלני העליה" בפני בעיה חמורה — עזיבה מאסיבית של צעירים יהודיים, ילידי הארץ, והגירתם לארה"ב, קנדה וארצות אחרות. בזה כבר אי־אפשר היה להאשים את ברה"מ, אלא את עצם המדיניות הישראלית השלטת, הגורמת למלחמות בלתי־פוסקות, כיבושים, שואה כלכלית והריסת המוסר ה־חברתי.

לאור מציאות זו הופכים הכינוסים הבינלאומיים בסיסמה „שלח את עמי", כפי שהתקיימו בשנים האחרונות בבריסל, בארה"ב ובישראל, לאירועים ציניים שמטרתם היחידה היא לזרוע אנטי־סובייטיזם ארסי בשירות זרים.

גם בשנת 1983, התקיים כינוס ציוני בירושלים בשם „ועידת ירושלים למען יהדות רוסיה", אשר בלט באפסיותו וכונה במאמר שפורסם ב„הארץ" „ועידת קירקס". (מאמרו של ישראל שמיר, ראה בהמשך).

ב־1983 התכנסה המזכירות המבצעת של תנועת העבודה הציונית העולמית, בהשתתפות חבר הפרלמנט הבריטי, חברי כנסת ישראליים, נציגות נעמ"ת, התנועה הקיבוצית המאוחדת והמשמרת הצעירה של תנועת העבודה. הם ציינו ש„קיימת עייפות במאבק למען היהודים בברה"מ" (זוהי הכותרת של הידיעה על הכינוס ב„הארץ"). בכינוס הוחלט על הצורך לקיים בהקדם דיון בתנועת העבודה על „האספקטים השונים של המשך המאבק".

כינוס אזעקה זה שהעלה ביקורת כלפי „האנטי־סובייטיזם ה...בלתי מספיק" של ממשלת בגין מעיד על כך, שמפלגת העבו־דה רוצה לחזק את עצמה כאופוזיציה מצד ימין של ממשלת בגין, על־ידי הרמת דגל הפטריוטיזם המזוייף של... „הצלת יהודי ברה"מ".

יש לציין את מאמרו של ד"ר שמעון רדליך, מרצה באו־ניברסיטת בן־גוריון, („הארץ" 28.4.1983), תחת הכותרת: „**מי אמר שהם רוצים לעלות**?" הוא כותב: „ראשית: אין בידינו בסיס כלשהו לקבוע שרוב יהודי ברה"מ אמנם מתכוונים להגר משם. ידוע לנו, כי 300 עד 400 אלף מהם ביקשו לקבל

‚דרישה׳ מקרוביהם בישראל. במקרה הטוב ביותר הם מהווים פחות מ־20 אחוז מקרב כלל יהודי ברה״מ. נוסף לכך, פנייה אישית ופרטית לקבלת דרישה איננה אומרת עדיין כי מקבל ה‚דרישה׳ אמנם יגיש את הבקשה״.

מבין העולים עצמם, הולכים ומתרבים האנשים, שעיניהם נפקחו לראות את המציאות הישראלית. אלה השתחררו משטי־פת־המוח של שנאה לברה״מ. **ישראל שמיר**, למשל, עולה חדש, פירסם מאמר מקיף (ב„הארץ״ 27.7.1983) תחת הכותרת: **„יהודי ברה״מ אינם רוצים לעלות לארץ״**. הוא כותב: „עבר הזמן כאשר במוסקבה הפגינו קבוצות קטנות של אנשים, שרצו לעלות לישראל, זמן בו ניסו לארגן מחתרת, לארגן הרפתקה של חטיפת מטוס. כיום — כותב הוא — אין עוד יהודים סובייטיים רבים מעוניינים להגר — לא רק לישראל, אלא כנראה גם לאמריקה״. לא נתייחס לנימוקיו הרבים של הכותב על הגורמים שמביאים, לדעתו, אכזבה ליהודים מברה״מ המגי־עים לארץ. נביא רק את סיום מאמרו:

„...ההישגים העלובים למדי של עולי רוסיה בארץ בתחום הקריירה או הקליטה החברתית, אינם מעודדים. לכן יש טעם לחדול מהמירמה העצמית הכלולה בטענה שיש קהל גדול השש לעלות עת ייפתחו השערים. מצבם של יהודי רוסיה כיום הוא סביר, ומדוע זה יחליפוהו בעויינות או במאבק קיום קשה באמריקה?״

כבר צויין הקשר ההדוק בין התועמלנים האלה לבין החוגים הקיצוניים המיליטריסטיים בארה״ב. זכורה הפרשה של „תיקון ג׳קסון״ — בהסכם הסחר האמריקאי־סובייטי, שתנאי לביצועו היה להתיר הגירת יהודים מברה״מ. ברה״מ דחתה מכל וכל את „תיקון ג׳קסון״ וראתה בזה, כמו בתביעות מצד ישראל לגבי יהודי ברה״מ התערבות בעניינים הפנימיים. „תיקון ג׳ק־סון״ כזכור בוטל תחת לחץ חוגי מסחר אמריקאיים ובעיקר החקלאים.

יש לציין שבציבוריות הישראלית חלה התפתחות מסויימת ביחס לתעמולת הכזב נגד ברה״מ. ההפגנות בסיסמה „שלח את עמי״ הופכות פעולות נפל. רבים מגיעים למסקנה שהדבר מזיק לישראל ושאין להשיג את השלום באזורנו בלי השתתפו־תה של ברה״מ.

פרשנים ציוניים לא מעטים כותבים על מצבה של הציונות ומנהיגיה. אחד מהם הוא ישעיהו בן־פורת שתיאר את ההנהלה הציונית במחלקת העליה כ„ספינה שמזמן חדלה להפליג ואין שום סיכוי שתגיע אל יעדה ולא חשוב מי קברניטה". ועוד: „מה שקרוי תנועה או הסתדרות ציונית, איננו בעיקרו של דבר אלא ,בלוף' מנופח באופן מלאכותי, שמשקלו וחשיבותו בחיי הקהילות היהודיות פוחת והולך, כאשר נושא העליה הציונית שואף לאפס וההסתדרות הציונית היא פגר"...

(„ידיעות אחרונות", 16.1.1984)

תקופת זוהר בקשרי התרבות

למרות הגילויים השליליים הנ"ל הסתמן בתחילת שנות ה־60, שיפור ביחסים בין שתי הארצות: ברה"מ הוסיפה ופיתחה בהי־קף נרחב את הקשרים התרבותיים והציבוריים בינה לבין ישראל. מוסיקאים ישראליים וסובייטיים, סופרים, משוררים ואנשי־ציבור הוזמנו הדדית והיו אורחים במוסקבה ובתל־אביב. בברה"מ יצא לאור קובץ שירה של משוררים ישראליים, ספר אגדות יש־ראל ומילון עברי־רוסי. שמות סופרים והוגי־דעות ישראליים הופיעו באנציקלופדיה הסובייטית. המשורר **אלכסנדר פן** הוזמן מספר פעמים לברה"מ, כאורח „איגוד הסופרים הסובייטיים".

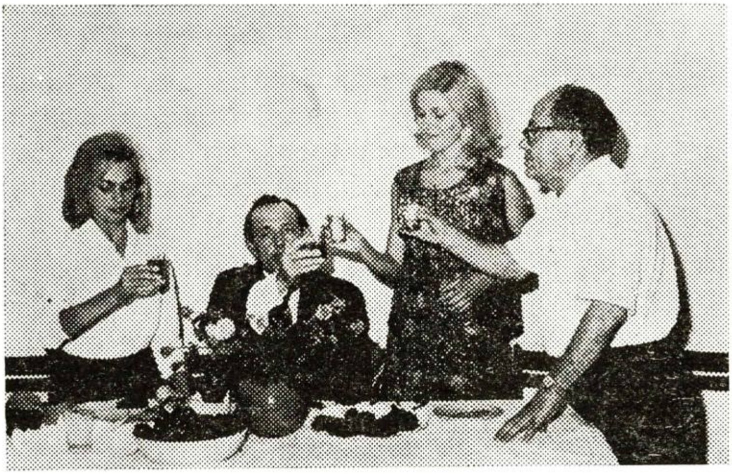
המוסיקאים הסובייטיים הנודעים **ולסנקו**, **ויימאן**, **קארנדא־שובה**, **אויסטראך** ואחרים היו הסנוניות הראשונות (1961). הם ערכו קונצרטים ברחבי הארץ והופעותיהם היו בעלות חשי־בות רבה מבחינה אמנותית ופוליטית כאחת.

בעקבות אמנים אלה החלו חילופי אמנים סדירים באורח דו־סטרי. לברה"מ הוזמנו הפסנתרנים הישראליים המפורסמים **פרידריך פורטנוי ופנינה זלצמן** להופיע בסידרת קונצרטים ב־בשנת 1962. הם חזרו מלאי רשמים וסיפרו על קבלת הפנים היפה שערכו להם מארחיהם והקהל הסובייטי.

רושם רב השאירו בארץ הופעותיהם של להקות הריקוד הסיבירית, הארמנית ובמיוחד להקת היוקרה „**בריוזקה**" (1964). כמו־כן להקת הריקוד מלנינגרד — „**קירוב**", ו„**הקירקס הסו־בייטי המוסקבאי**" (1966).

מנהל התזמורת הפילהרמונית הישראלית, **צבי הפטל**, חתם במוסקבה (1964) על חוזים להופעתם בארץ של מוסיקאים סובייטיים בעלי שם. החוזים היו הדדיים, תוך הבטחת הופעתם של אמנים ישראליים בברה"מ. כמו כן הוחלט על חילופי הופעות בין התזמורות הפילהרמוניות, הישראלית והסובייטית בשנים 1965—1966.

בשטח אמנות הבמה הוזמנו לברה"מ בתחילת שנת 1960 השחקנים הנודעים **חנה רובינא**, **אהרון מסקין**, **גילה אלמגור** ו־בעלה האמרגן **יעקב אגמון** ועוד.

מימין: **מ ר ד כ י צ ו ק ר מ ן** (1902—1972), ממייסדי „ליגה V" בת"א, חבר נשיאות תנועת הידידות, עם הרקדניות והמנהל האמנותי של להקת „קירוב"

ב־1963 נחתם הסכם עקרוני לחילופי תוכניות בין שירות השידור הישראלי ורדיו מוסקבה.

חשוב לציין, שעוד ב־1959 ביקרו בברה"מ אישים, כמו **פרופ' מר**, **פרופ' סיטה**, ח"כ **דוד הכהן**, **א. מיכאלי**, עורך „דבר", **צבי זינדר**, מנכ"ל „קול ישראל", פרופ' **אפרים קציר** ואחרים.

תנועת הידידות פתחה ב־1964 מדור טיולים, שאיפשר לרבים לבקר בברה"מ.

שנות ה־60 היו עשירות גם במגעים במסגרת תנועת הידידות.

בדצמבר 1963 הגיעה משלחת אנשי ציבור ותרבות סובייטיים להשתתף בוועידה לשיפור היחסים בין ישראל לברית־המועצות וב־1964 הוזמנה לברה"מ משלחת של תנועת הידידות בהרכב חברי הנשיאות: **חליל כורי** והמהנדס **דב ישראלי**, וכמו־כן **פרופ' מרכוס**.

ב־1965 הגיעה לראשונה משלחת סובייטית נכבדה להשתתף בעצרת לציון 20 שנה לנצחון על הפאשיזם, ביער על־שם הצבא הסובייטי. המשלחת היתה בהרכב: **ולאדימיר פאבלוב**,

גיבור ברה"מ, **ואלרי ז'אחאראייב וקונסטנטין אונאניאן** — כולם לוחמי הצבא האדום והפרטיזנים בזמן מלחמת העולם השניה.

אירוע חשוב ולא שיגרתי היתה פתיחת תערוכת ציור ישראלית, זו הפעם הראשונה, במוזיאון ע"ש פושקין במוסקבה. **מרגוט קלאוזנר**, יו"ר „האיגוד לידידות וקשרי תרבות הדדיים ישראל—ברה"מ", חנכה את התערוכה במעמד אישי תרבות סו-בייטיים בולטים (1964).

ביוזמתה של מ. קלאוזנר נחתם באותה שנה הסכם להכנת סרט על יהודי ברה"מ, בין חברת הסרטה ישראלית וחברה סובייטית. במוסקבה התקיימה מסיבת עתונאים, בה הוכרז על מפעל משותף זה. אך עם ניתוק היחסים הדיפלומטיים בוט-לה התוכנית.

ביולי 1966 נהנו חובבי הסרט הסובייטי מ„שבוע הסרט הסובייטי בישראל". בפתיחת מפעל תרבותי זה, השתתף הסופר הסובייטי הנודע, **קונסטנטין סימונוב**, ששירו המפורסם מזמן מלחמת העולם השניה „את חכי לי ואחזור" תורגם לעברית וזכה לפופולריות רבה.

כמו כן התקיימה במוזיאון בתל-אביב תערוכה של צייר סובייטי נודע; באוניברסיטה בירושלים הירצה פרופסור סוביי-טי; בעתונות הישראלית הופיעו מאמרים בזכות יחסי ידידות עם ברה"מ וקריאה לחזור למדיניות של נייטרליות.

במקביל להרחבת קשרי התרבות התרחבה גם התיירות ההדדית. בישראל ביקרה קבוצת תיירים בת 20 איש מברה"מ, שכללה גם אישים, כמו **סוניה פריי**, חברת המערכת של „סאווע-טיש היימלאנד". עד שנת 1967 היו קשרי תיירות וביקורי משפחות רבים בין שתי הארצות.

גם בשטח המגעים בקרב ציבור הנשים היו אלה שנים מעודדות. לארץ הגיעה משלחת של נשים סובייטיות להשתתף בוועידת נשי ישראל, מיסודה של „תנועת נשים דמוקרטיות". תחילה סירב משרד הפנים להעניק להן אשרות כניסה אך בלחץ דעת הקהל חזר בו (19.6.1963).

לוועידת נשים בינלאומית במוסקבה (1963) הוזמנו שתי משלחות נשים מישראל, בהן נציגות מפא"י, אחדות העבודה,

קבלת פנים ללהקת הריקוד „בריוזקה" במועדון התנועה בת"א. מימין: אברהם (אברשה) נוימן. ממייסדי התנועה וחבר הנשיאות. בתיה נוימן, מהפעילות הוותיקות של התנועה, ספרנית בספריית התנועה, נדייז'דה נדייז'דינה, המנהלת האמנותית של להקת „בריוזקה", מ. בודרוב, שגריר ברה"מ בישראל

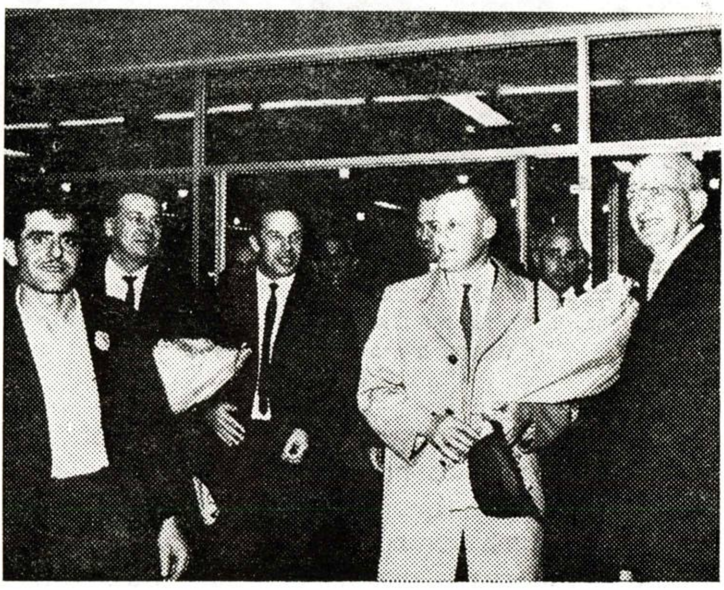
מפ"ם ותנועת נשים דמוקרטיות, קומוניסטיות ובלתי מפלגתיות.

באותה שנה הוזמנה גם משלחת נשי „ויצו" לבקר במוסקבה, כאורחת „ועד הנשים הסובייטיות".

כבר בתנאים של הגברת המתיחות ביחסים בין ישראל לברה"מ, ערב מלחמת יוני 1967, הוזמן על־ידי „איגוד הסופרים הסובייטיים", נשיא תנועת הידידות, הסופר **מרדכי אבי־שאול**, לוועידה הרביעית של הסופרים הסובייטיים במוסקבה (26.5.67).

גם מייד לאחר המלחמה, בספטמבר 1967, הוזמנה לבאקו, בירת אזרביג'אן, משלחת מישראל בהרכב **אמיל חביבי ויוסף אלגזי**, להשתתף במפגש בינלאומי לכבוד יובל 50 שנה למהפכת אוקטובר ולמאבק עמי אסיה, אפריקה ואמריקה הלטינית לשחרור לאומי.

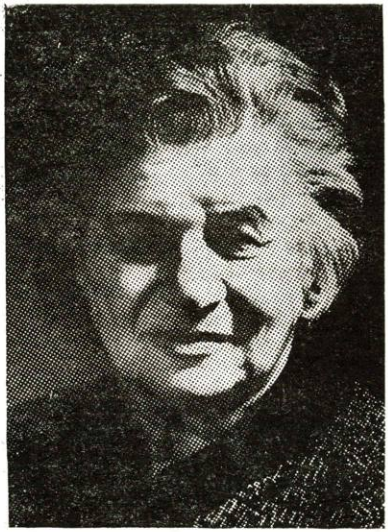
התמונה של המגעים הפוליטיים והציבוריים בין ישראל לברה"מ לא תהיה שלמה, אם לא נזכיר את המשלחות והאישים הרבים שביקרו בברה"מ במסגרת ועידות בינלאומיות שונות. משלחות פועלים המאורגנות על ידי המפלגה הקומוניסטית הישראלית, מבקרות מדי שנה לרגל חג הפועלים, ה־1 במאי, במוסקבה; משלחות של ברית הנוער הקומוניסטי (בנק"י) מוזמנות לברה"מ; כן הוזמנו קבוצות של „ילדי עמל" לנופש במחנה הילדים „ארטק" בברה"מ. פגישות בעלות חשיבות מדינית רבה נערכות בין משלחות של המפלגה הקומוניסטית הישראלית ושל המפלגה הקומוניסטית הסובייטית המבקרות באופן הדדי בברה"מ ובארץ.

המשלחת הסוביטית הראשונה לחגיגות ביער הצבא הסובייטי (1965). חברי המשלחת: ו. פאבלוב, ו. זאחאראייב וק. אונאניאן, בלווית חברי הנהגת התנועה

הקמת האיגוד לקשרי תרבות הדדיים ישראל-ברה"מ

המפגשים ההדדיים בין אנשי ספרות ואמנות ישראליים וסו־בייטיים עזרו לסלק דעות קדומות רבות ותרמו להגברת ההבנה ההדדית. תנועת הידידות שאפה תמיד להרחיב את פעילותה ולהכניס אל מעגל הידידות חוגים נוספים, ללא הבדל השקפה

מרגוט קלאוזנר
(1975—1905)
ממייסדי ויו"ר „האיגוד לקשרי תרבות"

פוליטית. הרצון לטיפוח קשרי תרבות בקרב חוגים רחבים יצר תנאים להקמת „איגוד לקשרי תרבות הדדיים ישראל—ברה"מ", שבראשו עמדה עסקנית התרבות הידועה — הסופרת ואשת־הקולנוע מרגוט קלאוזנר.

פעילות האיגוד ריכזה אנשים רבים, בעיקר מקרב האינט־ליגנציה העובדת והיוצרת, בעלי השקפות פוליטיות שונות ובלתי מפלגתיים רבים. ביתה של מרגוט קלאוזנר הפך לאכסניה למשתתפים הרבים ובאישיותה המיוחדת ידעה ללכדם ולעניינם במטרה העיקרית.

ממייסדי האיגוד וחבר המזכירות בו, היה המזכיר הכללי של תנועת הידידות, אלי פלג.

הכנס בת״א באולם מפעל הפיס; מברך את הכנס, נ. ב. ס ל פ ו ב, המזכיר השני ונספח התרבות בשגרירות ברה״מ בישראל

המשורר א. ש ל ו נ ס ק י נואם בכנס

האיגוד קיים מפגשים ועצרות רבות. האירוע הגדול שמשך תשומת־לב מיוחדת של הציבור הרחב, היה „הכנס לקשרי תרבות הדדיים ישראל—ברה"מ", שהתקיים באולם „מפעל הפיס" (30.1.63). בכנס הופיעו נואמים מקשת רחבה של הציבור, שאיחדה אותם מטרה אחת: הרצון בשיפור היחסים בין ישראל לברה"מ. יושבת־ראש הכנס היתה מרגוט קלאוזנר. דברים נשאו: המשורר מ. **אבי־שאול**, **פרופ' שמואל אייזנשטאדט**, **ישראל בית־אלי**, **ד"ר אריה הראל**, **הסופר אביגדור המאירי**, **עו"ד חנא נקארה**, **ד"ר אליעזר לובראני**, **אלכסנדר צ'רסקי**, **האדריכל מיכאל קון**, **המשורר אברהם שלונסקי** ו**עו"ד שמואל תמיר**.

בתנאים אלה, תוך תמיכה רחבה מצד אנשים בעלי רצון טוב ושוחרי ידידות, החלו ההכנות לקראת „**הוועידה לשיפור היחסים ישראל ברה"מ**". לקראת הוועידה פירסמה תנועת הידידות גלוייה ובה קריאה לאזרחי ישראל לתמוך בוועידה. בגלויה שהופצה באופן המוני נאמר בין הייתר:

„ועידה זו של תנועת הידידות ישראל—ברה"מ תשמש במה רחבה, פתוחה, לכל אדם בעל רצון טוב, המכיר במשמעותם ההיסטורית, בחשיבותם החיונית ובתועלתם הלאומית של יחסים תקינים וידידותיים בין ישראל לברית־המועצות".

ועידת תנועת הידידות לשיפור היחסים ישראל-ברה"מ

הוועידה נפתחה חגיגית ב־12 בדצמבר 1963 באולם „הקאמרי" בתל־אביב, בהשתתפות 500 צירים ו־500 אורחים. היתה זו הוועידה ה־5 של תנועת הידידות.

הוועידה עברה בהצלחה רבה והיתה לאירוע חשוב בארץ. פתח את הוועידה המשורר והסופר **מרדכי אבי שאול**. השתתפה בה משלחת של אישים סובייטיים: הבמאי ג. **קומיסרז'בסקי**, **ד"ר ז. יוחווידובה** (רופאה) והעתונאי מ. **פלישבסקי**. המשלחת התקבלה בהתלהבות ועוררה עניין רב בכלי־התקשורת. חבריה סיירו אחר־כך במקומות שונים בארץ והתקבלו בלבביות בחוגים שונים ובמוסדות תרבות שונים.

הוועידה אישרה מחדש את המצע הקודם של תנועת הידידות, ובחרה במשורר אבי־שאול, כנשיא ו**באלי פלג** כמזכיר כללי של התנועה. „תנועת הידידות ישראל—ברית־המועצות" יצאה מהוועידה מעודדת ומחוזקת.

ראוי להביא פרטים על הראיון שנתן במאי התיאטרון והקולנוע הסובייטי, ו. ג. קומיסרז'בסקי, עם שובו מישראל — ראיון שפורסם על־ידי סוכנות הידיעות הסובייטית „נובוסטי".

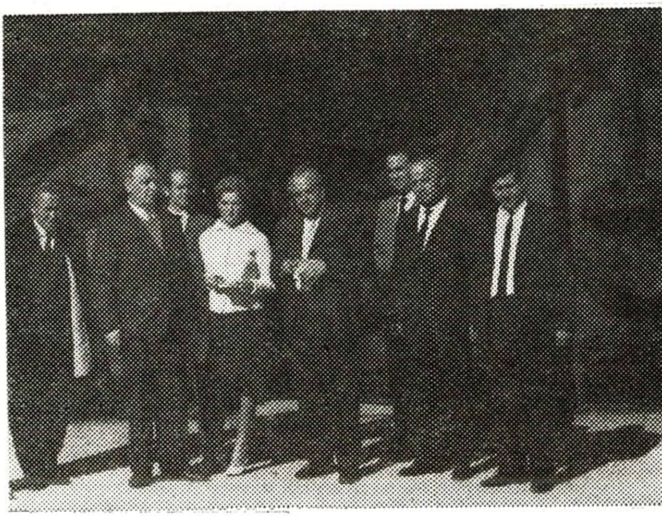
ג. קומיסרז'בסקי ביטא את התרשמויותיו העמוקות מהמפגשים עם אנשי תיאטרון, בתוכם עם השחקנית הנודעת **חנה רובינא** ואנשי אינטליגנציה אחרים; על פגישות עם חוגים נרחבים, יהודים וערבים. הוא סיפר על תוכניותיו של „האיגוד לקשרי תרבות" הישראלי להזמין את אמן העם של ברה"מ, **יורי זאוודסקי**, לבימוי אחת מהצגות „הבימה"; על עריכת תערוכת הגרפיקה הישראלית בברה"מ בעת הפסטיבל העולמי של הנוער במוסקבה; על האפשרות של שיגור תיירים מישראל לברה"מ, ועוד.

בתשובה לשאלה, מה יש לו לומר על ההסתה האנטי־סובייטית בישראל, ענה ג. קומיסרז'בסקי:

„— אכן, יש לתמוה שקולות כאלה, שאפשר למצוא בהם בקלות את הנימות הצורמות של הגזענות, נשמעים במדינה

הנשיאות בפתיחת הוועידה, בהשתתפות השגריר הסובייטי, מ. פ. בודרוב

המשלחת הסובייטית (באמצע מימין לשמאל):
נ. קומיסרז'בסקי, י. יוחוודובה ומ. פלישבסקי,
בלוויית מארחים

של עם, אשר סבל בעבר כה נוראות מאימי הגזענות. אך רוצה אני כאן לציין דבר אחר: ראינו „שתי ישראל". מבקש אני לדבר היום על ישראל הידידותית, אשר מבינה ומוקירה את התפקיד הגדול שממלאת ברה"מ במערכה על השלום בעולם כולו. היה זה נעים מאוד להיווכח, כי עם ישראל זוכר את התפקיד המכריע שמילאה ארצי בשנות מלחמת העולם השנייה, כמה דם וקורבנות היא הקריבה כדי להציל מציפורני הנאצים את עמי אירופה, בתוכם את העם היהודי".

כל הראיון פורסם בעלון „הידידות" — בהוצאת תנועת הידידות ישראל—ברה"מ (7.2.1964)

סמל הוועידה

נואם ד"ר נ. צפלר, ממייסדי תנועת הידידות, נשיא איגוד השחמט הישראלי. לצידו — פרופ' צבי הרכבי

ביער הצבא הסובייטי, 1964. חברי נשיאות התנועה (מימין לשמאל): מ. אידלברג, ד. ישראלי, מ. פ. בודרוב (שגריר ברה"מ), א. פלג (מזכ"ל התנועה) ש. פינקל, ר. לוביק, פרופ' ש. אייזנשטאדט, נ. ב. סלפוב (מזכיר שני בשגרירות ונספח התרבות).

המשבר בתנועת הידידות

אולם, בעיצומה של המערכה לגיוס דעת־הקהל להעמקת היחסים עם ברה"מ, פרץ בתנועת הידידות ויכוח סוער סביב בעיות היסוד של התנועה. המערערים על יסודות התנועה הפליגו בוויכוח וסיכנו את אחדותה של התנועה. הפעם היה הוויכוח עם קבוצת פעילים קומוניסטיים שסטו מן הדרך ועברו לפסים אנטי־סובייטיים, ואשר העבירו אל תוך התנועה את הוויכוח שהתנהל אותה עת במפלגה הקומוניסטית הישראלית וגרם בה משבר חמור.

בוויכוח שפרץ בשנת 1965 העלו המערערים את הטענות העיקריות הבאות:

1. מדיניותה של ברה"מ במזרח־התיכון איננה מדיניות של שלום;
2. ברה"מ נוקטת מדיניות חד־צדדית פרו־ערבית בסכסוך ה־ישראלי־ערבי;
3. בברה"מ קיימת אפלייה כלפי יהודים.
4. הקו הפוליטי והארגוני של תנועת הידידות הוא הגורם לאי־הרחבתה.

הטענות הללו לא היו חדשות. הן כבר הושמעו במסגרת תנועת הידידות קודם לכן. החדש והחמור היה, כי הן באו הפעם מקרב חלק של הפעילים הקומוניסטיים, שעוד תמול־שלשום הגנו על דרכה של התנועה. ביסוד עמדתם היה אי־אמון כלפי ברה"מ, כלפי מדיניותה במזרח־התיכון ובעולם. מטרתם היתה להדביק באי־האמון הזה את חברי התנועה ואת הציבור הרחב ולחסל את תנועת הידידות כפי שהיא. הם התייצבו, למעשה, לימין המדיניות של ממשלת אשכול, שהאשי־מה את ברה"מ במצב החמור ששרר במזרח־התיכון וסיכן את השלום.

במועצת תנועת הידידות, שהתכנסה בחודש אפריל 1965, דחה הרוב המכריע של חברי המועצה את העמדות האנטי־

סובייטיות הללו, והוחלט לשמור על הקו המדיני של התנועה ועל אחדותה.

✶

ב־10 בנובמבר 1964 איבדה תנועת הידידות אבידה כבדה מאוד. בדמי ימיו מת המזכיר הכללי של התנועה, **אלי פלג**.

א ל י פ ל ג
(1964—1918)
המזכיר הכללי של תנועת הידידות ישראל—ברה״מ, ממייסדי האיגוד לקשרי ידידות ותרבות הדדיים ישראל—ברה״מ

הוא מילא את תפקידו בכשרון ובמסירות רבה ותרם רבות להתפתחותה של התנועה וליצירת קשרים עם חוגי ציבור רחבים.

לאחר מותו של אלי פלג כיהן כמזכיר הכללי, **אליעזר פיילר־שומרניק**.

תנועת הידידות הודפת את העמדות האנטי־סובייטיות

על טענת המערערים הגורסת, שמדיניותה של ברה"מ במזרח־התיכון אינה, כביכול, מדיניות של שלום — השיבה תנועת הידידות:

מדיניותה של ברה"מ היא מדיניות שלום עקרונית ועקבית, לטובת כל העמים והמדינות, לרבות ישראל. עוד במפגש הראשון של מדינת ישראל הצעירה עם ברה"מ, אפשר היה ללמוד זאת.

ברה"מ עושה כל שבאפשרותה כדי לשמור על שלום האזור ולפתור בדרכי שלום את הסכסוך הישראלי־ערבי. ממשלת ישראל פתחה במלחמה תוקפנית נגד מצרים, יחד עם צרפת ובריטניה ב־1956. ברה"מ דרשה להפסיק מייד את התוקפנות.

במקרה זה ובאחרים פועלת ברה"מ כדי לכבות מוקדי מלחמה ולהביא לידי הסדרי שלום.

בשנות ה־50 ובתחילת שנות ה־60 גברה המתיחות הבינלאומית ונשקפה סכנה לשלום העולם.

ברה"מ פנתה לכל הפרלמנטים בעולם, ובכלל זה לכנסת ישראל, בבקשה לדון בהצעותיה לפירוק־נשק כללי. הפנייה הועלתה כהצעה לדיון בכנסת. נערכה הצבעה והרוב הוריד אותה מסדר היום.

בתגובה על כך, פירסמה תנועת הידידות גילוי־דעת שהופנה לראש הממשלה, ל. **אשכול**, ושמן הראוי להזכירו כאן, בו נאמר:

> „קשה להתעלם מהעובדה, כי הכנסת סירבה לדון בפניית הסובייט העליון, בעת שהצעות ברית־המועצות לפירוק־נשק כללי זכו לתשומת־לב חשובה באו"ם, בקרב ממשלות ברחבי תבל, בקרב מדינאים ואישים דגולים מן המזרח ומן המערב כאחד; בתקופה, בה גוברות התמיכה והאהדה הנלהבת להצעותיה של ברה"מ מצד כל האנושות, המצפה בקוצר־רוח לאיסור המלחמות.
>
> עבור ישראל פירושה של הצעת הסובייט העליון היא — הפסקת מירוץ־הזיון במזרח־התיכון הפסקת משלוחי־הנשק ל־אזור. ולא זו בלבד: בתנאים המיוחדים, בהם נתונה ישראל, מהווה הפנייה של הסובייט העליון של ברית־המועצות לכנסת

ישראל צעד ידידותי הראוי להיענות ידידותית, לתמיכה מלאה..."
ובהמשך:

„אי רצונה של כנסת ישראל לדון בפניית הסובייט העליון בדבר פירוק נשק כללי, נוגד באופן מוחלט את רצונם של אזרחי ישראל, את כמיהתם של המוני העם היהודי, את השאיפה היסודית של מסורת נביאי ישראל אשר הטיפו לאיסור המלחמות ולשלום בין העמים.

„מסתבר איפוא, כי מנקודת הראות של האינטרסים הלאומיים שלנו, הצעותיה של ברה"מ לפירוק הנשק, תואמות את הצרכים החיוניים של מדינת ישראל.

„מכל הנימוקים האלה, מצאנו להכרחי לפנות לכבודו, בשם אלפי חברי תנועת הידידות ישראל—ברית־המועצות לפעול למען חידוש הדיון במליאת הכנסת על פניית הסובייט העליון".

ב־25 במארס 1960 הכריז ראש ממשלת ברה"מ, **נ. חרושצ'וב**, בפריס על נכונותה של ברה"מ להגיע להסכם עם מעצמות המערב, על הפסקת משלוחי הנשק למזרח־התיכון וכן בדבר פירסום **אמנה בינלאומית** למניעת הפצתו של הנשק הגרעיני.

נשיאות תנועת הידידות בירכה על היוזמה הסובייטית (8.4.1960) וכתבה בגילוי־דעת:

„דעת־הקהל בארצנו חרדה לתוצאות הרות־האסון, העלולות לצמוח מהמשך מירוץ־החימוש בין ישראל לשכנותיה, מהפעולות המעמיסות על משק ארצנו נטל כבד. הפסקת מירוץ־הזיון תסייע גם למציאת פתרון צודק לסכסוך הישראלי־ערבי".

ב־21.5.1963 הציעה ברה"מ להכריז על אגן הים התיכון כעל אזור מפורז מנשק גרעיני. באגרת לממשלת ישראל, כתב נ. חרושצ'וב, בין הייתר: **„פירוז גרעיני הוא עניין חיוני ודחוף להבטחת השלום במזרח־התיכון"**.

ראש ממשלת ישראל, לוי אשכול, קידם בברכה את הסכם מוסקבה „לאיסור ניסויים גרעיניים", והודיע על נכונותה של ישראל להצטרף להסכם (28.7.1963). הוא גם הכריז בכנסת, כי ישראל לא תשתתף בברית תוקפנית אנטי־סובייטית. אך גם להצהרות אלה לא היה כיסוי במציאות המדינית.

עד כאן תשובתה של תנועת הידידות לטענתם של החוגים האנטי־סובייטיים, שכאילו ברה"מ אינה מנהלת, מדיניות שלום במזה"ת.

הטענה השנייה, בדבר חד־צדדיותה ופרו־ערביותה של מדי־ניות ברה"מ במזרח־התיכון החלה להישמע בתחילת שנות ה־50, כאשר נוצרו הקשרים של מצרים עם ברה"מ. בתקופה זו החריף המאבק של העם המצרי למען עצמאותו הלאומית, נגד האימפריאליזם ולהלאמת תעלת סואץ. מצרים מצאה תמיכה בברה"מ, שמדיניותה העקרונית תמכה ותומכת תמיד בכל עם הנאבק לשיחרור מתלות בקולוניאליזם.

העובדות מוכיחות, כי לברה"מ אין במזרח־התיכון שום אינטרסים אחרים, חוץ מהרצון להבטיח את שלומו של האזור, הגובל עם גבולותיה הדרומיים.

בהתאם לנסיבות ועל יסוד העקרונות המנחים את מדי־ניותה, נקטה ברה"מ בשורה של צעדים במזרח־התיכון, כולל הגשת סיוע צבאי לאותן הארצות, שנפלו קורבן לתוקפנותה של המדיניות הישראלית — וזאת כדי לחזק את כושר הגנתן.

ברם, מתי הוגש סיוע זה? כאשר הצבאות הערביים פלשו לישראל? ההיפך הגמור הוא הנכון. ברה"מ החלה לסייע למדי־נות ערביות, כאשר איימו עליהן שליטי ישראל בשותפות ובגיבוי של מעצמות אימפריאליסטיות ובמיוחד לאחר שישראל כבשה שטחים ערביים.

ברה"מ שלחה מומחים צבאיים למצרים. אך מתי? כאשר המטוסים המצריים הפציצו ערים ישראליות? לא, ההיפך הגמור הוא הנכון. הדבר קרה, כאשר מפציצי „פאנטום" מישראל החלו מפציצים מטרות אזרחיות במצרים.

ברה"מ שלחה אניות מלחמה לים־התיכון. אך הדבר נעשה לאחר שהצי הששי האמריקאי נכנס לשם זה מכבר.

העובדות ההיסטוריות מוכיחות, כי הנשק הסובייטי סייע לארצות שהותקפו על־ידי המעצמות האימפריאליסטיות. החוגים השליטים בישראל מתנגדים לביצור העצמאות של מדינות האזור, לכן גם התנגדו למשלוחי הנשק הסובייטי למצרים. על רקע זה חלה הרעה ביחסים בין ישראל לברית־המועצות. בוויכוח הסוער בשנים 1964—1965 התייצבו המערערים על עמדת תנועת הידי־דות, לימין עמדתה הנאציונליסטית־מיליטריסטית של ממשלת ישראל.

הם „שכחו" וניסו להשכיח מאחרים את האמת, כי ישראל

היתה המדינה הראשונה במזרח־התיכון, שקיבלה נשק מצ׳כוסלובקיה בתקופת מלחמת העצמאות ב־1948.

יש לזכור, שעוד ב־1947 טענה הריאקציה הערבית טענה דומה, כלומר, שברה״מ מנהלת מדיניות לטובת ישראל ולרעת הערבים. על טענה זו ענה בשעתו **א. גרומיקו** (26.11.1947):

„משלחת ברית־המועצות משוכנעת, שהערבים והארצות הערביות עוד ישאו עיניהם למוסקבה ולא פעם בלבד, בציפייה לעזרתה של ברית־המועצות במאבקם על אינטרסים חוקיים ובנסיונם להשתחרר משרידי התלות בזרים״.

הוא אמר עוד:

„מדינת הסובייטים מתייחסת מאז ומתמיד באהדה לשאיפותיהם הצודקות של עמי המדינות הערביות במזרח להשתחרר מתלות במדינות זרות ולהשיג עצמאות וריבונות מלאה. אהדה לתנועה לשחרור הלאומי, אהדה לכל מלחמת שחרור לאומי של עמים מדוכאים ותלויים היא אחד מעקרונות־היסוד במדיניות החוץ של ברית־המועצות. זוהי מדיניות יסוד, יציבה ולא חולפת״.

יהיה זה מעניין להביא כאן, את דבריו של שר החוץ הסובייטי, א. גרומיקו, 27 שנים לאחר־מכן, במושב העצרת הכללית של האו״ם (25.9.1974):

„יש המנסה להציג את עמדתה של ברה״מ כחד־צדדית, המתאימה רק לאינטרסים של הארצות הערביות. אכן, אנו תומכים ונמשיך לתמוך בדרישותיהם הצודקות של הערבים. אך יהיה זה לא נכון לראות בעמדתנו צד זה בלבד. כאשר חותרים אנו לכך שהשטחים שנכבשו בכוח לא יהיו פרס לתוקפנות, הרי דרישתנו זו אינה מוגבלת למזרח־התיכון בלבד. היא משקפת את התנגדותנו לתוקפנות בכלל. כך שזוהי שאלה של עקרון בינלאומי חשוב, של מדיניות עקרונית. חוץ מזה מצדדת ברה״מ בקיום ישראל ובהתפתחותה כמדינה ריבונית ועצמאית. אמרנו זאת פעמים רבות ואנו מאשרים זאת שוב. התקדמות אמיתית ולא מדומה בעניין הסדר מזרח־תיכוני תיצור תנאים לפיתוח יחסיה של ברה״מ עם כל מדינות המזרח־התיכון, כולל ישראל״.

יש עניין גם בהצהרתו של ראש ממשלת ברה״מ, **א. קוסיגין**, בקבלת הפנים לראש ממשלת סוריה (19.4.1964):

„אין ולא יכול להיות שום ויכוח בשאלת ההתפתחות העצמאית של מדינות האזור (במזרח־התיכון) משום שאנו תומ־כים בעקביות בעקרון הריבונות והשוויון של כל האומות וב־רעיון אי־התערבות של מדינות בענייניהן של אחרות".

העובדות מוכיחות, איפוא, כי לא ברית־המועצות, אלא ממשלת ישראל שינתה את מדיניותה, זנחה את מדיניות אי־ההזדהות, פנתה לעבר התמיכה באימפריאליזם ונקטה מדיניות מעמדה של כוח כלפי העמים הערביים. בטענה, שברה"מ שינתה את מדיניותה כלפי ישראל והיתה ל„חד צדדית" ו„פרו ערבית", היה נסיון של חיפוי על מדיניותה התוקפנית והאנטי־סובייטית של ממשלת אשכול.

אשר לטענה, כי ברה"מ מפלה כביכול את אזרחיה היהודיים: טענה זו נדחתה על ידי תנועת הידידות מכל וכל. תשובה מקיפה בנושא זה, ניתנה בפרק הקודם. נוסיף רק, כי אותם החברים המסויימים במוסדות התנועה, שהצטרפו בשנת 1965 למקהלה האנטי־סובייטית בנושא זה, הביאו נזק לתנו־עת הידידות ולאינטרס הישראלי שבשיפור היחסים עם ברה"מ.

ועוד תשובה אחת על האשמה נוספת:

אחת ההאשמות שהושמעה על ידי המערערים נגד תנועת הידידות היתה, שהפרוגרמה שלה ושיטת פעולתה מגבילות את היקף השפעתה. לדעת המאשימים, צריכה היתה התנועה להיות „גמישה יותר" בתגובותיה על גילויים של אנטי־סובייטיזם ולהת־חשב ברמת הבנתם של ההמונים, הנתונים תחת מכבש התעמו־לה העויינת את ברה"מ. לכן, הם טענו, יש לבקר פחות את המדיניות האנטי־סובייטית של ממשלת ישראל, לדבר פחות על מדיניות השלום של ברה"מ ולחכות עד שיגיעו זמנים „נוחים" יותר להבאת דבר האמת על מדיניותה של ברה"מ.

גם עמדות אלה לא היו חדשות. הלא כך דיברו מנהיגי מפא"י, מפ"ם וש. צירולניקוב בעבר. גם הם תבעו, במלים שונות במקצת, כניעה לתעמולה הלאומנית. תנועת הידידות היתה כבר מנוסה. פעיליה ידעו כבר, כי אין בתיאוריות אלו אלא נסיון לפגוע בתנועה. אך נסיונם נכשל. עובדה היא, שאלה שפרשו קודם מהליגה לידידות והקימו ועדים משלהם, על פי דרכם, לא הפכו לתנועה המונית, אלא נמוגו והתחסלו כליל.

גורל כזה חיכה גם לפורשים החדשים מתנועת הידידות.

תנועת הידידות דגלה תמיד ודוגלת גם היום ברעיון, כי ידידות רוכשת ידידות. על כן סבורים שוחרי הידידות עם ברה"מ, שתפקידם אינו לחכות עד שההמונים יבינו, אלא לפ־עול, להסביר ולהדוף השמצות אנטי־סובייטיות; להיאבק לשינוי המדיניות הישראלית בכיוון של השלום והנייטרליות, שכן הידי־דות עם ברה"מ — זהו האינטרס האמיתי של ישראל, למען שלומה ובטחונה.

ברם, העובדות ההיסטוריות ועובדות החיים והרצון הכן של ידידי ברה"מ לשכנע את המערערים לא הועילו. אלה חתרו לפילוג התנועה ועשו זאת. הם הביאו נזק בל־ישוער למחנה השלום והידידות עם ברה"מ. שבירת התנועה החלה ב־1965. הפילוג הסופי חל ב־1967.

אך ראוי לציין, שכמעט כל ההנהגה הבלתי־מפלגתית היהו־דית־ערבית של התנועה ורבים מהפעילים נשארו נאמנים לתנו־עת הידידות ולפרוגרמה שלה. זהו דף מפואר בתולדות תנועת הידידות ישראל—ברה"מ — לשמור ולהגן על התנועה בעתות כה קשות של פילוג מבפנים ושל היסטריה מלחמתית־כיבושית ואנטי־סובייטית מחוץ. מאוחר יותר שמחה תנועת הידידות לקבל שוב לשורותיה אותם החברים, שהתחרטו על שעזבוה בתקופת־המשבר, מתוך שיקולים בלתי־נכונים או הטעייה. הם פעילים בתנועה ותורמים לרעיון הידידות בין ישראל לבין ברה"מ.

מאז הפילוג ועד לוועידת התנועה ב־1972, מילאה את תפקיד המזכירה הכללית של התנועה — **רות לוביץ'**.

תנועת הידידות ומלחמת יוני 1967

בשנת 1967 שוב עלתה המתיחות במזרח-התיכון. האימ־פריאליסטים האמריקאיים ניסו להפעיל את הדוקטרינה של נאט״ו, כדי להגביר את השפעתן באזורנו, ובהתאם לכך הפגינו הבריטים והאמריקאים את כוחם הצבאי בקרבת חופי לבנון.

ממשלת לבנון מחתה על צעד זה והצי האמריקאי נסוג, אך הטיל עוגן במאי 1967 בקרבת חופי ישראל ומצרים. היה בצעד זה ביטוי לתמיכה האמריקאית בתוכניות התוקפניות של ממשלת ישראל, וכך אמנם כתב „דבר״ (30.7.67): „המערך המדיני הבינלאומי גרם לכך, שכל נצחונה של ישראל בשדה הקרב, הוא נצחונה של ארה״ב בזירה הבינלאומית״.

התפתחות חמורה זו חלה על רקע התגברות המתיחות הבינלאומית. כרגיל במצבים כאלה ניסה האימפריאליזם שוב את כוחו בבחישה במחנה הסוציאליסטי, הפעם בצ׳כוסלובקיה (1968). הוא ניסה לקומם גורמים מסויימים בה נגד המשטר הסוציאליסטי, במטרה לנתק את צ׳כוסלובקיה מקהיליית העמים הסוציאליסטית. הנסיון למגר את המשטר הסוציאליסטי בצ׳כוס־לובקיה נכשל. המהומה שעוררו הכוחות האנטי-סובייטיים בעניין זה בעולם כולו היתה מכוונת, בין הייתר, להסיח את דעת הציבוריות העולמית ממעשיהם הנפשעים של שליטי ארה״ב בווייטנאם וביוון, בה אירגנו הפיכה פאשיסטית (21.4.1967) וגם מתוכניותיהם התוקפניות במזרח-התיכון.

ברה״מ עשתה כל שביכולתה כדי למנוע את המלחמה. כאשר התברר, כי אכן עומדת מצרים לפני התקפה מצד ישראל בתמיכתם של שליטי ארה״ב, פנתה מצרים לברה״מ בבקשה לעזרה. ברה״מ נענתה והתייצבה לצדה — בהתאם לעקרונותיה בדבר עזרה לעמים המגינים על עצמאותם ועל ריבונותם.

ראש ממשלת ברה״מ, **א. קוסיגין**, אמר בהופעתו בפרלמנט המצרי עוד ב־18.5.1966:

„אנו מבינים את עניינם החיוני של הערבים בבעייה הפלשתינאית ואנו בעד פתרונה על בסיס הוגן. ברה״מ, מתיי־צבת, כקודם, באהדה לימין המאבק להחזיר את הזכויות החו־קיות והבלתי מעורערות של פליטי פלשתין״.

עם החמרת המצב שיגרה ברה״מ איגרת לישראל, בה האשי־מה אותה בהכנות מלחמתיות ובפרובוקציות באזור הגבול עם סוריה (25.5.1966). ב־11.11.1966 הופיע שר־החוץ הסובייטי, א. גרומיקו, באו״ם והתריע על מגמותיה המלחמתיות של ישראל נגד סוריה. ממשלת ישראל דחתה את ההאשמות הסובייטיות (29.5.1966). ב־7 באפריל 1967 הפעילה ממשלת ישראל את חיל האוויר בפעולה תוקפנית נגד סוריה, אותה הגדירה כ„פעו־לת מנע״.

תנועת הידידות גייסה את דעת הציבור נגד סכנת המלחמה ונגד ההידרדרות ביחסים בין ישראל וברה״מ.

בתקופה זו, עד מחצית שנת 1966, למרות חילופי האגרות החריפות, נמשכו עדיין הקשרים התרבותיים והציבוריים בין ישראל לברה״מ. אך ב־22.9.1966 ביטלה ברה״מ את ההזמנה לתזמורת הפילהרמונית הישראלית שעמדה לצאת להופעות בברה״מ. ביטול ההזמנה גרם לאכזבה בחוגים רבים בישראל, בייחוד בקרב אנשי המוסיקה. תנועת הידידות פירסמה גילוי־דעת (4.10.1966) בנושא זה.

גילוי־דעת תנועת הידידות ישראל—ברה״מ

„תנועת הידידות רואה בצער את ביטול חילופי הביקורים של התזמורת הפילהרמונית הישראלית והתזמורת הפילהרמונית של מוסקבה שעמדו להערך בנובמבר הקרוב.

לכן, חוזרת תנועת הידידות ומתריעה על הנזק הרב הנגרם ליחסים בין ישראל לברה״מ על־ידי התעמולה העויינת את ברה״מ המתנהלת על־ידי העתונות, על־ידי ארגונים שונים ועל־ידי חוגים רשמיים, והיא מגנה אותה בכל החריפות.
תנועת הידידות סבורה:

כי רוב הציבוריות הישראלית שואפת לשיפור היחסים עם ברה״מ וסולדת מהתעמולה האנטי־סובייטית, רואה את הנזק המדיבי החמור הכרוך בה ותיאבק נגדה בייתר שאת.

כי המאבק נגד התעמולה האנטי־סובייטית הוא בראש וראשונה חובתם הקדושה של שוחרי הידידות ישראל — ברה"מ בארצנו ושל הציבור הישראלי כולו, כיוון שתעמולה זו מפריעה לקשרי הידידות עם ברה"מ ועמיה ועם יהודי ברה"מ בכלל זה.

גם כיום — נוכח ביטול תכנית ביקורי הגומלין של התזמורות של ישראל וברה"מ — קוראים אנו:

להגברת הפעולה — בעלת החשיבות הלאומית העליונה — לשיפור היחסים הישראליים־סובייטיים.

להמשך התפתחות קשרי התרבות.

להדיפת התעמולה האנטי־סובייטית של אלה שעושים עבודה זרה, ושלא האינטרס של ישראל והעם היהודי נר לרגליהם".

המתיחות הובילה למלחמה

בינתיים הלכו והחריפו היחסים בין ישראל וברה"מ. ראש הממשלה דאז, לוי אשכול, פירסם הודעה, (24.5.1967), בה האשים את ברה"מ במצב הקיים וטען ש„אחריות מיוחדת מוטלת על ברית־המועצות, שלה מהלכים בדמשק ובקהיר". הוא טען „כי ריכוז הכוחות המצריים בסיני והוצאת חיל החירום של האו"ם מסיני מעוררים דאגה ומהווים סכנה".

התשובה הסובייטית (פורסמה בידי סוכנות טאס"ס ב־27.5.1967) ניתנה תחת הכותרת: **„העמים מעוניינים בשלום"**, ונאמר בה, בין הייתר:

„מי שיעז לפתוח בתוקפנות במזרח־התיכון ייתקל לא רק בכוח המאוחד של מדינות ערב אלא גם בהתנגדות תקיפה מצד ברית־המועצות וכל המדינות שוחרות השלום.

„העמים אינם מעוניינים בליבוי סיכסוך צבאי במזרח־התיכון. רק קומץ מונופוליסטים, אלי נפט וגרוריהם, עלולים להיות מעוניינים בסיכסוך כזה. רק כוחות האימפריאליזם, שבדרכם הולכת ישראל, עשויים להיות מעוניינים בכך.

„השמירה על השלום והבטחון באזור, הגובל במישרין

בגבולות ברית־המועצות, תואם את האינטרסים החיוניים של עמי ברית־המועצות. בהביאה בחשבון את המצב, עושה ברית־המועצות ותוסיף לעשות כל מה שביכולתה, כדי למנוע את הפרת השלום והבטחון במזרח־התיכון וכדי להגן על הזכויות החוקיות של העמים בו.

„ישראל לא היתה יכולה לפתח פסיכוזה צבאית, לולא קיבלה עידוד ישיר ובלתי־ישיר לעמדה זו מאימפריאליסטים מסויימים המעוניינים להשליט דיכוי קולוניאלי על אדמותיהם של הערבים.

„חוגים אלה רואים בישראל במצב זה את הכוח העיקרי המתנגד לאותן מדינות ערביות, המנהלות מדיניות לאומית בלתי־תלוייה והמתנגדת ללחצו של האימפריאליזם".

חילופי אגרות

בסוף חודש מאי 1967 היו חילופי אגרות והצהרות קדחתניים בין ישראל לברית־המועצות. להלן רישום כרונולוגי:

באיגרת קוסיגין לאשכול (26.5.67) נאמר:

„השתמש נא בכל האמצעים למנוע התלקחות צבאית שיהיו לה השלכות רציניות על השלום והבטחון הבינלאומיים. אנו פונים אליך למנוע מוקד מלחמתי חדש בעולם, שיביא לסבל רב. אנו סבורים, שיהיה המצב בגבולה של ישראל עם סוריה מסוכן כאשר יהיה, חיוני למצוא דרכים ליישב את הסיכסוך באמצעים בלתי־מלחמתיים. קל להצית אש, אך לכבותה לא יהיה קל כל־כך, כפי שסבורים הדוחפים את ישראל לעבר מלחמה".

1.6.67 — באיגרת אשכול בתשובתו לקוסיגין, נאמר:

„חסימת מיצרי טיראן בפני שייט ישראלי הינה מעשה מלחמתי קלאסי... העומד בניגוד מוחלט לחוק הבינלאומי ול־זכויות האדם. לא יכולה להיות השלמה עם מצב כזה. מעשי ממשלת מצרים הם שהכריחו את ממשלת ישראל לנקוט באמצעי בטחון על־ידי גיוס כוחותיה לשמירת בטחון גבולות ישראל".

נציג ברה"מ במועצת-הבטחון, טען, כי חסימת מיצרי טיראן באה בתגובה להכנות ישראל לתקוף את סוריה.

בקשר לעמדתה של ברה"מ ביחס לחופש השייט נאמר:

„דעתה של ברה"מ היא, שאחד המרכיבים של הסדר-השלום חייב להיות לא רק הכרזה בדבר חופש-שייט לכל המדינות, אלא הבטחת חופש-השייט הזה ללא אפלייה כלשהי.

„ידוע היטב, שנשיא מצרים — שתעלת סואץ עוברת בשטחה ומיצרי טיראן שייכים למיים הטריטוריאליים שלה — הכריז כמה וכמה פעמים, שארצו מוכנה להבטיח חופש-שייט בנתיבים אלה וללא אפלייה, בתנאי, שישראל תסכים להגשים את כל התביעות של החלטת מועצת הבטחון המופנות אליה. חוץ מזה, חופש השייט בתעלת-סואץ מובטח גם על פי אמנת קונסטנטינופול מ-1888, אמנה השרירה וקיימת עד היום הזה".

5.6.67 **איגרת אשכול לקוסיגין** — הודעה על ההתלקחות הצבאית בין ישראל למצרים, מטילה את מלוא האחריות על מצרים.

ב-6 ביוני 1967 תקפה ישראל את מצרים ואת סוריה.

6.6.67 — איגרת קוסיגין לאשכול מגנה בחריפות את המעשה ההרפתקני של ישראל נגד מצרים:

„עתידה של ישראל, כעתיד אומות אחרות, קשור קשר בלתי-מנותק לשלום. ממשלת ישראל ידעה שניתן היה למנוע את הסיכסוך".

קוסיגין קרא להפסקת הלוחמה, לנסיגת כוחות ישראל מן השטח הכבוש; הוא הזהיר, שאם לא תעשה זאת, תישא יש-ראל באחריות למלחמה על כל תוצאותיה.

7.6.67 — איגרת ברה"מ לישראל מזהירה, כי אם ישראל לא תציית ללא-דיחוי להחלטת מועצת-הבטחון (בדבר הפס-קת-אש) —

„ברה"מ תעיין מחדש ביחסיה עם ישראל ותקבל החלטה לגבי המשך יחסיה הדיפלומטיים עמה. ברה"מ תעיין, כמובן, בנקיטת צעדים נחוצים כתוצאה ממדיניותה התוקפנית של ישראל".

8.6.67 — תשובת ממשלת ישראל לממשלת ברה"מ דוחה את כל ההאשמות על תוקפנותה נגד מצרים.

הצהרת מנהיגי המדינות החברות באמנת ורשה ויוגוסל־ביה התפרסמה במוסקבה ב־9.6.67:

„אם ישראל לא תפסיק את התוקפנות ולא תחזיר את כוחותיה מעבר לקווי שביתת־הנשק, ינקטו המדינות הסוציא־ליסטיות בכל האמצעים הנחוצים כדי לעזור לארצות הערביות ולתת תשובה מכרעת לתוקפנים".

בכנס במוסקבה השתתפו נציגי המדינות הסוציאליסטיות באירופה ומפלגותיהן הקומוניסטיות והפועליות, ביניהם החברים: **ל. ברז'נייב, א. קוסיגין, נ. פודגורני, ו. גומולקה, י. צירנקביץ', א. נובוטני, ו. אולבריכט, י. ב. טיטו, י. קאדר, ת. ז'יבקוב.** על ההצהרה חתמו נציגי שבע מדינות, ואילו נציגי רומניה שמרו לעצמם את הזכות להצטרף אליה לאחר־מכן.

ב־10.6.67, **ברה"מ ו־5 מדינות סוציאליסטיות נוספות** (מחוץ לרומניה) **הודיעו לישראל על החלטתן לנתק את יחסיהן הדיפ־לומטיים עמה.**

השגריר הסובייטי בישראל, **ד. צ'ובאחין**, וצוות השגרירות, עזבו את הארץ (15.6.1967).

ראוי לציין, כי עם ניתוק הקשרים הדיפלומטיים עם ישראל, הציעה השגרירות הסובייטית להשאיר בארץ את אחד מעוב־דיה במעמד דיפלומטי, את כתב סוכנות טאס"ס, אך ממשלת ישראל דחתה את ההצעה.

מלחמת יוני ותוצאותיה

מלחמת־יוני 1967 היתה מלחמה רבת־קרבנות והשלכות הרסניות. במלחמה נהרגו, לפי הודעת דובר צה"ל, 679 חיילים ישראליים ונפצעו 2563. נהרגו ונפצעו אלפי חיילים מצריים; אלפים נוספים מתו בצמא, בהיותם תקועים במדבר בקיץ הלוהט כששלטונות ישראל מונעים מהם מים.

במלחמה זו כבשה ישראל שטחים ערביים נרחבים, המ־אוכלסים בלמעלה ממליון תושבים פלשתינאיים. כיבוש זה הכ־תיב את ההתפתחות המדינית באזורנו בשנים הבאות, התפתחות שהולידה מלחמות ושפיכות דמים ממושכת, קורבנות רבים מבין היהודים והערבים, סכנה לשלום האזור וסכנה לבטחונה של ישראל ולחייה הדמוקרטיים.

פעילות דיפלומטית קדחתנית

עם שוך הקרבות הציעה ברה״מ לכנס ועידה בינלאומית, שתדון בחיסול תוצאות התוקפנות הישראלית ובהבטחת השלום באזור.

בעצרת הכללית של האו״ם, ב־20.6.1967, שכונסה ביוזמתה של ברה״מ ובתמיכת רוב חברות האו״ם, נאם ראש ממשלת ברה״מ, **אלכסיי קוסיגין.** הוא הטיל על ישראל את האחריות למלחמה, ודרש פינוי מיידי וללא תנאי של השטחים שכבשה. בעצרת זו הופיע שר־החוץ הישראלי, **אבא אבן,** שתקף את ברה״מ וטען, שהיא מתנגדת לקיומה של מדינת ישראל. על כך ענה לו ראש ממשלת ברה״מ, א. קוסיגין: **„ברה״מ אינה יריבתה של ישראל, אלא יריבת המנהיגים הישראליים המנהלים מדיניות הרפתקנית״.** הוא הזכיר, כי ב־1947 תמכה ברה״מ בהקמת ישראל בשל דבקותה בעיקרון ההגדרה העצמית. ברה״מ מוכנה — אמר — לשתף פעולה עם כל המדינות האחרות, כדי להגיע לפתרונות שיעלו בקנה אחד עם האינטרסים של השלום במזרח־התיכון ובעולם כולו.

„אלה שפתחו במלחמה נגד הארצות הערביות אינם צריכים להשתעשע בתקוות, שיוכלו ליהנות מפרי מעשיהם״ — **אמר א. קוסיגין —** בהטעימו, כי „ברה״מ אינה מכירה בכיבושים הטריטוריאליים של ישראל״.

בעצרת זו, הציע א. קוסיגין, בשם ברה״מ, את ההצעות הבאות לפתרון שלום של הבעיות במזרח־התיכון:

> **„העצרת הכללית קובעת, שישראל, הפרה באופן גס את מגילת האו״ם ואת עקרונות החוק הבינלאומי המקובלים באופן כללי וביצעה תוקפנות מחושבת ומתוכננת מראש נגד מצרים, סוריה וירדן, כבשה חלק מהטריטוריה שלהן והסבה להן נזק חומרי גדול.**
>
> **„תוך הפרת החלטות מועצת־הבטחון על ההפסקה המיידית של כל מעשי האיבה ועל הפסקת־אש מהימים 7 ו־9 ביוני 1967 המשיכה ישראל לנהל פעולות צבאיות אופנסיביות נגד המדינות המוזכרות לעיל והרחיבה את תחומה הטריטוריאלי״.**

בין ההצעות הסובייטיות היתה דרישה שישראל תפנה את כוחותיה מהשטחים שכבשה ותחזור לעמדות שמאחורי קווי

שביתת-הנשק מייד וללא כל תנאי, כפי שזה נקבע בהסכמי שביתת-הנשק, ותכבד את המעמד של האזורים המפורזים, כפי שזה נובע מהסכמי שביתת-נשק אלה.

כמו-כן פנתה ברה"מ למועצת-הבטחון לנקוט מצידה באמ־צעים יעילים מידיים, כדי לחסל את כל תוצאות התוקפנות שבוצעה על-ידי ישראל.

בנאומו בעצרת האו"ם בספטמבר 1967, הדגיש **א. גרומיקו**, שר-החוץ של ברה"מ, כי „**עמדת ברה"מ אינה מכוונת נגד קיומה של ארץ זו או אחרת, כי ברה"מ מצדדת במתן ערבויות לשלום ולבטחון של כל מדינות האזור, השוכן דרומית לברה"מ**". אך יחד עם זאת, ציין, כי „**לא ניתן להשיג את השלום והבטחון ללא פינוי השטחים הכבושים מכוחות התוקפן הישראלי**".

תשומת-לב עורר פרסום קול-קורא של הסופרים היהודיים בברה"מ, שפורסם ב„סאָוועטיש היימלאַנד", כתב-עת הסופ־רים בברה"מ בשפת אידיש, מחודש יולי 1967:

„ברגעים קשים אלה, כתוצאה מהמלחמה הבלתי-הגיונית, הופר השלום במזרח הקרוב ועד היום לא חזר לקדמותו. אנו, הסופרים היהודיים הסובייטיים, איננו יכולים להישאר אדישים. יחד עם העם הסובייטי כולו תומכים אנו בהחלטיות במדיניות הממשלה הסובייטית, הנכונה לחסל את הסיכסוך, לכבות את אש המלחמה במזרח הקרוב בדרכי שלום, לטובת העמים החיים באזור.

„העם היהודי, ששיכל במלחמת-העולם השנייה ששה מיליונים מבניו, מבין היטב את הסכנה הטמונה בסיכסוכים צבאיים.

„דווקא בימים אלה עלינו לזכור את אזהרתו של המדען והוגה-הדעות הדגול, אלברט איינשטיין, אשר הזהיר בזמנו את השליטים הישראליים, שקיום מדינת ישראל יובטח רק בתנאים של דו-קיום בשלום עם השכנים הערביים".

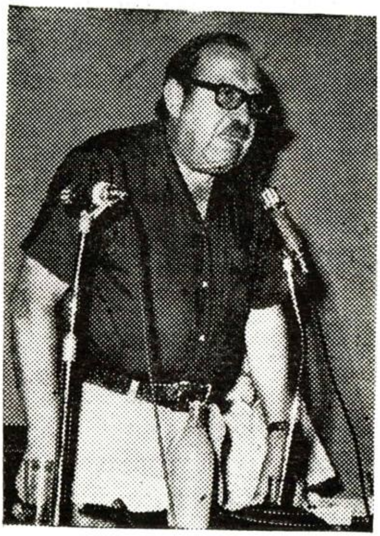
ועוד נאמר בקול-קורא:

„**הכיבוש וההתפשטות הטריטוריאלית** — זוהי דרכם של הרפתקנים, שהם כלי-משחק בידי המדינות האימפריאליסטיות. דרך זו של הרפתקנות היא סכנה לעצם קיומה של ישראל כמדינה. ברית-המועצות תמכה תמיד בזכויותיהם של כל העמים, גדולים כקטנים, לבנות ולשמור על ריבונות מסגרתן הממלכתית

הלאומית. על־פי עקרונות אלה הצביעה ברית־המועצות באו"ם ב־1947 בעד ההחלטה להקים שתי מדינות בשטחה של המושבה הבריטית, פלשתינה — יהודית וערבית.

„אנו פונים אל הסופרים ואל אנשי־התרבות היהודיים המתקדמים, אל כל היהודים המתקדמים בעולם, להרים את קולם למען השכנת שלום במזרח־התיכון, בעד החזרת הצבא הישראלי אל קווי שביתת־הנשק, למען השכנת אווירה של כיבוד האינטרסים החוקיים של כל המדינות והעמים באזור".

חתמו: **הירש אשרוביץ', אברהם גונטר, שיקה דרין, ו. ונדורף, אהרן ורגליס, נתן לוריא, חיים מאלטינסקי, בוזי מילר, חיים מלמוד, משה נוטוביץ', יחיאל פליקמן שלמה רויטמן, יחיאל שרייבמן.**

נתן ילין־מור
(1980—1913)
הכר נשיאות תנועת הידידות ומממייסדי הוועד לשיפור היחסים ישראל—ברה"מ

למרות טיפוח ההיסטריה המלחמתית, נמצאו בישראל כוחות שוחרי שלום, אשר פתחו בפעולה בתביעה לנסיגת ישראל מהש־טחים הכבושים.

בספטמבר 1967 חתמה שורה של עתונאים, אמנים ואנשי־ציבור על ההודעה הבאה (פורסמה ב־22.9.67 בעתון „הארץ"):

„זכותנו להתגונן מפני השמדה אינה מקנה לנו את הזכות לדכא אחרים.
כיבוש גורר אחריו שלטון זר
שלטון זר גורר אחריו התנגדות
התנגדות גוררת אחריה דיכוי
דיכוי גורר אחריו טרור וטרור נגדי
קרבנות הטרור הם בדרך כלל אנשים חפים מפשע.
החזקת השטחים הכבושים תהפוך אותנו לעם של רוצחים ונרצחים.
נצא מהשטחים הכבושים מיד".

המפלגה הקומוניסטית הישראלית היתה המפלגה היחידה בישראל, שהרימה קול מחאה נגד מלחמה זו. המזכיר הכללי של המפלגה הקומוניסטית הישראלית, ח"כ **מאיר וילנר**, הופיע בכנסת ביום פרוץ המלחמה ואמר בין הייתר:

„המלחמה עלולה להביא אסון על מדינת ישראל. שום אוייב לא יכול היה להביא נזק כה רב לישראל כמו הממשלה הנוכחית. אתם אומרים שזוהי ממשלת ,ליכוד לאומי'. אנו אומרים לעם: זוהי ממשלת מלחמה אנטי־לאומית.

„מי שפותח במלחמה אינו יכול לדעת כיצד היא תיגמר. זאת מוכיח הנסיון העצמי של ישראל. לכן אומרים אנו מתוך אחריות היסטורית עליונה; למען בטחון ישראל ועתידה כמדינה עצמאית מוכרת על־ידי עמי האזור: תופסק המלחמה, יוחזר צה"ל מייד אל קווי שביתת־הנשק!"

מאז מלחמה זו החלו כוחות השלום בישראל במערכה נגד הכיבוש ולמען השלום. מערכה זו שנמשכת היתה ונשארה קשורה עם גורל היחסים בין ישראל לברה"מ.

תנועת הידידות משקמת את עצמה

לאחר מלחמת־יוני 1967 מצאה התנועה את עצמה במצב קשה מאוד. פעיליה, שנימנו עם מתנגדי המלחמה, פעלו באווירה מיליטריסטית, היסטרית, ששטפה המונים רחבים. הקריאות של תנועת הידידות לפעול לחידוש הקשרים הדיפלומטיים עם

ברה"מ על־ידי חיסול תוצאות המלחמה (נסיגה מכל השטחים הכבושים ב־1967 בהתאם להחלטת מועצת הבטחון 242) נפלו על אוזניים אטומות. שופרות־התעמולה הרשמיים שוב ושוב שטפו את מוח הציבור בהסתה, שברה"מ כאילו מתנגדת לקיומה של מדינת ישראל.

כדי להדוף תעמולה כוזבת זו, פירסמה תנועת־הידידות את הודעתו של ראש־ממשלת ברה"מ, **א. קוסיגין**, ב־1968 בה אמר:

„אנו מודאגים מאוד מהמאורעות במזרח־התיכון. קיימת החלטה שנתקבלה במועצת־הבטחון בנובמבר האחרון. החלטה זו דרשה את פינוי השטחים שנתפסו על־ידי התוקפן. דבר זה עוד לא בוצע. התעצמות הכוחות נמשכת משני הצדדים. אנו סבורים, שהכרחי הוא להגביר את המאמצים הפוליטיים, כדי להבטיח את פינוי הכוחות אל העמדות שלפני ה־6 ביוני 1967. עם זאת, אין לנו שאיפות תוקפניות כלשהן נגד ישראל. **היינו בעבר היוזמים להקמתה ואנו מוסיפים להאמין כי ישראל צריכה להתקיים כמדינה**".

באוקטובר 1970 אישרה הוועידה ה־24 של המפלגה הקו־מוניסטית הסובייטית תוכנית־שלום למזרח־התיכון. בתוכנית נאמר, כי לכל מדינה במזרח־התיכון הזכות לקיום לאומי עצמ־אי, לאי־תלות ולבטחון, וכי למען מימוש זכות זו יש לחתור להסדר מדיני של המשבר במזרח־התיכון. תוכנית־השלום הסו־בייטית הצביעה על ההכרח בהשגת שלום צודק ויציב, שיבוא במקום הסכמי שביתת־הנשק. השלום יושג על־ידי ביטול הכי־בוש, ביטול מצב הלוחמה, הכרה בזכות קיומן הריבוני של כל המדינות באזורנו והכרה בזכויות הפליטים הפלשתינאיים.

התוכנית הציעה עוד הקמת אזורים מפורזים, הצבת כוחות או"ם בשורת מקומות, וכן ערבויות ישירות של המעצמות הגדו־לות או של מועצת־הבטחון של האו"ם.

תוכנית־השלום הסובייטית, שתנועת הידידות תמכה בה, סייעה לפעילים להסביר לציבור הרחב את הצורך שבשיפור היחסים בין ברה"מ לישראל.

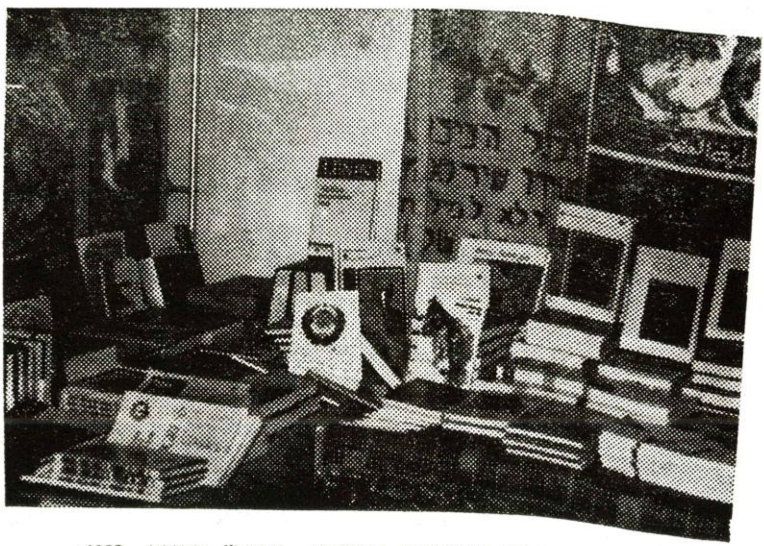
הפעילות החתרנית של המערערים על הקו של תנועת הידידות גרמה נזק רב ושיתקה את הפעילות בכמה מקומות בארץ. „האיגוד לקשרי תרבות הדדיים ישראל—ברה"מ" הפסיק את פעילותו. היו אלה שנים קשות מאוד לפעילי התנועה.

ברם, האמונה בצידקת דרכם והמאמצים הבלתי-נלאים של פעילי תנועת-הידידות איפשרו במרוצת הזמן לשקם את הסני-פים הקיימים ולהקים סניפים חדשים. מאמצים עצומים הושקעו ברכישת מועדונים, במקום אלה שנתפסו על-ידי הפורשים מהתנועה.

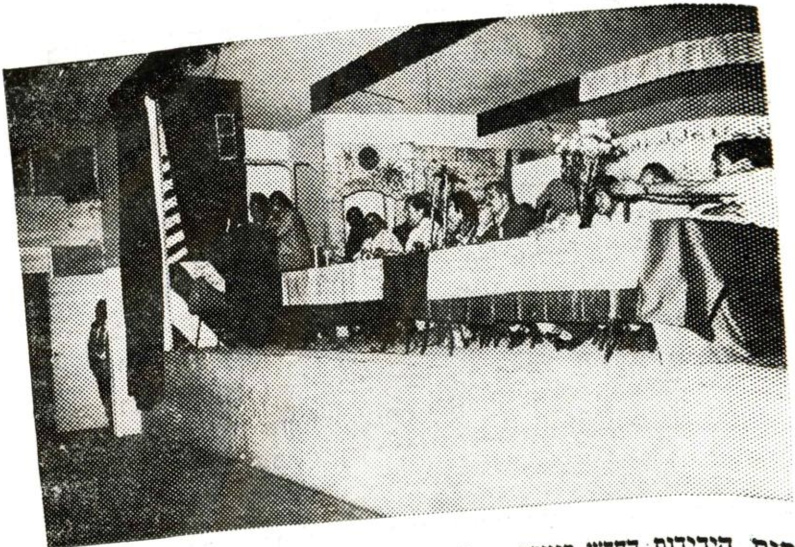
בשנת 1969 נפתח מועדון-התרבות „אחווה" בחיפה, בו החל לפעול סניף תנועת-הידידות. במועדון הוקמה ספרייה חדשה. (1972). חלק מהספריה הוקם בעזרתה של אחת הפעילות הרא-שונות בתנועה בירושלים, גניה ויטצל, להנצחת שמו של בנה היחיד, וולודיה ויטצל, שנפל במלחמת העצמאות ב-1948.

בבית-הידידות בתל-אביב המשיכו פעילי תנועת הידידות לפעול תוך קשיים וויכוחים מתמידים עם המתנגדים עד שנת 1970. הבית-המרתף בו שכנה תנועת הידידות במשך שנים רבות ברח' דיזנגוף 129 נמכר.

ב-1971 נפתח בתל-אביב בית-ידידות חדש ברח' אחד העם 70, ובו אולם קולנוע וספריה. באותו הבית שוכן גם המשרד של מרכז תנועת הידידות. כן החלו לקום ולפעול מחדש מועדוני

תערוכת ספרים סובייטיים במועדון „אחווה" בחיפה, 1983

בית הידידות החדש בנצרת. קבלת פנים למשלחת הסובייטית (1979). נואם: א. בוביו, ראש המשלחת הסובייטית

ידידות ותרבות במקומות שונים בארץ: בתל-אביב, בחיפה, ביפו, בבת-ים, בחולון, ברמת-גן. פעולות של תנועת הידידות מתקיימות גם בסניפים בערים: ירושלים, בני-ברק, באר-שבע, רמלה, ראשון-לציון ומקומות אחרים.

פעילות רבה התקיימה במועדונים בסניפים הערביים במקומות הבאים: נצרת, אום-אל-פחם, כפר-יאסיף, יפיע, ראמה, עכו ואחרים. בשנת 1975 נפתח בית ידידות חדש ומפואר בנצרת.

מאז החלה תנועת הידידות לפעול כתנועה יהודית-ערבית, היתה צורת פעילותה מותאמת לתנאים השוררים בקרב חוגי האוכלוסייה השונים בארץ. בו בזמן שהאוכלוסייה היהודית נמצאת תחת מכבש התעמולה העויינת כלפי ברה"מ, דבר המחייב את תנועת הידידות להפעיל את מירב כוחה לפסים של הדיפת ההסתה האנטי-סובייטית — ברובה המכריע של האוכלוסיה הערבית קיים יחס חיובי ואוהד כלפי ברה"מ.

הסניפים של התנועה ביישובים הערביים לא סבלו מהזעזוע שעבר על סניפים אחרים של תנועת הידידות ב-1965, כי אף אחד מהסניפים הערביים לא הצטרף לפורשים.

אמנם בתקופות מסויימות, כמו למשל, עם התגברות הריאקציה והפעילות האנטי־סובייטית במצרים, או בזמן המלחמה בלבנון — הושפעו אי אלה אנשים באוכלוסייה הערבית בארץ והציבו סימני שאלה על מדיניותה של ברה"מ ועל העזרה מצידה במלחמת לבנון. לאחר הסברה ניתן היה לאתר את הדעות הנ"ל. תנועת הידידות מדריכה את פעיליה להיות עירניים ולא להשאיר קרקע לפעילות חוגים עויינים אפשריים.

מועדוני הידידות הללו פעילים גם כמועדוני תרבות לקהל ומהווים מקומות מפגש של אנשים שרוצים לשמוע את האמת על ברה"מ, לראות סרטים סובייטיים חדשים, לקרוא ספרות ועתונות סובייטית בשפות שונות.

בכל מועדון פועלים אקטיבים של פעילים, ידידי ברה"מ, בלתי־מפלגתיים וקומוניסטים — בקולקטיב הנושא על שכמו את כל הפעילות בהתנדבות ובמסירות.

גם המוסדות המרכזיים של התנועה שוקמו והחלו לפעול באופן סדיר. מוסדות התנועה שמרו כל הזמן על קשרים עם „ברית החברות הסובייטיות לקשרי ידידות ותרבות עם ארצות חוץ". קשרים אלה תרמו רבות לפיתוח הספריות, לאספקת סרטים סובייטיים, לקיום תערוכות ועוד.

ב־1972 החל להופיע בהוצאת התנועה פעמיים בשנה, הביטאון **„כן ידידות"**. המערכת פעלה בשנים האחרונות בהרכב: **רות לוין** — עורכת ראשית, **מישה אידלברג**, **יורם גוז'נסקי**, ו**עמוס לוין**.

תנועת הידידות — הזרוע לקשרים ציבוריים ותרבותיים עם ברית־המועצות

מייד לאחר שהופסקו הקשרים הדיפלומטיים בין ברה"מ וישראל, פנתה תנועת הידידות לברית החברות הסובייטיות לקשרי ידידות ותרבות עם מדינות חוץ בבקשה להמשיך בקשרים תרבותיים וציבוריים באמצעות תנועת הידידות. ברה"מ, המבחינה עקרונית בין ממשלת ישראל ומדיניותה לבין העם

שער הבטאון: המשורר ע מ ו ס ל ו י ן (דקר), מכין גליון של הבטאון

בישראל, נענתה לבקשה. זו היתה מחווה כלפי הציבוריות הישראלית שוחרת־השלום.

ב־1968 החלה תקופה חדשה של קשרי־ידידות רחבים בין אישי־ציבור ישראליים לבין ברה"מ. החלו חילופי משלחות קבועים: משלחות של תנועת הידידות ומשלחות סובייטיות כאורחות של תנועת הידידות; חילופי משלחות של נשים, של נוער וכו'; קבוצות של אישים מישראל הוזמנו לברה"מ על־ידי ועד השלום הסובייטי. למגעים ולחילופי משלחות אלו היתה השפעה חשובה על חלקים נרחבים בציבור הישראלי, והם עודדו את ידידי ברה"מ בפעולתם.

מאז 1972 מבקרות מדי שנה בברה"מ משלחות מטעם תנועת הידידות, המוזמנות ע"י ברית החברות. כן מבקרת מדי שנה בישראל משלחת סובייטית, כאורחת תנועת הידידות, לחגיגות יום הנצחון — 9 במאי.

בו בזמן, החלה תנועת הידידות לאחר מלחמת 1967 לחפש קשרים עם חוגים פוליטיים וציבוריים חדשים, כדי להגביר את השפעתה בקרב הציבור הישראלי להבנה ולידידות עם ברה"מ.

עצרת המונים ביער הצבא הסובייטי

לשנות ה־70 נכנסה תנועת הידידות בכוחות מחודשים ובתקווה לפיתוח פעילות ענפה, ולהישגים נוספים.

ביום השנה ה־26 לנצחון על הפאשיזם הגרמני, במאי 1971 חידשה התנועה את המפגש ההמוני המסורתי ביער על־שם הצבא הסובייטי.

היתה לאירוע זה חשיבות מיוחדת, כי מאז שנת 1966, בגלל המשבר הפנימי בתנועה, לא התקיימו המפגשים ההמוניים המסורתיים, וב־9 במאי היו מגיעות רק משלחות מטעם ידידי ברה"מ ומניחות זרים ליד האנדרטה ההיסטורית ביער הצבא הסובייטי.

בעצרת ההמונית ביער במאי 1971 השתתפו כשלושת אל־

פים איש, יהודים וערבים, ידידי ברה"מ. האווירה היתה חגיגית ונרגשת. המפגש אורגן בשם **סניפי תנועת־הידידות** ברחבי הארץ, ולא בשם המרכז, כתוצאה מהמשבר במוסדות המר־כזיים בתנועה בתקופה זו.

בקריאה לציבור שאושרה בעצרת, נאמר:

„אנו, המוני אזרחים ישראליים, שהתכנסו בשבת, 15.5.71, לעצרת הנצחון על הנאציזם ליד האנדרטה על־שם הצבא הסו־בייטי בהרי ירושלים, שהוקמה על־ידי היישוב בארץ כאות הוקרה לצבא האדום, מביעים את התנגדותנו להסתה נגד ברה"מ ותובעים להפסיקה מייד. הסתה זו פוגעת בראש־וראשונה בישראל ובסיכויי השלום באזורנו. אנו מציינים בסיפוק, כי גוברים בארצנו הקולות, התובעים שיפור היחסים בין ישראל וברית־המועצות.

„אנו קוראים לממשלת ישראל לפעול לשיפור היחסים עם ברה"מ. זהו אינטרס ישראלי לאומי. יחסי ידידות עם ברה"מ חשובים לעצמאותה, לשלומה ולשיגשוגה של מדינת ישראל".

הברכה שהגיעה לעצרת מ„**ברית החברות הסובייטיות לקשרי ידידות ותרבות עם ארצות־חוץ**" היתה חמה ובישרה חידוש שיגורן של משלחות סובייטיות לחגיגות אלה. בברכה נאמר, בין הייתר:

„ברית החברות לקשרי ידידות ותרבות עם ארצות־חוץ, שולחת ברכות חמות למשתתפי העצרת ביער ע"ש הצבא הסו־בייטי, המוקדשת ליום הנצחון של ברית־המועצות על הפא־שיזם הגרמני, והנערכת על־פי יוזמתם של סניפי תנועת הידידות ישראל—ברה"מ ושוחרי הידידות הישראלית־סובייטית. 1,480 ימים ולילות — מה־22 ביוני 1941 ועד ה־9 במאי 1945 — לא נדם על פני שטח עצום שאון הקרבות של מלחמת־המולדת הגדולה. בעריה ובכפריה של ברית־המועצות אין כמעט משפחה, שלא נכוותה משריפות הקרבות העזים עם הכובשים הנאציים. בקרבות אלה אבדו למדינה הסובייטית ולעם הסובייטי למעלה מ־20 מיליונים מבניה ובנותיה הטובים ביותר. את התפ־קיד המכריע בהבסת הפאשיזם הגרמני מילאו העם הסובייטי ההירואי וכוחותיו המזויינים. הם נשאו על כתפיהם את המשא

העיקרי של המאבק נגד כוחות המחץ של הפאשיזם. זה היה הנצחון הגדול של העם הסובייטי".

בסיום איחלו הידידים הסובייטיים לעם ישראל כינון שלום יציב, החיוני כל־כך לבטחונו ולרווחתו.

משלחת תנועת הידידות בשיחה עם נציגי „ברית החברות הסובייטיות לקשרי תרבות עם ארצות חוץ" (1972). משמאל: חברי נשיאות התנועה — עו"ד אברהם מלמד, מזכ"ל התנועה, לובה ברלנד, דוד ארנפלד, עו"ד מוחמד חאג', שאפיק טובי

תנופה מחודשת

ב־5 ביולי 1971 קיימה תנועת־הידידות כינוס ארצי בחיפה, בו הוחלט לערוך **„ועידה של שוחרי ידידות ישראל—ברה"מ"**. היה בכך סימן, שהתנועה יצאה מהמשבר הפנימי שפקד אותה, גברה בה האופטימיות, ופעיליה נחושים בדעתם לפתח פעילות נרחבת לשיפור היחסים עם ברה"מ. הוקמה ועדת־הכנה, שפירס־

מה קריאה לציבור לתמוך בוועידה. על הקריאה חתמו מאות אנשים — פועלים, אינטליגנציה עובדת ויוצרת, אישים מחוגי ציבור שונים, יהודים וערבים. ההחתמה לוותה במגבית לערי־כת הוועידה, שגם היא עברה בהצלחה רבה.

בקריאה שפורסמה בשם אישי־ציבור, סופרים, מדענים, מנ־היגי פועלים ועוד, נאמר:

„אנו, החתומים מטה, קוראים לכינוס ועידה ארצית של שוחרי הידידות ישראל—ברית־המועצות. הוועידה תהיה פתוחה לכל אדם, ללא הבדל השקפת עולם והשתייכות ארגונית או מפלגתית — הרואה עניין חיוני למדינת ישראל ולעניין השלום באזורנו בקיום יחסים תקינים עם ברית־המועצות, בהבאת דבר האמת על מדיניות השלום של המדינה הסובייטית ועל חיי העמים הסובייטיים, למען קידום יחסי ישראל—ברית־המועצות ברוח ההבנה והידידות".

ועידת שוחרי ידידות ישראל-ברה"מ

ב־21 בינואר 1972, נפתחה במעמד חגיגי באולם תיאטרון „הקאמרי" בתל-אביב, „הוועידה של שוחרי הידידות ישראל—ברית־המועצות". היתה זו הוועידה הששית של התנועה והיא נמשכה יומיים. בוועידה השתתפה גם משלחת סובייטית בהרכב: **ו. גורשקוב**, סגן יו"ר ברית־החברות הסובייטיות לקש־רי ידידות ותרבות עם ארצות חוץ; **פרופ' גלילוב** והעיתונאי

בנשיאות הוועידה —
נערות מגישות פרחים לראש המשלחת הסובייטית, ו. ג ו ר ש ק ו ב,

גרמן קאשויאן, מעובדי ברית החברות. בוועידה השתתפו 197 צירים ומאות אורחים.

את הוועידה פתח המשורר **מ. אבי־שאול**. אישים רבים בירכוה בעל־פה ובכתב. בערב הפתיחה נשאו דברים: **מ. אידלברג**, **י. אלגזי**, **ח. כורי**, פרופ' **ק. אלטמן**, **נ. ילין־מור**, עו"ד **א. מלמד**, עו"ד **י. ג'יוסי**, וכן **יעקב ריפתין**, שבירך בשם **„הוועד**

היוזם לשיפור היחסים עם ברית-המועצות". בדיונים שלמחרת היום השתתפו צירים רבים. דברי סיכום בוועידה נשאה **רות לוביץ'**. בשם המשלחת הסובייטית בירך ו. גורשקוב.

הוועידה אישרה מצע חדש, שהותאם למציאות הפוליטית, האומר:

„תנועת הידידות ישראל—ברה"מ' היא ארגון המאחד אזרחים ישראליים, יהודים וערבים, הרואים בקיום יחסים תקינים ויחסי-ידידות בין ישראל וברה"מ עניין חיוני לצרכים הלאומיים של ישראל, לבטחונה ולשיגשוגה ולצורך השכנת שלום צודק ויציב באזורנו לטובת ישראל, העם הערבי הפלשתינאי והעמים הערביים כאחד.

מטרתה של התנועה לפעול למען קיום יחסי ישראל—ברה"מ ברוח הבנה וידידות. למען זה — תפעל התנועה להדיפת ההסתה האנטי-סובייטית ותביא את דבר האמת על מדיניות השלום של המדינה הסובייטית ועל חיי העמים הסובייטיים".

אושר מחדש שמה של התנועה: **„תנועת הידידות ישראל—ברה"מ"**.

כן אושר מחדש התקנון הקובע, כי: **התנועה מקבלת לשורותיה כל אזרח המסכים למטרותיה, ללא הבדל לאום, דת, השקפת-עולם והשתייכות ארגונית או מפלגתית.**

הוועידה אישרה הצהרה, בה נאמר:

„עם ועידת שוחרי הידידות הזו נפתחה תקופה חדשה בחיי התנועה, שיצאה מהוועידה מחושלת עוד יותר מבחינה פוליטית וארגונית. התנועה פועלת ללא הפסקה, מתמודדת עם המציאות הקשה בישראל, פעיליה ממשיכים בעבודת קודש ללא לאות והתנועה מרחיבה את שורותיה והשפעתה, אם כי לא במידה הדרושה, אך צעד אחרי צעד קדימה".

בוועידה נבחרו: מועצה ארצית בת 111 חברים, נשיא התנועה, **מרדכי אבי-שאול**, וסגני הנשיא: **חנא נקארה ומישה אידלברג**. המועצה בחרה בנשיאות בת 45 חברים. הנשיאות בחרה במזכירות ארצית. **יוסף אלגזי** נבחר כמרכז המזכירות.

דבריו של ראש המשלחת הסובייטית **ויקטור גורשקוב** עוררו עניין רב בקרב הציבור. הוא אמר, בין הייתר:

„...ברית החברות הסובייטיות לקשרי ידידות ותרבות עם ארצות חוץ וחברי משלחתנו מודים מקרב לב על ההזמנה

ליטול חלק בעבודת הוועידה, הזמנה אשר הקנתה לנו את האפש־רות לבוא לארצכם, לעשות הכרה עם ידידי ברה״מ, עם אלה, שאת מאמציהם, המכוונים לפיתוח ולחיזוק הקשרים בינינו, מע־ריך מאוד הציבור הסובייטי.

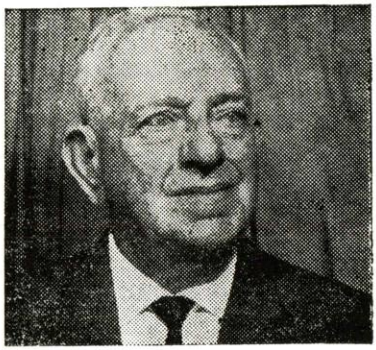
...כידוע, בארצנו נפתרה בהצלחה השאלה הלאומית. אצלנו בברית־המועצות, האנשים חדורים אהבה לתרבותם הלאומית, לשפתם, למסורתיהם ולמנהגיהם. עם זאת, אין רגש זה של פטריוטיזם, מצטמצם בחברה הסוציאליסטית בגבולות ההשתיי־כות הלאומית, אלא מתמלא תוכן חדש. כל האנשים הסובייטיים, בכל רפובליקה בה הם חיים, הינם בניה של מולדת סוציא־ליסטית אחת, וכל מה שנוצר בה הוא פרי עמלם המשותף, נכס משותף של העם הסובייטי. האנשים הסובייטיים מטיבים להבין זאת ותמיד חשים את השתייכותם למשפחה סוציאליס־טית רב־לאומית אחת.

הננו דוחים בתוקף את התעמולה, הממציאה עובדות שלא היו ולא נבראו בדבר גילויים של אי־שיוויון לאומי בברה״מ. היסודות האינטרנציונאליסטיים של החברה הסובייטית, השי־וויון והידידות בין העמים המאכלסים אותה, היו והינם בלתי־מעורערים... ברה״מ חותרת לשלום ולהפגת המתיחות הבינל־אומית, כן היא ניצבת באורח פעיל לצד העמים הנאבקים לעצ־מאותם, לצד העמים שנפלו קורבן לתוקפנות האימפריאליזם...״

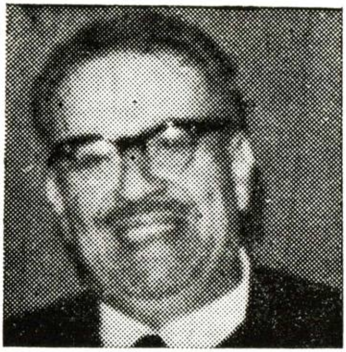
הוועידה עברה בליכוד כוחות ובהצלחה. המשלחת הסוביי־טית יצרה מגעים עם חוגים ציבוריים שונים והופיעה בכלי התקשורת הישראליים. כל אלה עוררו הדים רחבים וחיוביים.

מאז ועידה זו נערך מדי שנה המושב השנתי של הנשיאות ושל המועצה הארצית.

במושב המועצה ב־1973, נבחר עו״ד **אברהם מלמד** כמזכיר כללי של התנועה.

מישה אידלברג
(1984—1899)
סגן נשיא התנועה, ממייסדי „ליגה V" והוועד היוזם לשיפור היחסים ישראל—ברה"מ

עו"ד חנא נקארה
(1984—1912)
סגן נשיא תנועת הידידות וחבר מרכז הליגה משנת 1949

הודעה סובייטית על המזרח־התיכון

הד רב בציבור הישראלי היתה להופעתו של שר־החוץ הסובייטי, **אנדריי גרומיקו**, בעצרת הכללית של האו"ם (1972) ואלה היו דבריו: „רק פתרון בר־קיימא וצודק של הסכסוך במזרח־התיכון, פתרון התואם את החלטת האו"ם, יכול לערוב לכל המדינות — אנו מדגישים: לכל המדינות באזור הזה — לשלומן ולבטחונן".

היתה זו תשובה נוספת מעל במה בינלאומית לאותם גורמים בישראל, שטענו שברה"מ מנהלת כביכול מדיניות חד־צדדית לטובת הארצות הערביות בלבד.

א. גרומיקו התייחס בהופעתו זו גם לבעיית הטרור, כתגובה על הטענות שברה"מ אינה מגיבה על פעולות הטרור של קבוצות ערביות קיצוניות נגד אזרחים ישראלים. הוא אמר:

„אנו תומכים במאבק הצודק של העם הערבי הפלשתינאי להשגת זכויותיו הבלתי־ניתנות לערעור והמוכרות על־ידי האו"ם. בעת ובעונה אחת איננו יכולים אלא להביע את אי הסכמתנו לפעולות של טרוריזם מצד אי אלה גורמים השייכים לתנועת ההתנגדות הפלשתינאית ואשר הוליכו למאורעות הטרגיים במיוחד שהתרחשו לאחרונה במינכן. פעולות נפשעות אלה פוגעות גם באינטרסים הלאומיים ובתקוות של הפלשתינאים. הפושעים הישראליים משתמשים בהם, כדי להסוות את מדיניות הגזל שלהם כלפי העמים הערביים".

על הטענות החוזרות והנישנות, כאילו ברה"מ „שוללת את קיומה של מדינת ישראל, ענה ראש־ממשלת ברה"מ **אלכסיי קוסיגין**, בעת ביקורו בשוודיה ב־1973, לאמור: „היינו בין יוזמי הקמת מדינת ישראל. אנו נוקטים גם היום בעמדה, כי ישראל כמדינה צריכה להתקיים ולזכות בערובות לקיומה הבלתי־תלוי".

עוד קודם־לכן פורסם בעתונות הסובייטית:

ביער הצבא הסובייטי (1974). ליד האנדרטה נואם ד"ר מ. פרלמן, יושב־ראש „האיגוד הישראלי של הלוחמים האנטי־פאשיסטיים וקורבנות הנאציזם", מהלוחמים במלחמת האזרחים בספרד; לצידו יוסף אלגזי, חבר הנשיאות והמזכירות הארצית של התנועה

„בהתאם להצעות הסובייטיות, חייבות המדינות הערביות שישתתפו בהסכם, וכן ישראל, להביע נכונות לכבד ולהכיר בריבונותן, בשלימותן הטריטוריאלית, בגבולותיהן ובזכותן לחיות בשלום ובבטחון של כל המדינות — ללא איום של שימוש בכוח. שני הצדדים חייבים להמנע מהתערבות בענייניו הפנימיים של הצד השני.

„כלום אין זה ברור, שאם שני הצדדים יקבלו את ההצעות המעשיות הללו, יוכל הדבר לשמש בסיס ריאלי לשלום בר־קיימא ? !"

(סוכנות „נובוסטי", 1970)

חליל כורי
(1974—1920)
חבר הנשיאות והמזכירות הארצית של תנועת הידידות, מזכיר התנועה בנצרת

מלחמת אוקטובר 1973

לאחר מלחמת יוני 1967, שיכורה מהנצחון הצבאי ומהכי־בושים הרבים שנפלו לידיה, המשיכה ממשלת ישראל את מדי־ניות הסירובים הידועה. היא סירבה לבצע את החלטות האו״ם 242 ו־338, סירבה להחזיר את השטחים שכבשה ב־1967, סירבה להכיר בזכויות הלאומיות של העם הערבי הפלשתינאי. התו־צאה — התנגשויות דמים בלתי־פוסקות. להיסטוריה הישרא־לית נכנסה תקופה זו בשם „מלחמת ההתשה״. ממשלת ישראל החמירה עוד יותר את המצב על ידי הפצצות ברבריות מהאויר בעומק מצרים. באפריל 1972 בוצעה הפצצה אוירית קטלנית על סוריה.

מצב זה הוליד את מלחמת אוקטובר 1973, בה פתחו המצ־רים והסורים, שרצו להחזיר לעצמם את השטחים הכבושים בידי ישראל. תושבי ישראל זועזעו מהמספר הרב של הקורב־נות שנפלו. נשפך דם רב. שוב התאבלו הורים שכולים יהודים וערבים ונוספו אלפי נכי־מלחמה. מלחמת אוקטובר או „מלחמת יום כיפור״ הבהירה בייתר־שאת את כשלון המדיניות הישראלית הרשמית מעמדות כוח והוכיחה שוב, שלא יכון שלום באזור כל עוד מסרבת ישראל לפנות את השטחים שכבשה מאז 1967 ולהסתלק ממדיניות הכוח כלפי שכנותיה.

תנועת הידידות קראה באסיפותיה לשמור על הסכמי שבי־תת־הנשק, לנקוט במדיניות של עצמאות לאומית אשר תסלול את הדרך להסכם שלום בין ישראל והארצות הערביות שבסיסו הכרה הדדית בזכויות הלאומיות של עם ישראל והעם הערבי הפלשתינאי.

ברה״מ חשה שוב להפסקת שפיכות־הדמים. היא הפנתה תביעה תקיפה לשליטי ארה״ב וישראל. פעולות האיבה פסקו. ב־12.12.73 כונסה ועידת ז׳נבה, בה השתתפו הנציגים של יש־ראל, של המדינות הערביות, ששטחיהן נכבשו, וכן נציגי ברה״מ וארה״ב. בפתיחת הוועידה הופיע שר־החוץ הסובייטי א. גרו־מיקו והציג שוב את עמדותיה של ברה״מ בעניין הסכסוך והדרך לשלום במזרח־התיכון.

ב־1974 הגיעה משלחת סובייטית לחגיגות 29 שנה לנצחון על הפאשיזם. היה בכך עידוד רב לשוחרי השלום בישראל.

ביער הצבא הסובייטי, 1974. בשורה הראשונה (מימין לשמאל): עו"ד ח. נקארה; חברי המשלחת הסובייטית: הכמאי הנודע, ס. רוסטוצקי, א. סמירנוב, פרופ' א. רליאביץ; מ. אבי־שאול (פותח את העצרת), עו"ד א. מלמד, מזכ"ל התנועה. בשורה השנייה ניתן לראות את: ס. נסאר, א. הרשקוביץ, ר. לווין, ר. לוביץ' וש. טובי.

תנועת־הידידות ישראל—ברה"מ הוציאה לאור חוברת מיוחדת: „א. גרומיקו: **מטרת ברה"מ בשיחות ז'נבה — כינון שלום צודק ויציב**" (פברואר 1974). החוברת כללה גם את נאומו של א. גרומיקו. להלן כמה קטעים ממנו:

„אין סיכוי למהמר על כך, שניתן להחזיק בשטחים הכבושים תוך הישענות על הכוח. הכורח בגישה אחרת, מעשית, לבעיות השלום והמלחמה במזרח־התיכון אינו סובל עוד דחייה. ברית־המועצות דיברה תמיד על כך.

„מדינות העולם גילו ברובן המכריע, בצורה זו או אחרת אך באופן ברור בתכלית, שאין בדעתן להשלים עם הנצחת מקור המתיחות במזרח־התיכון. לא להתחשב בכך — פירוש הדבר להתייצב נגד רצונם של העמים.

„במקביל לכך הכרחי להבטיח את כיבוד הריבונות, השל־

מות הטריטוריאלית והעצמאות המדינית של כל מדינות המזרח, את כיבוד זכותן לחיות בשלום ואת ההכרה בזכויות הנ"ל. ודין ישראל כדין כל השאר. עמדתנו ברורה ועקבית מאל"ף ועד תי"ו — שלום ובטחון לכל עמי האזור הזה. פירוש הדבר, כמובן, שהצדק יובטח גם לעם הערבי הפלשתינאי. צריך להגן על זכויותיו החוקיות. מובן מאליו, שלא ייתכן לדון בבעיית פלשתינה ולקבל החלטות ללא השתתפותם של נציגי העם הערבי הפלשתינאי. ידוע, שההנחה הטוענת, שכאילו שוללים את זכות קיומה של ישראל, מועלית כמעט כטענה ראשית בזכות כיבושם של שטחי הזולת. טענה זו איננה עומדת בפני הביקורת. זכות זו של ישראל הוכרה על־ידי עצם העובדה, שמדינה זו הוקמה על פי החלטת ארגון האומות המאוחדות. זכות זו קיבלה תוספת תוקף משום כינון יחסים דיפלומטיים עם ישראל שנעשה בזמנו על־ידי מדינות רבות, כולל ברית־המועצות.

„ברית־המועצות איננה רוחשת איבה למדינת ישראל בתור שכזאת. מדיניות הסיפוחים, רמיסת דפוסי החוק הבינלאומי והחלטות האו"ם הן־הן שעוררו את הכל, לרבות אותנו, לגנות את ישראל. אפילו לוועידה זו באה ישראל מבלי שמילאה אחרי החלטות מועצת הבטחון 338 ו־339. המצב יוכל להשתנות כאשר תוכיח ישראל במעשיה את נכונותה להסדר הוגן, מקובל על שני הצדדים.

„יכולים אנו לתאר לעצמנו, באיזו מידה היתה האווירה הבינלאומית הופכת בריאה יותר, באיזו מידה היה מתקדם תהליך הפגת המתיחות כתוצאה מחיסול הסכסוך במזרח־התיכון. דבר זה היה משפיע השפעה ברוכה ביותר על המצב בכל אגן הים התיכון, באירופה, באסיה ואפילו בעולם כולו.

„עמי המזרח־התיכון והעולם כולו מחכים לצעדים מעשיים שתכליתם הבטחת הסדר שלום יציב באזור זה. ברית־המועצות תעשה כל התלוי בה, כדי שעבודת הוועידה תכוון דווקא בכיוון זה, כדי שהיא תהיה בעלת אופי ענייני וקונסטרוקטיבי".

הסיסמה המרכזית, שהתנוססה על שער החוברת — **„ידידות ישראל—ברה"מ — אינטרס לאומי ישראלי עליון"** — היתה המסקנה ההגיונית מנאום זה, שאישר פעם נוספת, קבל עם ועדה, את עמדתה **האמיתית** של ברה"מ.

ההסכם הסובייטי־אמריקאי — 1977 והכשלתו

באמצע שנות ה־70 התעוררו תקוות, שהדטאנט ישפיע גם על המזרח־התיכון, וייעשו צעדים לכינונו של שלום צודק ויציב בו. הסיבה העיקרית למתיחות המסוכנת באזורנו היתה ונשארה — אי־ציות ממשלת ישראל להחלטות האו״ם, שעיקרן היה ונשאר — נסיגה מכל השטחים הכבושים.

העם הפלשתינאי, החי תחת הכיבוש הישראלי, הגביר בתקופה זו את מאבקו לשחרור ולהגדרה עצמית. שלטונות ישראל נקטו אמצעים אכזריים לדיכוי האוכלוסיה הפלשתינאית, התקיפו וירו בהפגנות של סטודנטים ותלמידים, בתי הסוהר מלאו אסירים, אך המאבק הלך וגבר בהתמדה.

בתקופה זו הסתמנה הפגת־מתיחות ביחסים הבינלאומיים. ב־1975 הסתיימה המלחמה התוקפנית האמריקאית בוויטנאם במפלתם המוחלטת של האימפריאליסטים האמריקאיים. העמים, ובתוכם העם האמריקאי לחצו על ממשלותיהם לחפש דרך להידברות ולדו־קיום בשלום. לאחר הכנות ומאמצים מרובים, להם תרמה ברה״מ תרומה מכרעת, נערכה בהלסינקי ב־1977 ועידה בינלאומית. השתתפו בה כל מדינות אירופה, ארה״ב וקנדה. היתה זו ועידה היסטורית, שהוכיחה, שקיימת אפשרות של שיתוף־פעולה פורה בין כל המדינות, וקודם כל בין ארה״ב לברה״מ, לשמירה על שלום־העולם ולרווחתם של העמים כולם.

ועידת הלסינקי הניבה פירות רבים: נחתמו הסכמים כלכליים ותרבותיים בין מדינות שונות. העמים נשמו לרווחה. נפתח עידן חדש — **הדטאנט.** פיתוחו של הדטאנט טומן בחובו תקוות לצימצום מירוץ־החימוש, לאיסור השימוש בנשק גרעיני להשמדה המונית, לחיסול בסיסים צבאיים זרים ולחיסול הקולוניאליזם. נאמנה להחלטות ועידת הלסינקי ולהצהרה שאושרה בה בחתימת ראשי כל המדינות המשתתפות, הגישה ברה״מ עשרות הצעות קונסטרוקטיביות בעצרת האו״ם ומעל בימות בינלאומיות אחרות.

שיפור היחסים בין ארה״ב לברה״מ, שחל לאחר ועידת הלסינקי איפשר, בסתיו 1977, להשיג הסכם בין שתי המעצמות הגדולות, בדבר עריכת ועידה בינלאומית בעניין המזרח־התי־

כון, בהשתתפות כל הצדדים המעורבים בסכסוך המזרח־תיכוני. הסכם זה היה הישג גדול והיה בכוחו, אילו הוגשם, להוציא את האזור ממעגל הדמים.

אולם בלחץ החוגים הימניים בארה״ב, לחצה של ממשלת ישראל (ביקורו של דיין בארה״ב) וכן בהשפעת התפנית הריא־קציונית במדיניותו של סאדאת, נסוג הממשל בארה״ב וביטל את ההסכם. היה זה צעד בינלאומי חמור. הסתבר, ששליטי ארה״ב אינם רוצים לפעול ברוח הדטאנט.

כתוצאה מהתפתחות זו החמיר המצב באזור עוד יותר ומירוץ החימוש גבר. בישראל עלו לשלטון חוגי הימין הקיצוני בראשותו של **מנחם בגין** (1977). בארה״ב נבחר נשיא חדש — **ר. רייגן**, נציג החוגים הימניים והמיליטריסטיים הקיצוניים (1980).

מועצת תנועת הידידות, שהתכנסה ב־1979, הביעה את דאגתה מההחמרת המצב במזרח־התיכון, בעקבות ביטול ההסכם הסובייטי־אמריקאי.

במועצה זו נבחר כמזכ״ל תנועת הידידות — **יורם גוז'נסקי**.

ב־1979 באה לחגיגת הנצחון ביער משלחת סובייטית נכב־דה, בראשה **א. בובין** (ראה תמונה):

החרמת האולימפיאדה במוסקבה — על שום מה?

אחד הגילויים של המתיחות הבינלאומית היתה פרשת החרם על האולימפיאדה במוסקבה שהוכרז על־ידי נשיא אר־ה״ב, **ג'. קארטר**, שלחץ על ממשלת ישראל ללכת בעקבותיו.

לצערנו, נענה מייד ראש־ממשלת ישראל, מ. בגין, לבקשה מבישה זו ותבע מהוועד האולימפי הישראלי לבטל את ההכ־נות להשתתפות ישראל באולימפיאדה. בין חברי המשלחת הישראלית לאולימפיאדה פרצו ויכוחים. רבים מהם דרשו לא להיכנע ללחץ המופעל עליהם וראו בכך צעד מזיק לספורט הישראלי.

משלחת מטעם תנועת הידידות ישראל—ברה״מ בהרכב **י. גוז'נסקי** ו**י. גלילי** נפגשה עם יו״ר הוועד האולימפי הישראלי, **י. אופק** ותבעה ממנו השתתפות ישראל באולימפיאדה.

ליו״ר הוועד האולימפי הוגש מכתב בחתימתו של **נשיא התנועה, מ. אבי־שאול**, בו נאמר בין הייתר (9.3.1980):

„כל החלטה ישראלית להחרים את האולימפיאדה **לא תפגע** אלא בספורט הישראלי ובישראל. כל החלטה ישראלית להחרים

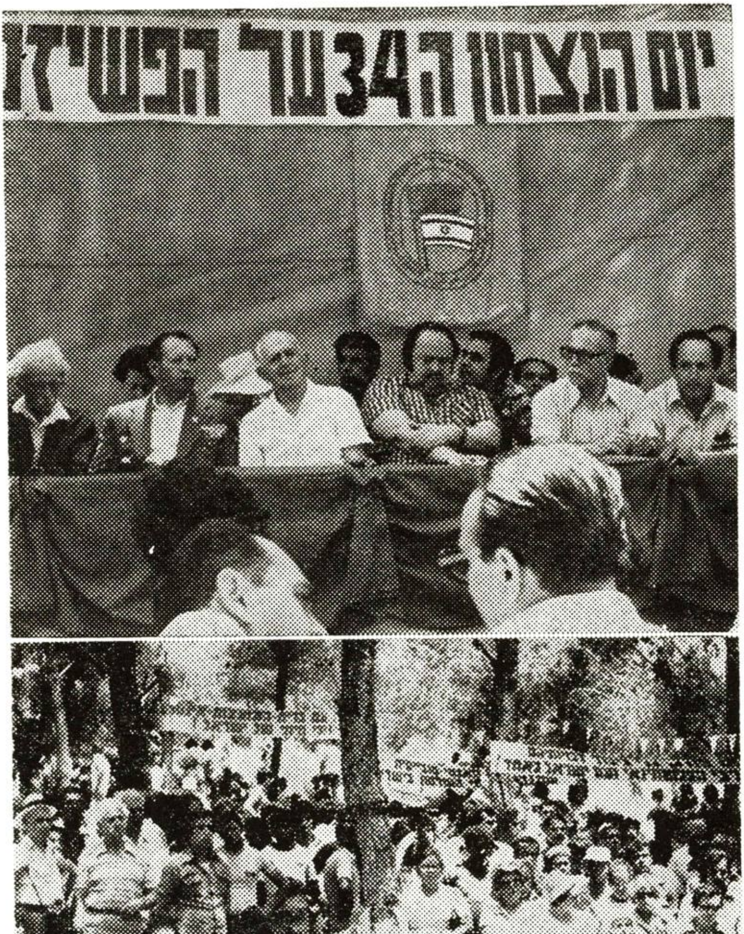
סמל האולימפיאדה במוסקבה, 1980

את האולימפיאדה משמעותה תהיה: התרפסות בפני **המימשל** האמריקאי, פגיעה בעצמאותה של ישראל **והפיכת ספורטאינו** כלי־משחק פוליטיים בידי המימשל האמריקאי. **המאורעות באפג־ניסטן** הם רק עילה בידי הממשל של קרטר ,העושה **שרירים'** בשנת בחירות לנשיאות והנסוג ממדיניות הדטאנט **למדיניות** המלחמה הקרה״.

זאת ועוד:

„אלה העושים הקבלה בין המשחקים האולימפיים **תקיץ** במוסקבה לאלו שנערכו בברלין בשנת 1936, מחללים **את זכרם** של קורבנות הנאציזם ומתכחשים בזדון לברית, שהיתה **בין** עמנו ששיכל 6 מיליון מבניו ובין ברית־המועצות, **אשר הקרי־בה** 20 מיליון מבניה בהבסת הנאציזם, בהצלת **שארית הפלי־טה** היהודית באירופה, בהצלת האנושות כולה.

„אינטרס הספורט הישראלי, עליו אתם מופקדים, והאינטרס

ביער הצבא הסובייטי, 1979. לחגיגות יום הנצחון על הפאשיזם, הגיעה משלחת סובייטית נכבדה בהרכב: א. ב ו ב י ן, עורך העתון „איזבסטיה" — ראש המשלחת; ג. י י ר ש ו נ ו ב, דיקאן באוניברסיטה במוסקבה; ל. ב ר-נ ש ט י י ן, סגן יו"ר ועדת ותיקי המלחמה; ג. א ב ד י י ב, עובד ברית החברות. בתמונה למעלה יושבים בנשיאות, מימין לשמאל: פרופ' ק. א ל-ט מ ן, ח"כ ת. ט ו ב י, א. ב ו ב י ן, מ. א י ד ל ב ר ג, ג. י י ר ש ו נ ו ב ומ. א ב י - ש א ו ל

של ישראל מצווים עליכם לדחות את פנייתם של הנשיא קרטר ושל מר מנחם בגין הנגרר אחריו. האינטרס של ישראל הוא בנטישת מדיניות התלות החד־צדדית בארה״ב, בשיפור היחסים עם כל מדינות העולם ובייחוד עם ברה״מ. הספורט הוא אמצעי חשוב לקירוב בין העמים, ליצירת יחסי ידידות ביניהם.

„אתם, הוועד האולימפי והוועדה להכנת ספורטאינו לאו־לימפיאדת מוסקבה, שפעלתם רבות למען היום הגדול בו יוכלו ספורטאינו ביחד עם ספורטאי כל העולם להשתתף באולימפיא־דה — הצטרפו־נא לעשרות הוועדים האולימפיים שכבר הודיעו על השתתפותם במישחקים האולימפיים השנה במוסקבה. הת־חשבו־נא ברחשי־ליבם של ספורטאינו המצפים ליום הגדול. הכינו אותם כהלכה לקראת המישחקים והתחרויות כדי שהופעתם תעלה את קרנו של הספורט הישראלי.

„אנו מאחלים לכם — לוועד האולימפי, לוועדת ההכנה ולספורטאינו, את מלוא ההצלחה באולימפיאדה ה־22 במוסק־בה. זוהי תרומתכם לספורט, לידידות בין העמים ולשיפור היח־סים בין ישראל וברית־המועצות" — נאמר במכתב.

הסוף ידוע — הוועד האולימפי הישראלי החרים את האו־לימפיאדה, למרות ההתמרמרות הרבה בקרב הספורטאים.

ההסכם האסטרטגי עם ארה״ב ומשמעותו

בזירה הבינלאומית החלה נסיגת ארה״ב מהדטאנט. על הממשל האמריקאי באו ימים קשים. הוא ספג מכות באירן ובאפגניסטן. כתגובה הוא הגביר את פעילותו העויינת נגד הארצות הללו, חיזק את בסיסו הצבאי בפאקיסטן, ממנה הוא מנהל פעולות חתירה מסוכנות באפגניסטן.

בעקבות התפתחות זו שלחה ברה״מ עזרה צבאית לאפג־ניסטן, על פי בקשת ממשלתה. ארה״ב ובעלי בריתה פתחו במסע תעמולה רעשני נגד ברה״מ, העלו את הדחליל של „האיום הסובייטי" ובו בזמן, תחת חיפוי תעמולה זו, החלו בחתירה חמורה נגד המשטר הסוציאליסטי בפולין, בנצלם את ההתמר־

מרות ששררה בקרב המונים רחבים על המצב הכלכלי ועל השגיאות שנעשו על־ידי הממשלה הפולנית.

גם במזרח־התיכון הגבירה ארה"ב את פעילותה להקמת גוש אסטרטגי נגד הארצות העצמאיות, האנטי־אימפריאליסטיות, ונגד ברה"מ. לעזרתם של שליטי ארה"ב התייצב הפעם גם שליטה של מצרים, אנואר סאדאת, שנטש את מדיניות העצמאות הלאומית האנטי־אימפריאליסטית ופנה עורף ליחסי הידידות ושיתוף־הפעולה עם ברה"מ. התפתחות זו הביאה הידברות בין שליטי ארה"ב, מצרים וישראל ולחתימת הסכמי קמפ־דייוויד, שלא נועדו כלל לכינון שלום אמיתי, צודק וכולל באזור, כיוון שלא התכוונו כלל לפתור את הבעייה הפלשתינאית, שהיא לבו של הסכסוך.

אחרי חתימת הסכמי קמפ־דייוויד, כשרבים בישראל אכן האמינו, תוך אשליה, ש„תור השלום הגיע", גברה עוד יותר ההסתה האנטי־סובייטית. שוחרי תנועת הידידות עם ברה"מ נאלצו להתמודד עם הסתה זו ולהדגיש שלא יתכן שלום באזורנו בלי ונגד ברה"מ, בלי ונגד העם הפלשתינאי ונציגותו אש"ף, כי רק שלום צודק, שיבטיח את זכויותיהם של עם ישראל והעם הפלשתינאי כאחד, ישים קץ לסכסוך ויביא בטחון לעמים.

תנועת הידידות הביאה לתשומת־לב הציבור בישראל את ההכרזה החשובה של נשיא ברה"מ **ליאוניד ברז'נייב** — דברים שאמר בקבלת הפנים שנערכה למלך חוסיין במוסקבה, ושכלי התקשורת בישראל העלימו אותם כליל.

בגילוי־דעת שהוציאה תנועת הידידות (יוני 1981) נכלל קטע מדבריו של ל. ברז'נייב:

„אנו מעוניינים ביחסים טובים עם כל מדינות האזור. הדברים אמורים לגבי אותן מדינות שיחסי ידידות והבנה הדדית כבר קיימים עימן, וגם לגבי אותן מדינות, שהיחסים עימן אינם תקינים כל צרכם, או שאינם קיימים בינתיים. הדבר אמור גם כלפי ישראל, אם היא תנטוש, כמובן, את מדיניות הכיבושים של אדמות לא לה ותנהל מדיניות שלום ולא מדיניות תוקפנית".

הסכמי קמפ־דייוויד נכשלו. גם תוכנית רייגן שבאה בעקבות כשלון זה, נכשלה אף היא מאותה סיבה עצמה — ההתעלמות מהבעייה הפלשתינאית. כהמשך לאותו הקו המדיני,

של פתרון בעיות מעמדות של כוח נגד העמים והמדינות באזורנו ונגד ברה"מ — קמה תוכנית אמריקאית של הקמת בסיס אס־טרטגי אזורי.

ממשלת ישראל אטמה אזניה משמוע. יתר־על־כן היא חתמה בלהיטות על „מזכר הבנה אסטרטגי", עם ארה"ב (1981) שמשמעותו — שיתוף־פעולה צבאי רשמי נגד המדינות העצ־מאיות באזור ומחוצה לו ונגד ברית־המועצות. המזכר הופך רשמית את ישראל לבסיס אמריקאי ומועיד לחיילי ישראל תפ־קיד של שכירי־חרב אמריקאיים על אדמות זרות. המזכר הוא פגיעה בריבונותה של ישראל, תורם לסיכון שלום האזור ואף שלום העולם.

תנועת הידידות הוציאה גילוי־דעת (נובמבר 1982) בו נאמר בין הייתר:

„בטוחים אנו כי עתידה, שלומה ובטחונה של ישראל לא ייבנו ממזכר ההבנה האסטרטגי עם ארה"ב, אשר הביא עלינו את המלחמה — לא לנו — בלבנון, ועלול להביא עלינו אסו־נות נוספים.

„משוכנעים אנו, כי התייחסות עניינית ליוזמות הסובייטיות והליכה בכיוון של מימושן — תבטא נאמנה את האינטרס היש־ראלי ותעלה אותנו סוף־סוף על דרך השלום המיוחל".

המלחמה התוקפנית של ישראל נגד העמים הפלשתינאי והלבנוני בלבנון, היא תוצאה של השירות הגלובלי לוואשינגטון והשאיפה לחסל את קיומו הלאומי של העם הפלשתינאי. למל־חמה מזוהמת זו, העקובה מדם, שנפתחה ביוני 1982, אין רואים עדיין סוף. למרות תנועת המחאה הגדולה והאמיצה בישראל; למרות גינוי העולם כולו כלפי ישראל; למרות קיום החלטות מועצת הבטחון של האו"ם, הקוראות פה אחד ליציאה מיידית וללא תנאי של ישראל מלבנון ולהניח לעם הלבנוני לפתור את בעיותיו — ממשיכים התוקפנים במלאכתם וקיימת סכנה למלחמה ישראלית—אמריקאית נגד סוריה.

המלחמה הארוכה בלבנון מקשה על פעילות תנועת הידי־דות. ההסתה הבלתי מרוסנת נגד ברה"מ, משפיעה עדיין, לצערנו, על חלקים ניכרים של האוכלוסייה בישראל. עם זאת רבבות מקרב העם מפגינים ותובעים להחזיר את צה"ל מלבנון מייד ולהגיע לפתרון צודק של הבעיה הפלשתינאית.

על הטענה שברה"מ מסייעת לעם הערבי הפלשתינאי ול־אירגונו — אש"ף, פירסמה תנועת הידידות את דבריו של נשיא ברה"מ **ליאוניד ברז'נייב**, אותם אמר במוסקבה ב־15.9.82:

„כאשר ואשינגטון יוצאת נגד הקמת מדינה פלשתינאית, היא מעמידה בסימן שאלה את הבסיס החוקי לקיומה של מדינת ישראל. הרי החלטת האו"ם שהתקבלה בשנת 1947 גורסת הקמת שתי מדינות ריבוניות בשטחה של פלשתינה המנדטו־רית לשעבר — מדינה יהודית ומדינה ערבית. איש לא ביטל החלטה זו, ולאיש אין זכות לבטלה. פזיזות היא לחשוב, שניתן לממש את ההחלטה אך ורק לגבי חלק אחד, הקשור בהקמת מדינה יהודית, ולהתעלם, עד אין־סוף, מהחלק בו מדובר על מדינה פלשתינאית ערבית".

אכן, זהו הבסיס החוקי הבינלאומי לתביעת העם הפלש־תינאי להקמת מדינתו העצמאית, ובהתאם לכך, מגישה לו ברה"מ את מלוא עזרתה. באותו זמן, כוללת תוכנית השלום של ברה"מ הכרה בזכותה של מדינת ישראל לקיום ריבוני בגבולות יוני 1967.

מאי 1975. משלחת סובייטית מניחה זר פרחים לרגלי האנדרטה ביער הצבא הסובייטי. במשלחת מימין: ד"ר א. יהויארש, סגן עורך ראשי של העתון „המדינה והמשפט הסובייטי", מרינה צ'צ'ניבה, גיבורת ברה"מ, י. גריארינוב, חבר מועצת ברית־החברות

תוכנית השלום הסובייטית

ברית־המועצות פירסמה תוכנית חדשה לשלום במזרח־התיכון (15.9.1982), בת 6 הסעיפים הבאים:

„1. למלא בקפידה את עקרון מניעת האפשרות של כיבוש שטחים בדרך של תוקפנות. פירוש הדבר, שיש להחזיר לערבים את כל השטחים שנכבשו בידי ישראל מאז

ליאוניד ברז'נייב

שנת 1967 — רמת הגולן, הגדה המערבית, רצועת־עזה ואדמות לבנון. על הגבולות בין ישראל לבין שכנותיה הערביות יש להכריז כגבולות יציבים.

2. להבטיח הלכה־למעשה את הזכות, שאינה ניתנת לער־עור, של העם הערבי הפלשתינאי להגדרה עצמית, להקמת מדינה עצמאית משלו. יש לאפשר לפליטים

הפלשתינאים לחזור לבתיהם או לקבל פיצויים הולמים תמורת רכושם שנשאר.

3. להחזיר לערבים את החלק המזרחי של ירושלים בו נמצא גם אחד המקדשים העיקריים של המוסלמים ועליו להוות חלק אורגני של המדינה הפלשתינאית. צריך להבטיח למאמינים גישה חופשית אל האתרים המכובדים של שלוש הדתות בירושלים כולה.

4. להבטיח את זכותן של כל מדינות האזור לקיום בטוח ועצמאי ולהתפתחות, וזאת תוך הקפדה על הדדיות מוחלטת, כיוון שלא ניתן להבטיח את בטחונו של עם אחד תוך רמיסת בטחונו של הזולת.

5. להפסיק את מצב המלחמה ולכונן את השלום בין המדינות הערביות וישראל.

כל הצדדים הנוגעים בסכסוך, לרבות ישראל והמדינה הפלשתינאית, צריכים להתחייב לכבד אהדדי את העצמאות ואת השלמות הטריטוריאלית ולפתור את הסיכסוכים הנוצרים בדרכי שלום, על־ידי משא ומתן.

6. יש לעבד ולקבל ערובות בינלאומיות להסדר. החברות הקבועות במועצת הבטחון של האו״ם או מועצת הבטחון כגוף, עשויות לשמש ערבות.

אלה הם ששת עקרונות היסוד הנלמדים בתשומת לב והנידונים בהרחבה בעולם כולו. עמדתה העקבית, הכנה, הבונה של ברה״מ תואמת את טובת עמי המזרח־התיכון, את טובת האנושות כולה״ — נאמר במסמך.

ברה״מ הציעה כמו־כן לקיים ועידה בינלאומית בהשתתפות כל הצדדים הנוגעים בדבר: ישראל, הארצות הערביות, נציג העם הערבי הפלשתינאי — אש״ף, ובהשתתפות ברה״מ וארה״ב.

תנועת הידידות פתחה במסע הסברה בתביעה לתמוך בתוכנית השלום של ברה״מ מתוך תקווה לשים קץ אחת ולתמיד לשפיכות הדמים באזורנו — דבר שהינו אינטרס ישראלי עליון.

התנועה פירסמה מכתב גלוי, ובו תשובות של ל. ברז׳נייב בראיון ל„פראבדה״ (21.7.1982) והמוקדש למלחמה בלבנון.

„ברצוני להדגיש — אמר ל. ברז׳נייב — כי ההרפתקה הצבאית של ישראל תבוא אל קיצה מהר יותר ובביטחה רבה

יותר ככל שיתלכדו יותר הכוחות הנאבקים בה, ככל שירבו המדינות הדורשות לבלום את התוקפן".

ולהלן:

„כל המתרחש בלבנון מאלצנו להציג שוב את השאלה: כלום לא הגיע הזמן לעסוק ברצינות ובמלוא האחריות בהסדר צודק וכולל במזרח־התיכון. הנסיון העגום בן עשרות השנים, גדושות פעולות תוקפנות וסכסוכים מלחמתיים, הראה כי דרך העימות הצבאי וגם דרך הקנוניות הנפרדות לא הביאו ואינן יכולות להביא את הסדר הבעיות במזרח־התיכון. הן ניתנות לפתרון רק כתוצאה ממאמציהם המשותפים של כל הצדדים הנוגעים בדבר, לרבות אש"ף כנציגו החוקי הבלעדי של העם הפלשתינאי. תוך צפייתנו קדימה רואים אנו, דווקא בפרספקטי־בה זו את ערכה של הצעתנו בדבר כינוס ועידה בינלאומית, וככל שנקדים ייטב. ברית־המועצות מוכנה לפעול באופן מעשי בכיוון זה, תוך שיתוף־פעולה עם כל הרוצים לתרום את תרומתם לכינון שלום יציב במזרח־התיכון".

חגיגות ציון 40 שנה לייסוד התנועה

באפריל 1982 התקיים מושב חגיגי של נשיאות התנועה, שהוקדש לציון 40 שנה לתנועה. על הנושא הירצתה חברת הנשיאות — רות לוביץ'. לאחר מכן התקיים דיון ואושרה תוכנית לציון המועד, שבמרכזה חגיגה המונית ביער על שם הצבא הסובייטי. לחגיגות באה משלחת מברה"מ בהרכב: **ליאוניד סרבירוב**, יו"ר ברית החברות לקשרי חוץ ברפובליקה הבילורוסית, ד"ר **סמואל זיווס**, סגן נשיא אגודת המשפטנים הסובייטיים, **וולדימיר רוננקוב**, כתב סוכנות „נובוסטי". יחד איתם הגיעה זו הפעם הראשונה מאז ניתוק היחסים הדיפלומטיים בין ישראל לברה"מ, משלחת של אמנים, זמרים ונגנים.

ביער הצבא הסובייטי, 1982. בנשיאות מימין לשמאל: מ. אבי־שאול, ד"ר ס. זיווס .(חבר המשלחת הסובייטית), ד"ר א. תומא, יורם גוז'נסקי, מזכ"ל התנועה (נואם), ר. לוביץ', י. רוננקוב ול. סרבירוב (חברי המשלחת הסובייטית)

העצרת ביום הנצחון ביער על־שם הצבא הסובייטי עברה בהתרוממות רוח. אלפים רבים של ידידי ברה״מ, יהודים וער־בים, מכל קצווי הארץ באו לחגוג את המועד ההיסטורי. את העצרת פתח מזכ״ל תנועת הידידות, **יורם גוז׳נסקי**. בעצרת נאמו: **רות לוביץ׳ ואמיל תומא**. ח״כ **נפתלי פדר** הביא את ברכת „הוועד היוזם לשיפור היחסים ישראל—ברה״מ״.

יוסף סבאג
(1983—1921)
חבר המזכירות הארצית של תנו־עת הידידות ומזכיר סניף התנו־עה בנצרת. בתמונה: מניח זר ליד האנדרטה ביער הצבא הסו־בייטי, 1982

ראש המשלחת הסובייטית, ל. סרבירוב, הביא את דבר הידידות של העמים הסובייטיים לעם ישראל ואיחל לו קיום בתנאים של שלום צודק ויציב.

באירוע החגיגי הוענק על־ידי „ברית החברות לקשרי חוץ״ **„אות ידידות העמים״** למשורר ולסופר, נשיא התנועה, **מ. אבי־שאול**, ליום הולדתו ה־85, כהערכה לפעילותו רבת־השנים בשי־רות הידידות בין העמים ולשלום. לאחר מכן התקיים קונצרט מוצלח בהשתתפות האמנים הסובייטיים.

חברי המשלחת והאמנים הסובייטיים הופיעו במספר מקו־מות בארץ, בערים ובכפרים בהצלחה רבה.

בנובמבר 1982 פירסמה תנועת הידידות דפדפת בשם: **„אין לפתור את בעיות המזרח־התיכון בלי ברה״מ״**. החוברת כללה את תוכנית השלום הסובייטית החדשה, את הופעתו של שר החוץ הסובייטי, א. גרומיקו, בעצרת האו״ם, וגילוי־דעת של התנועה ובו קריאה לשינוי המדיניות הישראלית למדיניות של שלום, ותביעה מהממשלה להשיב בחיוב להצעות השלום הסו־בייטיות, שהן הפתרון היחידי להפסקת המלחמות ולהבטחת שלום ישראל והאזור כולו.

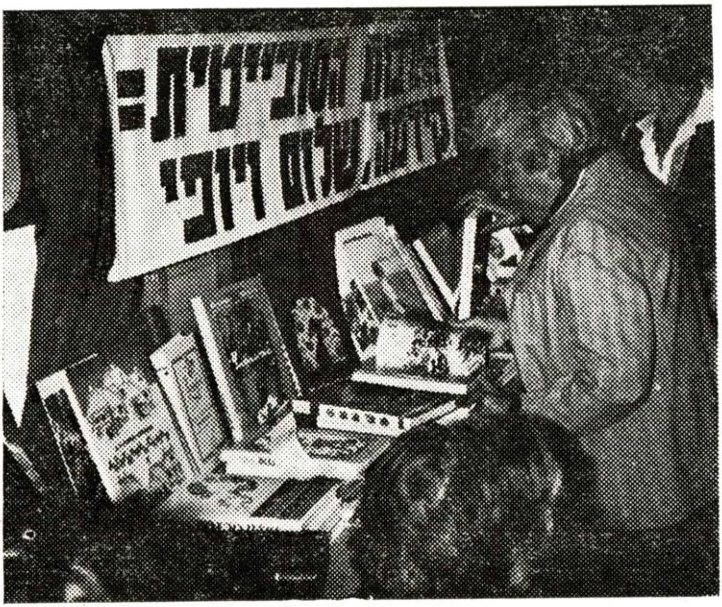
תנועת הידידות קיימה מועצה ארצית (דצמבר 1982). ב־דו״ח שהוגש לה צויינו פעולות רבות, אסיפות ועצרות, פיר־סום חומר הסברה רב, פעילות סדירה של המועדונים של התנו־עה. למרות כל הקשיים האובייקטיביים, למרות התעמולה הבלתי־פוסקת והבלתי־מרוסנת נגד ברה״מ, התנהלה פעולה סדירה ומאומצת ודבר תנועת הידידות הגיע לאנשים רבים יותר.

משלחת תנועת הידידות בכיכר האדומה במוסקבה, 1983. מימין לשמאל: ישעיהו סיגמס ז״ל, מתנס מתנס, שאפיק טובי, מטילדה שמלי, מלווה סובייטי, מוחמד שריידי ואלכסנדר לדין

ערב מוקדש לספרות הסובייטית:
מרצה — הסופרת ר ו ת ל ו ו י ן,
לצידה ש ל מ ה ש מ ל י, מזכיר
סניף תנועת הידידות בת"א ו־
חבר נשיאות התנועה

שבוע הספר הסובייטי בתל־אביב, 1983

המאבק נגד הסכנה של שואה גרעינית

ב־1983 חלה החמרה מסוכנת במצב הבינלאומי, וזאת בגלל החלטתו של ממשל רייגן להציב באירופה המערבית טילים גרעיניים חדשים — „פרשינג 2״. ברה״מ חזרה והזהירה, שב־מקרה כזה היא תיאלץ לנקוט צעדים נגדיים להגנתה. ואולם הממשל האמריקאי לא שעה לאזהרות אלו והגשים את תוכניתו המסכנת את האנושות כולה.

נשיא ברה״מ, **י. ו. אנדרופוב**, הדגיש בנאומו ב־12.12.83 במוסקבה, ש„המדיניות האמריקאית, החותרת לעליונות צבאית היא חסרת־סיכוי ומאיימת על שלום העולם״.

מיליונים רבים של אנשים, החרדים לעצם קיומה של האנו־שות, הפגינו בזעם ברחבי אירופה, בארה״ב ובמקומות אחרים בעולם, נגד הצבת הטילים הללו על אדמת אירופה.

לדעתה של ברה״מ, הצבת הטילים הללו באירופה פירושה מיפנה חמור ביחסים הבינלאומיים. והיא, אכן, נקטה מייד צע־דים להבטחת בטחונה ובטחון בעלות־בריתה.

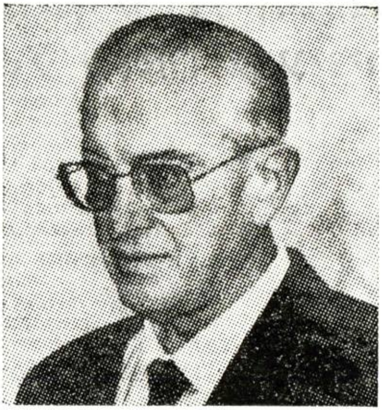
הצעד הראשון היה הפסקת השיחות בג׳נבה על צמצום הנשק הגרעיני, כיוון שאי־אפשר להמשיך בשיחות הללו „כאילו לא קרה שום דבר״. המשכת השיחות — הדגישו הנציגים הסובייטיים — רק תיצור בדעת־הקהל העולמית אשליה מסוכנת, העלולה להרדים את העירנות ולהוביל לאסון של שואה גרעינית.

כן החליטה ברה״מ, יחד עם ממשלות צ׳כוסלובקיה וה־רפובליקה הדמוקרטית הגרמנית, להציב טילים על אדמתן — כתשובה על הטילים האמריקאיים הנוספים באירופה. החוגים האנטי־סובייטיים, המחפים על מעשיו של הנשיא רייגן, הקימו מייד צעקה, והם מאשימים את ברה״מ במתיחות שנוצרה.

בראיון ל„פרבדה״ (27 באוקטובר 1983 אמר יורי אנדרופוב:

„אנו גילינו ומגלים גמישות בקשר לכל ההצעות הקונ־קרטיות, אך בתנאי אחד בל יעבור — לא נסכים לשינוי כלשהו בשוויון הכוחות הגרעיניים בעלי טווח בינוני באירופה״.

ואילו לקבוצת צירי פרלמנט סוציאל־דמוקרטיים ממערב גר־מניה, אמר המנהיג הסובייטי:

יורי אנדרופוב

„נחוצות פעולות אקטיביות ונחוצים אמצעים החלטיים,
על־מנת לבלום את ההתפתחות המסוכנת שחלה ולמנוע מה־
אנושות סכנה גרעינית".

כל הטענות הדמגוגיות, כאילו ברה"מ מנהלת מדיניות נוקשה ואינה נוטה להידברות עם ארה"ב, הן מופרכות מכל וכל. ומעידות על כך, ההצעות הסובייטיות הגמישות, הנוחות והמרחיקות־לכת הרבות בעניין הפסקת מירוץ החימוש הגרעיני והקונבנציונלי, ובהן ויתורים לא מעטים.

תנועת הידידות התגייסה להסברת עמדת ברה"מ בשאלה זו. בטאון התנועה „כן־ידידות" (פברואר 1983) הופיע עם הקריאה: „לא, לטירוף הגרעיני!" תנועת הידידות מזכירה, כי ברה"מ היתה המדינה הגרעינית הראשונה והיחידה בעולם, שהתחייבה קבל עם ועדה, שהיא לא תשתמש ראשונה בנשק גרעיני. היא דרשה התחייבות דומה מארה"ב וממדינות גרעיניות אחרות. ברה"מ דורשת הפסקת המירוץ הגרעיני, פיקוח קפדני על הנשק הגרעיני והשמדת המלאי הקיים — כל אלה על מנת למנוע שואה גרעינית, שאף צד לא ייצא ממנה מנצח.

תנועת הידידות פנתה ופונה לציבור הישראלי לא להיות אדיש לסכנה חמורה זו, שכן אם היא תתגשם — ישראל תהיה

בין קורבנותיה, לכן חוזרת ודורשת התנועה מממשלת ישראל לחתום על האמנה הבינלאומית לאי־הפצתו של הנשק הגרעיני.

כמו־כן פונה תנועת הידידות לאזרחי ישראל לתמוך בתוכנית הסובייטית לחיסול סכסוך־הדמים המתמשך במזרח־התיכון, לכונן שלום ישראלי־פלשתינאי — דבר שניתן להגיע אליו באמצעות ועידה בינלאומית בהשתתפות כל הצדדים המעוניינים, לרבות ישראל ואש"ף וכן בהשתתפות שתי המעצמות הגדולות — ברה"מ וארה"ב.

„תנועת הידידות ישראל—ברה"מ", המשיכה בפעולתה הסדירה בתנאים הקשים של שנת 1983.

במרכז האירועים בשנת 1983, עמדו תערוכות של הספר הסובייטי) שנערכו בערים ובכפרים הערביים, וכן, כמדי שנה, חגיגת יום הנצחון על הפאשיזם (ב־9 במאי) ביער הצבא הסובייטי.

בחגיגה שהוקדשה למלאות 37 שנה לנצחון, השתתפה משלחת אישים סובייטיים ידועי־שם, עתונאים ומומחים לבעיות המזרח־התיכון בהרכב: **קארן חצ'אטורוב**, חבר הנהגת ועד השלום הסובייטי ונשיאות הוועד הסובייטי לסולידריות עם ארצות אסיה ואפריקה, ד"ר למדעי החברה; **איגור בלאייב**, חבר נשיאות מועצת השלום העולמית, פרשן לבעיות המזרח־התיכון; **קוסטאס גליקאס**, יו"ר קולחוז ברפובליקה הליטאית הסובייטית, חבר הסובייט העליון של ליטא, גיבור העמל הסובייטי. יחד עמם באה גם קבוצת אמנים ומוסיקאים.

חברי המשלחת והאמנים הרבו בביקורים ברחבי הארץ, נפגשו עם חוגים ועם אישים רבים משכבות שונות של הציבור, עם העתונות וכלי התקשורת. כן היתה המשלחת אורחת של „הוועד היוזם לשיפור היחסים ישראל—ברה"מ". המשלחת השאירה רושם רב ותרמה תרומה רבה להבנה ולידידות.

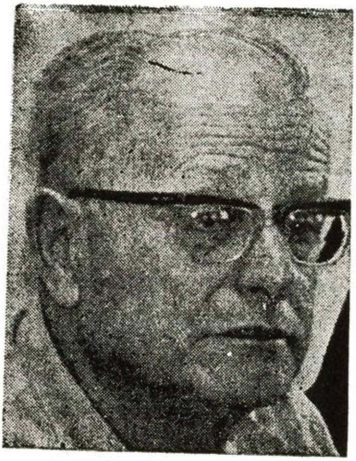
באורח הדדי ביקרה משלחת מטעם תנועת הידידות בברה"מ על פי הזמנת „ברית־החברות לקשרי ידידות ותרבות עם ארצות חוץ".

חברי המשלחת הסובייטית לחגיגות מלאות 38 שנה לנצחון על הפאשיזם (1983), בשיחה עם עתונאים בשדה התעופה בן־גוריון. מימין לשמאל: איגור בלאייב, קוסטאס גליקאס וקארן חצ׳אטורוב — ראש המשלחת

הקמת הוועד היוזם לשיפור היחסים ישראל-ברה"מ

המבוי הסתום אליו הובילה המדיניות הישראלית הרשמית לאחר מלחמת יוני 1967, שהיתה הסיבה לניתוק היחסים הדיפ־לומטיים עם ברה"מ, הניע אישים שונים לפעול לשיפור היח־סים בין שתי הארצות. היו אלה אישים ממפלגות ומחוגים פולי־טיים שונים, שמטרתם היתה אחת: לפעול להגברת ההבנה ולשיפור היחסים עם ברה"מ למען שלומה ובטחונה של ישראל.

אליעזר פרי
(1970—1902)
ממייסדי הוועד היוזם

יעקב ריפתין
(1978—1907)
ממייסדי ויושב־ראש הוועד היוזם

בשנת 1968 הוקם „הוועד היוזם לשיפור היחסים ישראל—ברה"מ". בין מייסדיו היו: מישה אידלברג, ח"כ דב זכין, יצחק זמלר, ח"כ תופיק טובי, נתן ילין־מור, רות לוביץ', עמוס לווין, ח"כ אברהם מלמד, ח"כ נפתלי פדר, אליעזר פרי, יעקב ג'יימס רוזנטל, יעקב ריפתין. כיושב־ראש הוועד נבחר **יעקב ריפתין**, כמזכיר ראשון — **עמוס לווין**, ומאוחר יותר — **מאיה זהבי**.

לאחר מותו של י. ריפתין, כיהן כיושב-ראש הוועד — **חיים דרין-דרבקין.** לאחר מותו של דרין-דרבקין קיבל את תפקיד מרכז המזכירות, ח"כ **אברהם לבנבראון.**

הוועד היוזם תבע מממשלת ישראל לשים קץ להסתה האנטי-סובייטית ולחתור לשיפור היחסים עם ברה"מ. הוועד אירגן אסיפות גדולות וסימפוזיונים, והוציא לאור „לקט אינפורמטיבי", שכלל מסמכים והצהרות סובייטיות רשמיות על המזרח-התיכון.

אישים מהוועד היוזם היו בין המוזמנים במשלחות הציבוריות מישראל שהוזמנו לבקר בברה"מ, על ידי ועד השלום הסובייטי. ב-1971 הוזמנה המשלחת הראשונה. חבריה הוזמנו על בסיס אישי. ביקורה עבר בהצלחה רבה ועורר הדים רבים וחיוביים בארץ. לאחר מכן הוזמנו משלחות ציבוריות נוספות, ביניהם חברי כנסת ממפלגות שונות. ב-1980 הוזמנה לישראל על-ידי ועד ציבורי ישראלי רחב, משלחת מטעם „ועד השלום הסובייטי". הביקורים ההדדיים של המשלחות הללו נסקרו בהרחבה ובדרך כלל באופן חיובי בעתונות הישראלית. גם העתונות הסובייטית פירסמה מידע עליהם. קויימו מסיבות עתונאים עם המשלחות במוסקבה ובתל-אביב. חברי המשלחות הישראליות הופיעו בשובם באסיפות ופירסמו את רשמיהם בחוברות מיוחדות או מעל דפי העתונות.

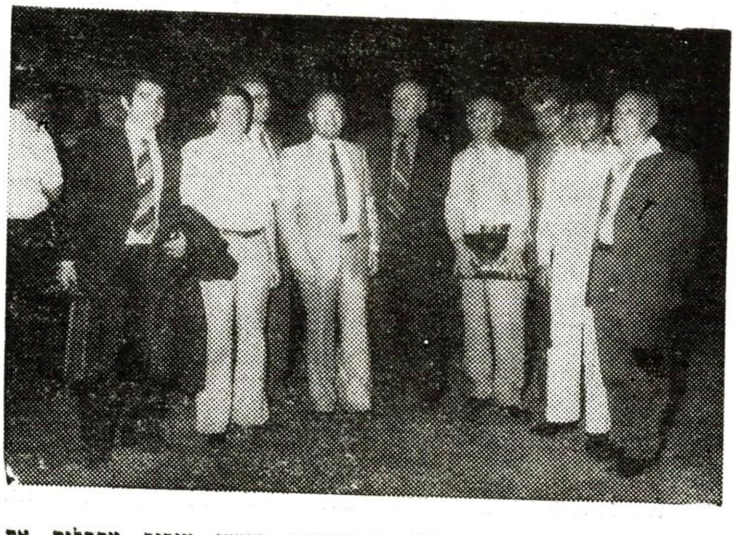
חילופי המשלחות תרמו להגברת האהדה וההבנה, חיסלו אי-הבנות ודעות קדומות ופעלו לשיפור היחסים. בהצהרות ובפירסומים הדגישו חברי המשלחות הישראליות בעיקר שני גורמים: 1) הביקורים ההדדיים של המשלחות מישראל ומברה"מ מגבירים את ההבנה בין הציבור הסובייטי והישראלי למען קידום השלום במזרח-התיכון ובעולם כולו; 2) כינונו של שלום כולל, צודק ויציב במזרח-התיכון, תוך כיבוד הזכויות הלגיטימיות של כל מדינות האזור ועמיו, לרבות העם הערבי הפלשתינאי — מצריך את השתתפותה של ברית-המועצות במאמצי השלום.

משלחת מטעם „ועד השלום הסובייטי"

בשנת 1980 הגיעה לישראל המשלחת הסובייטית הראשונה מטעם „ועד השלום הסובייטי". המשלחת באה כאורחת ועד ציבורי ישראלי, המורכב מחברי כנסת מסיעות שונות, „הוועד לשיפור היחסים ישראל—ברית-המועצות" ואישים נוספים.

המשלחת החשובה עוררה עניין רב. היא נפגשה עם חוגי ציבור שונים ועם כלי-התקשורת והעתונות.

במשלחת השתתפו: **אולג ריאוטוב**, פרופ' לכימיה, חבר האקדמיה למדעים של ברה"מ וסגן יו"ר ועד השלום הסובייטי; **אנדריי זאכארוב**, היסטוריון; **יורי צ'רנוב**, פסל, מזכיר איגוד הציירים הסובייטיים; **רוברט מרקריאן**, עובד בכיר של ועד השלום הסובייטי.

נציגי הוועד הציבורי הישראלי, חברי-כנסת ואישי ציבור מקבלים את פני האורחים הסובייטיים בשדה התעופה ע"ש בן-גוריון

אחרית דבר

הרעיון היסודי שהינחה את תנועת הידידות ישראל—ברה״מ מראשיתה, במשך 40 שנות קיומה ועד היום היה ונשאר: האינטרס העליון של ישראל על שני העמים החיים בה — השמירה על עצמאותה ובטחונה, על קיום חברה דמוקרטית והומנית בתוכה וכי מטרות אלה ימצאו תמיכה ועידוד ביחסי ידידות בין ישראל לבין ברית־המועצות.

עמדה יסודית זו של תנועת הידידות נובעת מהעובדה ההיסטורית, שמאז היווסדה, מאז מהפכת אוקטובר ב־1917, מנהלת ברית־המועצות מדיניות חוץ עקרונית הגורסת, כי לכל העמים, גדולים כקטנים, ישנה זכות להגדרה עצמית, לעצמאות לאומית ולקיום בטוח. מעמדה זו של ברה״מ נובעת גם תמיכתה בכל מאבקיהם של העמים לשיחרור לאומי ונגד משטרים קולו־ניאליים ומדכאים. מכאן גם תמיכתה של ברה״מ במאבק לביטול המנדט הבריטי בפלשתינה ותמיכתה בעצרת הכללית של האו״ם ב־1947 בהחלטה להקמת שתי מדינות עצמאיות בארץ, יהודית וערבית. אך מדיניותן של ממשלות ישראל התנכרה להצהרותיה היסודיות של מגילת העצמאות של ישראל — המחייבת לנהל מדיניות של שלום ושמירה על עצמאותה של מדינת ישראל ועל ממשל דמוקרטי בה, המקיים שוויון־זכויות לאומי במציאות. ישראל נעשתה תלוייה פוליטית, כלכלית וצבאית באימפריאליזם האמריקאי, עד כדי הפיכתה לגרורה גלויה של ארה״ב. ממשלות ישראל מנהלות מדיניות אנטי־סובייטית קיצונית.

לעומת זאת מנהלת ברה״מ מדיניות שעיקרה הגנה על השלום באזור ובעולם. התוכנית הסובייטית מחייבת הסדר שלום צודק למזרח־התיכון לטובת כל העמים. זו היא תוכנית צודקת וריאלית באשר היא מבוססת על זכותם של העמים לעצמאות לאומית, לרבות ישראל והעם הערבי הפלשתינאי. מאידך התוכנית האמריקאית מונעת שלום, מטרתה להקים בסיסים צבאיים של ארה״ב באזור ולהשתלט על מקורות הנפט.

בהגישה עזרה למדינות עצמאיות ולתנועות שיחרור לאומי, אין לברה״מ שום תנאים משעבדים, אינה תובעת לעצמה בסיסים צבאיים ואינה מתערבת בעניינים הפנימיים של מדינה כלשהי.

תביעתה של ברה"מ מישראל וממדינות אחרות במזרח־התיכון היא לא להצטרף לבריתות או הסכמים צבאיים תוקפניים נגדה, בייחוד בשים לב לכך שאזורנו שוכן בקירבת גבולה הדרומי.

ממשלות ישראל מוכות עיוורון ביחסן לברית־המועצות. ברית־המועצות היא מעצמה גדולה השוכנת בקרבתנו הגיאו־גרפית. עוצמתה המדינית, החברתית, הכלכלית והצבאית משפיעה השפעה רבה וחיובית על המזרח־התיכון. גם אם חלות עליות וירידות בהשפעתה זו, או ביחסיה עם ארץ זו או אחרת באזורנו, הרי זה עניין חולף ואין בכוחו לשנות את העובדה המכרעת, כי בלי ונגד ברה"מ אין לפתור שום בעיה מבעיותיו היסודיות של המזרח־התיכון. בלעדיה אי־אפשר להביא לאזור זה את השלום, להבטיח את העצמאות והבטחון של כל המדינות ולפתור באופן צודק את הבעיה הפלשתינאית.

יש הטוענים, כי ברה"מ היא זו שגרמה להידרדרות ביחסים עם ישראל. אין בטענה זו שמץ של אמת. הרעת היחסים עם ברה"מ בתחילת שנות ה־50 ובמיוחד מאז 1967, לא היתה בבחינת תקריות דיפלומטיות חולפות. בהרעת היחסים עם ברה"מ אשמות ממשלות ישראל, מאז ימי בן־גוריון ועד היום, כיוון שהן זנחו ביודעין את המדיניות הנייטרלית, הפרו התחייבויות שנטלו על עצמן, פנו עורף ליחסים תקינים עם ברה"מ ונרתמו למרכבה האימפריאליסטית באזורנו, תוך הצתת מלחמות תוקפ־ניות וכיבוש של שטחים ערביים. ממשלות ישראל הכריזו בפומבי, כי ישראל היא מבצר קדמי של ארה"ב ונאט"ו נגד ברה"מ והקומוניזם במזרח־התיכון. מדיניות זו מבוססת על האידיאולוגיה והפרקטיקה הציונית, השואפות להתפשטות באזור ולהקמת ארץ־ישראל השלמה. מדיניות זו, הנשענת על כוח והמוכנה להפוך את ישראל „חרב להשכיר", גרמה כבר, בברכת השליטים האמרי־קאיים, מספר מלחמות עקובות מדם. וידם של החוגים השליטים הללו בישראל ובארה"ב עודנה נטויה למלחמות נוספות. מדיניות זו הולידה את „מיזכר ההבנה האסטרטגי" בין ישראל וארה"ב, בו הוגדרה ברה"מ בגלוי כאוייב של ישראל.

תנועת הידידות גורסת, שישראל חייבת לטובתה היא, לנהל מדיניות של עצמאות לאומית ושל נייטרליות. מדיניות כזו תאפשר קשרים תקינים ואף ידידותיים עם ברה"מ ועם כל המדינות שוחרות השלום בעולם.

יש השואלים, האם מדינה קטנה כמו ישראל מסוגלת לנהל מדיניות נייטרלית? הנסיון ההיסטורי מוכיח שמדינות, שעלו על דרך הנייטרליות יצאו נשכרות מכך. יש ביניהן מדינות גדולות כמו הודו, אך יש מדינות קטנות ובינוניות כמו שוודיה, שוויץ, פינלנד ואוסטריה ומדינות רבות באסיה, באפריקה ובאמריקה הלטינית. ראוי לציין את הצהרותיו של ראש ממשלת אוסטריה לשעבר, ברונו קרייסקי, כי מאז היות אוסטריה ארץ נייטרלית, לא אירע סכסוך כלשהו ולו הקטן ביותר בינה לבין שכנתה הגדולה ברה"מ. ישראל יכולה בהחלט לנהוג כמותן. ישראל נייטרלית, משמע הימנעות מלהשתייך לכל ברית מיסודה של ארה"ב או מעצמות אימפריאליסטיות אחרות, המכוונת נגד ברה"מ והארצות הסוציאליסטיות האחרות, או לכל ברית המכוונת נגד המאבק לשיחרור לאומי של העמים.

זאת ועוד. ישראל נייטרלית, משמע ישראל הנוטשת את דרך הכוח והמלחמה כפתרון הבעיות השנויות במחלוקת עם שכנותיה; ישראל השומרת על ריבונותה, אך גם אינה מתערבת בענייניהן הפנימיים של מדינות אחרות (כמו לבנון); ישראל הדוגלת בשיתוף פעולה פורה בין מדינות בעלות משטרים פולי-טיים וחברתיים שונים; ישראל התובעת פירוק-נשק ופירוז גרעיני של המזרח-התיכון ושל אזורים אחרים בעולם, המצדדת בדטאנט והמוכנה לפעול לשמירתו, על מנת למנוע שואה גרעינית בעולם.

כלום אין זו מדיניות, שתבטיח את בטחונה של ישראל ותעלה את קרנה בקרב העמים, תפתח אופקים נרחבים לקשרי כלכלה ותרבות עם ברה"מ ועם מדינות סוציאליסטיות אחרות, עם ארצות אסיה ואפריקה, המחרימות עתה את ישראל? מדיניות כזו תוציא את ישראל ממעגל מירוץ-החימוש המטורף, תמנע הוצאות צבאיות ענקיות, תסייע להוציא אותה מהמשבר הכלכלי החמור, תסייע לאזן את תקציב המדינה ולהזרים תקציבים הולמים לצרכים החיוניים של העם. מדיניות כזו תשחרר את ישראל מהיותה צד במלחמה הקרה הגלובלית ותאפשר לה להיות צד בונה בכינון שלום באזורנו ובחיזוק השלום בעולם.

יש השואלים, איזו תועלת תפיק ישראל משיפור יחסיה עם ברית-המועצות?

* התועלת העיקרית, החשובה ביותר, היא עזרתה של

ברה"מ לכינונו של שלום כולל, צודק ויציב באזורנו; ובשלום כזה — הבטחון;

* האפשרות לביצור העצמאות, להשתחררות מהתלות בארה"ב ובחברות המונופוליסטיות הזרות;
* חידוש קשרי-המסחר ההדדי שיביאו תועלת כלכלית גדולה לישראל, וזאת ללא שום תנאים פוליטיים, וכן יביאו לפתיחת שווקיהן של מדינות רבות אחרות, הסגורים עתה בפני הייצוא הישראלי;
* כינון קשרי תרבות הדדיים נרחבים יתרמו להיכרות ולהבנה הדדית;
* פיתוח תיירות הדדית, לה נכספים אנשים רבים.

יש השואלים, מתי תחדש ברית-המועצות את הקשרים הדיפלומטיים עם ישראל? על שאלה זו משיבים בדרך-כלל הנציגים הסובייטיים: חידוש היחסים הדיפלומטיים מותנה בשינויים במדיניות השלטת בישראל, ובאופן קונקרטי — בחיסול מדיניות הכיבוש ונסיגה מהמדיניות המתעלמת מזכות ההגדרה העצמית של העם הערבי הפלשתינאי.

ברית-המועצות מציעה, כידוע, עריכת ועידה בינלאומית לשלום במזרח-התיכון. אם תסכים ממשלת ישראל להשתתף בוועידה כזאת ותכיר בזכות ההגדרה העצמית של העם הערבי הפלשתינאי — יש להניח, שהיחסים בין שתי הארצות יחודשו עוד בטרם יושג הסדר-שלום לפרטיו.

*

תוך כדי סקירת התקופה הארוכה, בת 40 שנות פעילותה של תנועת הידידות, עולות גם שאלות הקשורות בדרכה ובגודלה של התנועה ובכוח השפעתה בקרב הציבור הישראלי. במשך תקופה זו חתרה התנועה להנחלת רעיונותיה בקרב המונים רחבים, לשיתוף חוגים ציבוריים ואישים בעלי השקפות אידיאולוגיות ופוליטיות שונות, יהודים וערבים, בפעולתה — על בסיס של פרוגרמת מינימום מוסכמת. דרך זו הובילה לשיתוף פעולה רחב של כל המפלגות הפועליות וגם חוגים אחרים ואישים מתקדמים והפכה את הליגה דאז לכוח ציבורי בעל-השפעה. היו שנים של גיאות, אך היו גם שנים של שפל ואכזבות. מפא"י

עזבה את הליגה (1949), מפ״ם ואחדות העבודה עזבוה (1953) ואחר כך פרשו גם המערערים על דרכה של התנועה (1967). אחת ממטרות הספר הוא לנתח אירועים ומשברים אלה. העזיבות והפילוגים פגעו בעניין החיוני של ישראל והוא: הידידות עם ברה״מ. אך למרות הקשיים הרבים, אין לשלול את חשיבות השותפות הרחבה עם גופים ומפלגות אלה אם גם לתקופות קצרות. בתקופות הנ״ל בוצעו פעולות רבות בעלות חשיבות רבה ורבבות אנשים הבינו את ערכה של ברה״מ בשביל ישראל ועמי העולם.

תנועת הידידות אינה רק ארגון של ידידי ברה״מ, אלא גם תנועה לידידות בין עמי ישראל וברה״מ. התנועה גורסת, שידידות זו צריכה להיות בנוייה על הדדיות. ישראל זקוקה לידידותה של ברה״מ הגדולה שוחרת השלום ועצמאות העמים וגם לברה״מ אינטרס בידידות עם ישראל עצמאית ושוחרת שלום.

תנועת הידידות אינה תובעת מחבריה הזדהות רעיונית עם המשטר הסוציאליסטי בברה״מ, היא גם אינה תובעת בפרוגרמה שלה הזדהות או אי־הזדהות עם המשטר בישראל. עם זאת מעריכה התנועה, שעל שליטי ישראל לשים קץ למדיניות המלחמה, הכיבושים וההסתה האנטי־סובייטית, ועל יסוד זה לנהל מדיניות של יחסים תקינים וידידותיים עם ברה״מ — למען בטחונה וטובתה של ישראל עצמה. התנועה אינה דורשת להתנות ידידות זו בתנאים מוקדמים, כיוון שידידות רוכשת ידידות. לכן דוחה תנועת הידידות התערבות כלשהי בענייניה הפנימיים של ברה״מ, כדוגמת ההתערבות בענייניה הפנימיים בנוגע ליהודי ברה״מ.

תנועת הידידות רואה כפעולתה העיקרית את הבאת האמת על מדיניותה של ברה״מ לידיעת הציבור.

הפרוגרמה של תנועת הידידות מאפשרת לכל אדם כן, המעוניין לראות את ישראל שוכנת בשלום באזורנו, ותהיה השקפתו כאשר תהיה, להצטרף לתנועה.

שוחרי הידידות עם ברה״מ גברו בעבר על משברים חמורים וגוברים היום על הקשיים הרבים. הם ידעו בעבר ויודעים גם היום שבעבודת נמלים מתמדת, גם אם מייגעת, אפשר להגיע לשיתוף פעולה עם גורמים אחרים.

תנועת הידידות, כארגון המקיף אלפי חברים יהודים וערבים,

מבקשת שותפים נוספים. היא גילתה ומגלה גם היום, נכונות לדו־שיח ולמיצוי המשותף.

אין לנתק את המאבק לשלום באזורנו ולידידות עם ברה"מ מהמצב השורר בעולם, הטומן בחובו סכנה של מלחמה גרעינית. אין חובה חשובה יותר לכל אדם בעל אחריות ומצפון בישראל, מאשר לתרום את תרומתו למניעת מלחמות באזורנו ולמניעת מלחמת־עולם גרעינית. זוהי ברה"מ שיוזמת ודוחפת, יותר מכל מדינה אחרת בעולם, לשיבה אל הדטאנט, לנורמליזציה של היחסים עם ארה"ב ועם מדינות אחרות, למניעת הצבת טילים גרעיניים אמריקאיים חדשים בעלי טווח בינוני על אדמת מדינות אירופה ולמניעת שואה גרעינית.

„תנועת הידידות ישראל—ברה"מ" נאבקה ונאבקת לשינוי חיוני ומהיר של המדיניות הישראלית, לזניחת המדיניות מעמדות של כוח, לזניחת העויינות כלפי ברה"מ ולעלייה על דרך השלום עם הארצות השכנות, לשלום ישראלי—פלשתינאי צודק ללא סיפו־חים, לטובת כל העמים באזור ולמען השלום בעולם.

תוכנית זו אינה חלום שאינו ניתן להגשמה. שוחרי הידידות והשלום משוכנעים שלמרות הכל היא בת־ביצוע, אם העמים ירצו בכך. עם תקוות אלה נכנסת תנועת הידידות לעשור החמישי לקיומה. יבורכו נושאי הידידות והשלום.

נספח 1

חילופי משלחות ישראליות וסובייטיות 1942—1983

משלחות תנועת הידידות ישראל—ברית-המועצות לביקור בברה"מ כאורחות של „ברית החברות הסובייטיות לקשרי תרבות עם ארצות חוץ" (סו"ד)

1954 — משלחת ראשונה בהרכב חברי הנשיאות: מישה אידלברג, ד"ר שמואל אייזנשטאדט ועו"ד חנא נקארה.

1964 — משלחת בהרכב: המהנדס דב ישראלי, פרופ' מרכוס וחליל כורי.

1967 — הסופר והמשורר מ. אבי-שאול, נשיא תנועת הידידות, הוזמן ע"י אגודת הסופרים הסובייטיים לוועידתם ה-4 במוסקבה.

1972 — משלחת בהרכב: עו"ד אברהם מלמד, שאפיק טובי, לובה ברלנד, עו"ד מוחמד חאג', דוד ארנפלד.

1974 — משלחת בהרכב: אלה הרשקוביץ, מישל ג'ריס, מנחם קצמן, סעיד אל-ערב.

1975 — משלחת בהרכב: עו"ד חנא נקארה, עו"ד פליציה לנגר, עו"ד גאזי כפיר.

1976 — משלחת בהרכב: ליאון זהבי, חסן בשארה, מניה וולמן, דב יובל.

1977 — משלחת בהרכב: עבדול חמיד אבו-עיטה, דבורה שיימן, איברהים אירשים.

1977 — משלחת בהשתתפות: שאפיק טובי ורות לוביץ' לוועידה בינלאומית של ארגוני הידידות בעולם עם ברה"מ.

1978 — משלחת בהרכב: שלמה שמלי, עו"ד אניס שאקור, יצחק לוי וד"ר באסם תומא.

1979 — משלחת בהרכב: ד"ר אנואר עוואד, פולה מרקוביץ, חנה רוסאר, סמיר אלחאפז.

1980 — משלחת בהרכב: זוהיר קאסם, ד"ר אנואר גבאי, יוסף מדמוני.

1981 — משלחת בהרכב: יוסף אלגזי, סיחי ג'ריס, עו"ד ואליד עסאלי.

1982 — משלחת בהרכב: עו"ד אברהם מלמד, אנואר אל-דאוד.

1982 — יורם גוז'נסקי, מזכ"ל התנועה, הוזמן להשתתף בחגיגות יובל ה־60 של ברה"מ.

1983 — משלחת בהרכב: שאפיק טובי, מטילדה שמלי, מתנס מתנס, אלכסנדר לדין, מוחמד שריידי, ישעיהו סיגמס.

משלחות מברית־המועצות לישראל מטעם „סו"ד", כאורחות תנועת הידידות ישראל—ברה"מ

1942 — המשלחת הסובייטית הראשונה הגיעה לארץ בהרכב: א. פטרנקו ומ. מיכאילוב, להשתתף בוועידה הראשונה של „ליגה V למען רוסיה המועצתית".

1944 — משלחת סובייטית בהרכב: סולטאנוב וגנאדיץ', באה לארץ לבחון אפשרות של קיום קשרי מסחר ונפגשה, בין הייתר, עם ראשי „ליגה V" ועם חוגים ערביים מתקדמים.

1963 — משלחת בהרכב: הבמאי ג. קומיסרג'בסקי, ד"ר ז. יוחווידובה והעתונאי מ. פלישבסקי, השתתפה בוועידה לשיפור היחסים בין ישראל לברה"מ.

1965 — משלחת בהרכב: ולאדימיר פאבלוב, גיבור ברה"מ; ואלרי זאחארייב וקונסטנטין אונאניאן — כולם לוחמי הצבא האדום והפרטיזנים בזמן מלחמת העולם ה־2 — הגיעה להשתתף (לראשונה) בחגיגות ציון 20 שנה לנצחון על הפאשיזם.

1972 — משלחת סובייטית בהרכב: ו. גורשקוב, סגן יו"ר סו"ד, פרופ' גלילוב וגרמן קאשויאן, מעובדי „ברית החברות".

מאז שנת 1972 הגיעו משלחות סובייטיות לישראל מדי שנה, להשתתף בחגיגות הנצחון על הפאשיזם ביער הצבא ה־סובייטי.

1973 — משלחת בהרכב: פרופ׳ ג. וו. איבנוב, פרופ׳ באוני-ברסיטת מוסקבה; ד. ס. דוברושין, סופר; ר. ל. פטראוסקאס, — יו״ר „סו״ד״ של הרפובליקה הליטאית.

1974 — משלחת בהרכב: פרופ׳ איליה אלכסנדרוביץ רלי-אביץ, פרורקטור של האוניברסיטה ע״ש לומונוסוב במוסקבה; סטניסלב רוסטוצקי, במאי קולנוע ואמן-עם; אנטול סמירנוב חבר הנהלת ברית החברות הסובייטיות.

1975 — משלחת בהרכב: מרינה צ׳צ׳ניבה, גיבורת ברה״מ, מפקדת טייסת קרבית; ד״ר אברהם ייהוויראש, סגן עורך ראשי של ירחון „המדינה והמשפט הסובייטי״; יורי גריאדונוב, חבר מועצת ברית החברות.

1976 — משלחת בהרכב: פרופ׳ אברמוביץ, רקטור מכון אסיה-אפריקה; פולינה גלמן, כלכלנית, טייסת, גיבורת ברה״מ; וו. מאטבייב, פרשן של „איזבסטיה״.

1977 — משלחת בהשתתפות: ויקטור צופפי, חבר מערכת „ליטראטורנאיה גאזטה״ (בטאון ספרותי); קונסטנטין אפרק-סין, יו״ר אגוד המשפטנים; אלכסנדר רוזין.

1978 — משלחת בהרכב: ד. מאמלייב, סגן עורך „סובייט-סקאיה קולטורה; ג. הופמן, סופר, גיבור ברה״מ; ב. מיכייב, עתונאי.

1979 — משלחת בהרכב: אלכסנדר בובין, פרשן פוליטי ועורך העתון היומי „איזבסטיה״; גבריאל יירשונוב, דיקן הפ-קולטה לתרגומי שפות במוסקבה; ליאוניד ברנשטיין, סגן יו״ר ועדת ותיקי המלחמה, מפקד גדוד פרטיזנים באוקראינה; גנאדי אבדייב, עובד ברית החברות.

1980 — משלחת בהרכב: ולדימיר וו. קרפוב, העורך הראשי של בטאון הסופרים „נובי מיר״, סופר, גיבור ברה״מ; יאן אברמוביץ׳ פרנקל, מלחין; יורי מיכאלוביץ׳ מיכאייב, עורך סוכנות הידיעות „נובוסטי״.

1981 — משלחת בהרכב: ניקולאי אלכסנדרוביץ נאצ׳ינקין, חבר לשכת הנשיאות של הוועד הסובייטי של ותיקי המלחמה, גנרל לשעבר של הצבא האדום; לאזר איסאקוביץ׳ דובינובסקי, פסל, חבר הסובייט העליון במולדביה; ויקטור פטרוביץ סידנקו, חבר מערכת „זמנים חדשים״.

1982 — משלחת בהרכב: ליאוניד סרבירוב, יו״ר ברית

החברות לקשרי ידידות של הרפובליקה הביילורוסית; ד"ר סמו־אל זיווס, סגן נשיא אגודת המשפטנים הסובייטיים; ולדימיר רוננקוב, כתב סוכנות „נובוסטי" במוסקבה.

כמו־כן משלחת אמנים בהרכב:

מיכאילובה ויסטווינה, זמרת; קונסטנטין ליכובסקי, זמר; לוד־מילה קריטובה, פסנתרנית; אנטולי סימון, נגן.

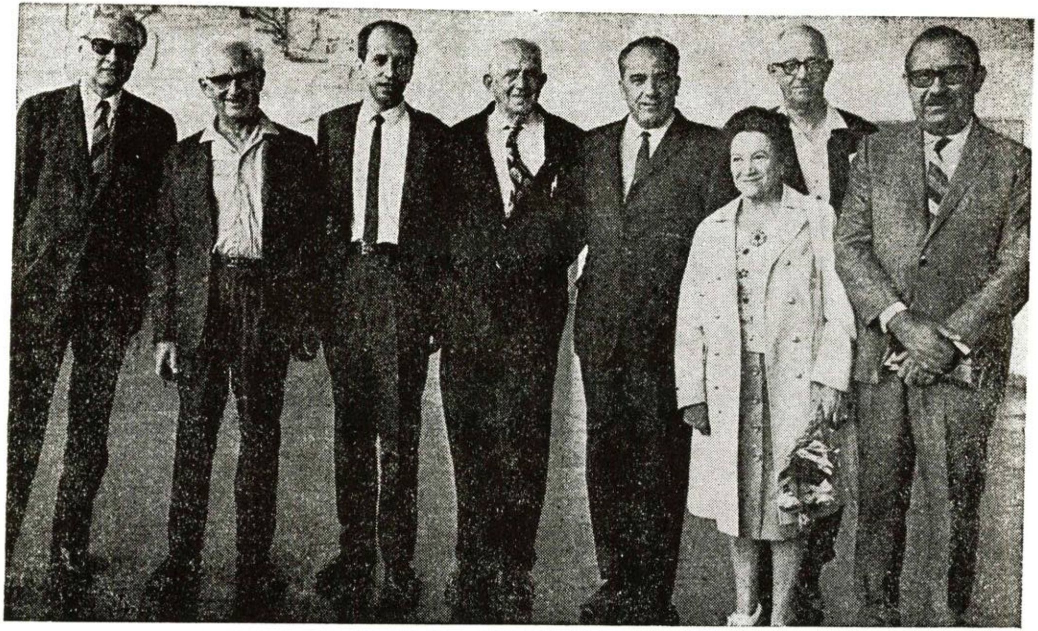
1983 — משלחת בהרכב: קארן חצ'אטורוב, חבר הנהגת ועד השלום הסובייטי ונשיאות הוועד הסובייטי לסולידריות עם ארצות אסיה ואפריקה, ד"ר למדעי החברה; איגור בלאייב, חבר נשיאות מועצת השלום העולמית, פרשן לבעיות המזרח־התיכון; קוסטאס גליקאס, יו"ר קולחוז ברפובליקה הליטאית הסובייטית, חבר הסובייט העליון של ליטא, גיבור העמל הסוציאליסטי.

וכמו כן משלחת אמנים בהרכב:

אולגה וורוניץ, זמרת, „אמנית־עם"; אנאטולי סאפיאולין, סולן של פילהרמוניה; רפאיל בובקוב, נגן באיין (אקורדיון רוסי); אולג ציטבייריקוב, נגן באיין.

נספח 2 (בתמונות)

משלחות של אנשי ציבור מישראל שביקרו בברית־
המועצות, כאורחות „ועד השלום הסובייטי"

בשדה התעופה במוסקבה. מימין לשמאל: נתן ילין־מור, יעקב ג׳יימס רוזנטל, רות לוביץ׳, א. חומנקו — נציג ועד השלום הסובייטי, מישה אידלברג, פרופ׳ דן־מירון, יעקב ריפתין ונציג סוכנות הידיעות „נובוסטי״

שנת 1972

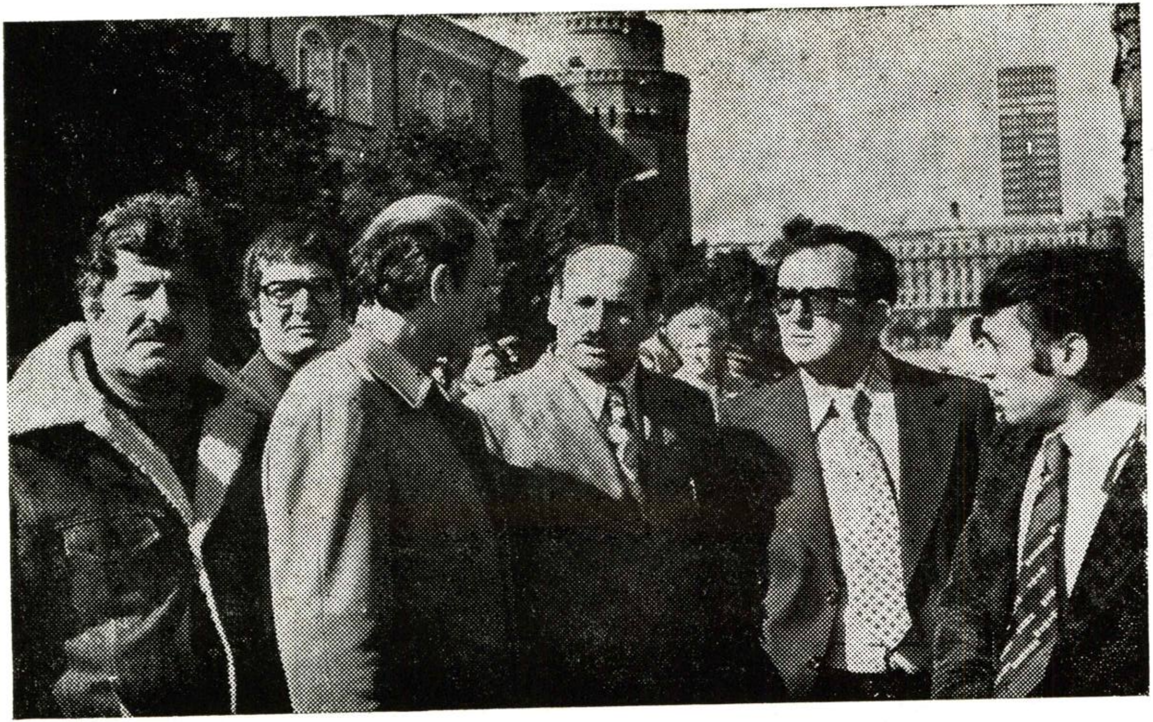

בשדה התעופה בן־גוריון עם שובם מברה״מ, מימין לשמאל: ד״ר אמיל תומא, יצחק זמלר, חיים דרין־דרבקין, תמר גוז׳נסקי, עו״ד עבדול־חפיז דראוושה.
(במשלחת זו השתתפו גם הסופר מאיר ויזלטיר והעתונאית זיווה יריב)

וולגוגרד — סטאלינגרד. מימין לשמאל: ח״כ דב זכין, יעקב ריפתין,
מארחים סוביטיים, אמנון קפליוק, דוד שחם וח״כ אברהם לבנבראון

שנת 1976

בכיכר האדומה במוסקבה. מימין לשמאל: ח״כ צ׳רלי ביטון, בנימין גונן, ג׳מאל טרביה. מלווה סובייטי, הכומר שחאדה שחאדה ויבי

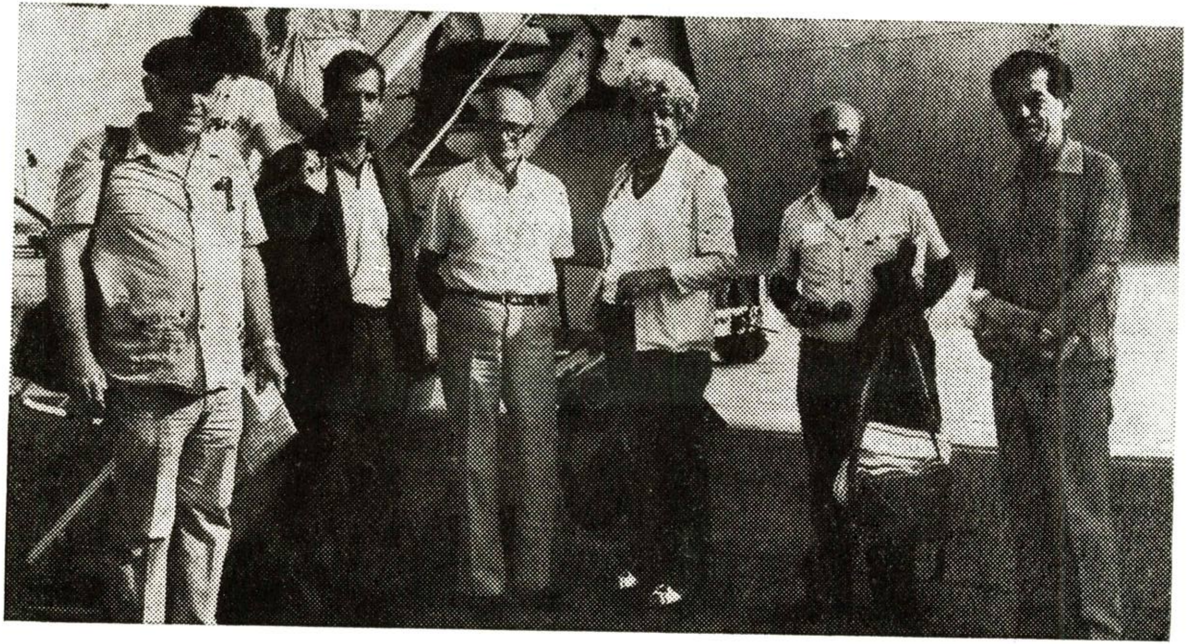

בפגישה עם נציגי ועד השלום הסובייטי במוסקבה. המשלחת הישראלית
משמאל: עוזי בורשטיין, ח״כ א. מלמד, המשורר הסובייטי אהרון וירגליס,
ח״כ נפתלי פדר, ח״כ תופיק טובי, ח״כ יוסי שריד ועו״ד אמנון זכרוני

ליד התערוכה החקלאית במוסקבה. מימין לשמאל: ח״כ מנחם הכהן, הייקה גרוסמן, דוד (סאשה) היגין, ח״כ אורה נמיר וסלים ג׳ובראן.

שנת 1983

בשדה התעופה בן־גוריון, לפני המראתם למוסקבה, מימין לשמאל: גימר מורקוס, ח"כ אהרן הראל, ח"כ שולמית אלוני, עוזי בורשטיין, בני ברבש ומתי פלד

התוכן

עמוד